Kyrg.

Дәстәгөл

R. C. 147

Дәстәгӧл

Нвисќаред әрмәнийа дәрһәда ќӧрдада

EZDIKI.COM

Нәшһӧќӧмәрм

Ереван

1963

Ар
Д 20

Ӏазьркьр у тәрщмәкьр К. ЩНДИ

ԾԱՂԿԵՓՈՆՋ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՔՐԴԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

(քրդերեն)

Կազմեց և թարգմանեց ՀԱՋԻԵ ՋՆԴԻ

Հայաստանի պետական հրատարակչություն
(Հայպետհրատ)
Երևան, 1963

БУКЕТ

АРМЯНСКИЕ ПИСАТЕЛИ О КУРДАХ

(на курдском языке)

Составил и перевел Аджие Джнди

Армянское государственное издательство
(Айпетарт)
Ереван, 1963

ХӘБӘРА ҚӘНЩИЗАНИЕ

Әва бәрәвока һана, Wәки кимли рӧк у дәрбазкьрьна щмаәта мә дьдә къвше, айһай һәла тәмам нинә.

Нвискар у тариqзанед щмаәта әрмәнийайә щинаре кал у бава жь дәстпекьрьна нвисара хWә кәта рожа ироин дәрһәqа кӧрдада гәләки нвисинә. Иро, һәрге әм нвисаред Wанә чук у мәзьн гьшки бәрәви сәр һәвдӧ бькьн, чәнд щьлде же чебьн, тьштәк, Wәки ве дәме жь qәWата мә дәрә,—шӧ:ӧле слсьләтанә.

Мә дь ве бәрәвокеда, йа кӧ щербандьна пешьнә, щикьрьнә әW әфрандьне бәдәWне, е кӧ бь тәмамйа сәрәщәма хWәва жь әмре кӧрданә, бь чапа хWә нә aqa мәзьн у бь фкьра хWә обективә-растьн. Нвискаред әрмәнйайә щмаәткьз гәләке Wана чунә нава кӧрдед щинар, бунә меван: һьньк жь Wан кӧрди заньбунә у заньн. Әwана рабун-руньштандьна кӧрда, хәйсәт у мәрифәта Wанә әфрандарие рьнд фәм кьрьнә у нас кьрьнә. Жь щмаәта хәбаткар кьзкьрьнә, пера ша бунә у кале Wей чәтьнда бәрхWәкәтьнә. ӘW кәму бь qәлпәки qәнщ, бь дьләки-агьри алав бь нвисари готьнә, әфрандьнә өса рокьрьнә, Wәки дь нава бәра литература әрмәнйайә кәвнә-тәзәда щие хWәйә лаиq гьртьнә у тенә къвше. Глики, әW өса һатьнә әфрандьне, чаWа кӧ йәки ширкәлали пешәWәти рабә дәрһәqа щмаәта хWәда бьнвисә. Ләма жи нвисаред Wан нвис-

к'ара гәләки незики дәнге дьле мәнә—тенә нькькрьне, хWәндьне у биранине. Ве дәрәщеда әм дькарьн бир биньн нвисара Хачатур Абовйане щмаә'тньзи—нәмьри бь наве «Курды» (К'өрд), йа кө, йазьх, һәла һе бь змане мә нәһатийә тәрщмәкьрьне.

Ә'франдьнед ве бәрәвоке[1] мә бь нькькрьна дьл жь нава бәдәWнвисара щмаә'та әрмәнйанә бра бжарт, наве We «Дәстәгөл» дани у бь we нькькрьне жи ик'рами хWәндәванед хWә дькьн.

Н. Щнди

31. 8. 59.
Ереван

[1] Жь wана чәнд бәйт-сәрһати, ь'к'йат сәр ь'име зарготьна (фолклора) щмаә'та к'өрда һатьнә нвисандьне.

Һазьркьре ве бәрәвоке чәнд тәрщмә зуда кьрьнә, ле е дьне ван дө-се сале пашьн.

ХАЧАТУР АБОВЙАН

(1805—1848)

К'ӧРД

(чәнд готьн)

Поэзйа щмаәта к'ӧрда гһиштийә дәрәщәкә ӧса бльнд, кӧ мәрьв бь пешдачуйина we шаш у мәтәл дьминә. Һәр к'ӧрдәк, кәта һәр жьнәкә к'ӧрд жи әсьл бь рӧке хWәва поэтә. Алие тьштбәрхwә дәрхьстьнеда к'әмал, мә'рифәта wан һәр йәки жи пърә, ле, ньлбәт we тьштәки пек'әнандьне буйа, wәки мә жь щмаәтәкә к'очәр бьхwәста, кӧ әwe шӧхӧлед шаирейә там-тәмам, шьк'ьлед бәдәwәтие у һәванина к'елмейә рьнд бьәфранда. Әw гәләки садә у хәбәрзәлал дьстьрен дәрһәqа гәли-гәбозед хWәда, гӧрӧрада, кани-чә'вканйада, кӧлилкада, чәк-рьналада, мә'нәгийада, qәWмандьнед мерхасиеда, дәрһәqа бәдәWед хWә у к'аW-к'ӧбарйа wанда, дәрһәqа wан нәму тьштада, чь кӧ незики дьле wан у фә'мдарйа wанә, гьшки бь ньмбәркьрьнава дьньтьриньн у дьщә'диньн wан нәмуйа бь к'ламед хWәйә мqамхWәш, е кӧ айһяй һнәки гӧһед мәрьвед Европайе хWәш наен, дһа бь жиин бьдьнә к'ьвше, ле бһаграньн, чаWa шә'дәтийа әmре wани рӧнание у чаWa qәйде фькьрандьна щмаәтәкә хwәхWәтие, щмаәтәк, wәки һин буйә нане хWәйи гарьс жь нәму тә'мтискед мәрьве Европейә зор у рonаидар бльндтьр бьгрә. Гәло лазьмә әм бир биньн we йәке жи, wәки әw к'лам ӧса жи

пъри—ĥьндьки дькарьн тәрбә-торәкьн мәрьвед чйейә нәхWәнди у ĸьзкьрьна Wәтин дьле Wанда гӧр бькьн.

К'ӧрде дәнгбеж, гава кӧ ĥазьр дьбә бьстре, бәре әWьл ĸәрдӧ дәсте хWә датинә бьн чәна хWә, жь ĥәрдӧ алийа qайм сурәте хWә дьгрә Wи тәĥәри, wәки сәре печиед Wи дьгĥижьнә гӧĥед Wи, хWә раст дькә у бе тӧ ĸащәтәкә сазбәндие . . . дәст бь стране дькә, сфтә гәләки блынд, бь awaз-aWаза ло-ло дькә, е кӧ нолани ла-ла кьрьна к'ламед европиенә у паше хәбәред к'ламейә әйни тәви ло-ло кьрьне дькә. Кәму хачпарезед Асийе Wәхта к'ефа, йане жи әйд-әрафате хWәда к'ламед татара дьстрен, ле к'ӧрд, е кӧ ĥәр тьште татара бәр чәве Wана рәшә (к'ижанара дьбежьн әщәм), We йәке бекӧрмәтикә гәләки мәзьн кәсаб дькьн. ӘW тәне Wан чаха qаил дьбьн к'лама татара бьбĥен, әw жи форма апәшкәрә нә бь дьле Wана, гава кӧ фарьзәк, йан татарәки дәwләти, йане әйан ль We орте ĥазьрбә. Хорт, qиз у к'ӧлфәт рожед шайа дора кона бәрәв дьбьн, говәнде дьгьрьн, дьстрен, дьрәqьсьн у бехәми дьк'әвьнә нава әшq у к'ефе, кәнәк-лаqьрдийа. ӘW Wәхта дәWата зӧрна Асийе (ĥащәтәкә мина блурейә) у дәфе дьхьн, ле шван тӧщара дәсте Wана жь фиqе у блура ĸьзкьри набә, бь Wан әw бинтәнгийа тәнебуна хWә дьдьнә биркьрьне у бь ĥостати кәри-суриед пез ль ĥәвдӧ дьĥewриньн. Әз ньқарьм мqим бежьм, чька жьн жи Wәхта стране дәсте ҳWә дьдьнә бәр руе хWә? ЧаWа нмуш, чәнд к'ламед к'ӧрда бь хәбәр-хәбәр тәрщмәкьри әзе паше әлам бькьм.

* * *

Фкьра хәбәрейә тәмам мәрьв дькарьбу к'ӧрдара әшире (аспете) рохлате бьгота, ĥәрге әW тәне бь әмьре руньштандьнера бьĥатана гредане. ĸьзкьрьн бәр бь әскәрие, дьлсаги, кәлали, итбарйа бекәсаб бәр бь мә-

зьнед хWə, qəдандьна хəбəра дайи, меванньзи, кəйфhьлдан у дьжмьнйа qəбила кəта нав qəWме хWəда жи, зордəсти, . . . у бекəсаб qəдьргьртьна к'ӧлфəт, аhа əW п'аки у р'абун-р'уньштьн, wəки бона т'əмамйа щмаə'та к'ӧрда т'омəринə. К'ӧрда щарна ӧса анинə сəре п'адша у ханед зор, Wəки əW бəр Wана р'ьщьфинə.

К'ЛАМЕД ЩМАӘ'ТА К'ӦРДА, Е КӦ БЬ ДӘСТИ ХАЧАТУР АБОВЙАН ҺАТЬНӘ НВИСАРЕ

* * *

Гәwра мьн аве те,
Бина мехьк, дарчина бәр пьште те,
Дәве мьн сурәте хала тә к'әта,
Нәчәлник әз бьгьртама бьшандама Р'усете (Сьбиле).

* * *

Тә чәврәше, нәба тьри,
Сәр тәда бьжанг-бӧри,
Шуша дьле мьн шкәстийә нащәбьри,
Wәрә мала мә мевани,
Р'абә, руне грани,
Әзе жь тәра шәржекьм бәрхе сәр бәрани.

* * *

Те бина байе бһаре,
Хӧде бәжьна бльнд хәйрандийә ришие шәре,
Ҳәйфа мьн те ахе горе
Хӧда ҳәланд мьле мәртали.

* * *

Мьн ҳафа дәште,
Дәнге дӧ зәрийа хwәш те,
Ах дькьм, хуна рәш те.

* * *

Калбум, сәдщар калбум,
Әзе незики кәфте сал бум,
Сәдам чәве бәләк
Храбмал бум.

* * *

Ӏив хәйдийә, начә ава,
Пеwр бәла бунә ль ван наван,
Иро бист у чар рожә,
Хәw кәрьмийә бәләк чәван.

* * *

Сәре хwәндьне әлифбайә,
Хала синг у бәре хәлqе дәлал
Сәд у сейә,
Синге зәрийа мьн wәкә мьзгәфтейә,
Әзӧрма кәмбах мәрьв ле бькә
Дӧа, нмежа әйдайә.

* * *

Зозане мә башьн,
Бәләкие бәрфе ле шәшьн,
Рәwазе (рәwше) кӧрманщие,
Qизе бь кәзи, хорте свьк
Тәзәйә тәлашьн.

* * *

Тьрба сиwаре мьн ӏьмбәрә,
Щотәк мәре зәр сәрә,
Гошт хwәрийә,
Ӏәстӧйа кьрийә сәфәрә.

* * *

Сиwаре Ӏоле сиwар бу хәмә,
Кома хӧлама хwә да щәмә,
Жекьр сәре Зәманхане әщәмә.

РАФФИ (ҺАКОБ МЕЛИК'-ҺАКОБЙАН)
(1835—1888)

ПРИСК

(чәнд готьн)

... Ә'франдьна щмаә'та к'ӧрдайә нәнвиси сәр заре Wанә; әW ә'йни жь ә'мьре щмаә'те пешда Һатийә у бь Wи хәйсәти у р'ӧкийә, чь кӧ щмаә'т бь хWәйә. Нава зарготьна Wанда к'ламед швание у ед мера щие сәрә дьгрьн, ед пешьн бь ә'мьре щмаә'тәкә к'очәрр'а тенә гредане, ле ед дӧда, шә'дәтийа р'ӧке Wейи шәр'ваниенә. К'ламед швание мәлул у зәлульн; әW гәләки нәрм бь дәнг-сәда блура швинр'а тенә готьне. Ле к'ламед мерание агьрьн, к'әл у гӧр', qир'андьна Wанә мәрдани дәнге дәфер'а йәкбуйи бь Һәвр'а дькьнә гьрмини.

Т'ӧ qәWмандьнәкә ә'йан р'еч'а хWә нав ә'мре к'ӧрда ӧнда накә; дәнгбежйа щмаә'те бь к'ламед хWәва, йане пәсне мерхасйа йәки дьдә, йане жи qәрфа ль е трсонәк дькә. Е кӧ хWә жь дьжмьн вәшерә, йане жи жь мәйдана шер' бьр'әвә, р'ожтьра дьне qиз у жьн сәр е ӧса к'лама дәрдьхьн, нав-нуч'ька ле дькьн у әW к'лам пер'а-пер'а ль сәр заре Һәр ч'ук у мәзьни бәла дьбә.

* * *

Wәхтәкә шәве ида дәрбаз бубу, ле Һәла жь гәләк кона р'онайе хане дькьр. Шива мә анин: әw жь харьна гәләки садә Һатьбу Һазьркьрьне, нав Wана щәндәке бәрхәкә qәланди.

Пәй шивер'а бәг хWәст мә бьдә мжулкьрьне, гази дәнгбежәки кьр. Әw йәки Һури топал бу, гәләки

минани ашьqед мə, е кӧ дəгмə беqӧсур бун. Дəнгбеж саз дьхьст.

Кəта We роже мьн кӏламəкə ӧса нəбьhистьбу, Wəки aqa рабун-руньштьн, хəйсəте млəтие бьда кӏьвше, Wəки aqa рӧке щмаəте бьда кӏьвше, чаWa кӏлама кӧрда. Гава кӧ кӏлама кӧрда дьбhеи, кӧрд хWə-хWə те бəр чəве тə, рьмə дестда, ль сəр пьшта мəнəгийа нав-у нишан, мина бае бруске нава чӥада дьпəкə...

Кӏламе ашьqе кӧрд нə кӏламəнə тəWакəлиньн: əWи тəмам сəрhатик дьгот, йа кӧ дəнгбеже щмаəте сəр qəWмандьна буи ль həванийə. ƏW шьерəкə мерхасие бу, нав Wеда гəлəки шəре qəтьл hатьбу кӏьвшкьрьне, Wəки бəг элəкə кӧрдайə дьнера данибу, у дь нава Wи шəрида дӧ кӧред Wи hатьбунə кӧштьне, кəри-суриед Wи жи талан кьрьбун.

Wəхта страна ашьq бəги мəдəкьри бу. Жь кӏэрба нəйфhьлдане хун тьжи чəве Wи бубун, чьмки əWи дьбhист дəрhəqa Wи шəре хунqəтледа, кӧ həрдӧ кӧред Wийə əзиз шəркьрьн, гəлəк кӧштьн у хWə жи hатьн кӧштьне...

We дəме жь пьш пəрде, Wəки щие кӏӧлфəт бу бу искə-иска йəке. Щарик Wедəре дəркӏəт, незики бəг бу, гот: «Ханьм hиви дькə, We кӏламе нəстрен».

Ханьм кӏи бу? ƏW жьна Wи мери бу, е кӧ ашьq дəрhəqa мерхасйа Wида ӧса цьстьра, кӧ hатьбу кӧштьне.

Рӏастие бежьм, хəбəред дəнгбеж сəр мьн жи гəлəки нӧкӧм кьрьн, əWана дьле мерьв тəв радькьрьн у дьшəWьтандьн.

ЧаWa дьхWенйа, кӏефа бəг жи тӧнə бу: əWи изьна хWə мə хWəст у чу разе. Пəй Wира жи дəнгбеж чу.

EZDIKI.COM

ҺОВҺАННЕС ҺОВҺАННИСЙАН

(1864—1929)

БАГРИ

(кәрик)

Ль сәре чие We шәвә,
Тәне кӧчкәк дьшхӧлә,
У ль дәрва, бәр кона
Һәй те хане қәрәтӧ,
Ле ль дора Wи кӧчки,
Бона қса пирәде
Гәләк зарӧ дьщвьн
У кӧрда пир чирокбеж
Глие бәре дькә реж,
Wанра дькә бь кәWас
Дәрһәq пешйа, кал-бава
У кьрьна Wан мерхаса,
Кӧ дьнеда бунә нас:
— «Әwана қәт тӧщара
Нәбунә қул кәскира,
Һәр дәWләти, һәр зӧлмкар
Рьщьфинә ль бәр Wан,
Наве Wани наве қәнщ
Ль нав Wәлет бу бәла
У дьминьн дәWрана».
Awa дьгот пирәде
Wан заред бәр кӧчькра,

Ле һьики дур, гӧһере,
Һатбу мәхәл кәре пез,
К'әлбед гӧрех Wедәре
QәрәWьли дькьрьн.
Ле тӧ һеба, We дәнг те,
Кӧ сәр знер дькакә—
ЧаWа дәнге азайе
We гелида вәдьгәрә,
Щарна жи ча е бәнгие
Гази йара хWә дькә,
Кьш у аqьл же дьбә,
Wah, әw блура швинә.

ВРТАНЕС П'АПАЗЙАН

(1866—1920)

ЛУР-ДӘ-ЛУР

Поэма к'ордие

Ль Wедәре—бәр дәве Ава-Р'әшә щиWарәки хWәш Ћәсо дәрбази дькьр.

Нава Wәлет Ћәрге зламәки бәдәWи сәрхWә Ћәбу, әW бь хwә бу. Зора кәсәки педа нәдьчу ч'әк у р'ькале Wи же бьстәнда. Мәрьве щәрде төрөш нәдькьр р'әх пәзе Wи к'әвә, кәта гөре сәре ч'ие жи кәфса хWә жь Wи дькьр. Ахьр әWи чьqаси р'әм бу алие qәнщие, aqаси жи бе р'әм бу алие храбие.

Кәсои бәдәW бу, нола р'ожа т'әзә Ћлати, т'оз у хөбар ле Ћьлнати. Гава кө ч'әвед qизед Wәләт бь ч'әв, бру-бжанг, бәжнбала Wи дьк'әт, кьш у aqьле Wана сери дьчу. Ле блур лехьстьна Wи чаWа бу? Жь сәда блура Wи мәрьв Ћәвва нәдьма: өса хWәш бу, к'өбрә ширьн, Wәки Ћорийа дькарьбу Ћавжайа дьле хWә пе банийа. Әw сәда щарна зәлули бу, щарна мина аве дькьрә гөжә-гөж, тә qәй дьгот шарури бьлбьлә, кө дьхунә.

Ћәрге мәрьв, Ћәрге кәйWан, чахе кө дәнге блуре дьбьЋист, бекәмди хwә дьЋатә незик, щи бь щи дьбу кәвьр у дькьр кө Ћәр хазәк, Ћәр aWаз у талазәкә We бь гөhe бьбhe.

Кәсо феза знара у qәйе Ћәрә жорьн р'удьньшт,

ль бəр чəва hоризона фрə, ль бəр п'ийа Ава-Р'əшə гежгəр'инг, ль бəр ə'ниер'а п'уса тəйсок чьнг дьда.

Мəрийа гəрəке бь чəве хWə бьдита, чька əW пəзе бе зари-зман чаWа чере хWə жь бир дькьр, дьк'шйа бəр бь Wи дьчу.

Кəсо кəвьр дькəландьн: п'елед Ава-Р'əш цьлуванд, тəбийəт дькьрə р'сас, п'ус дьньвьжанд, həр тьшт жь щи дькəжанд; hори жи ле тьма дьман.

Кəсо йəки öса бу.

Пəзе ида чаWа нəда пəй сəда блура Wи. ƏW жь щие хWə р'анəдьбу, бь блуре гази пез дькьр.

Бона черандьне мqаме «Берик»-е, бона авдайине е «Хозат»-е, ле бона кəйWане млук дора хWə бьщвинə йа «Газийа пез» ледьда.

Пез кö дьбhист, həр тьшт дьhьшт, сəр həр тьштир'а дəрбаз дьбу, дьhатə дора Кəсо дьбу чəрх.

Кəсо öса бəхтəWари дьдəбранд: жь мəрийа дур, п'ашла тəбийəте, ль бəрп'ала чиа, жь алие пəзе хWə кьзк'ьри, жь дəнгбежийа хWə р'ази, əW бəхтəWар бу, чаWа мирəк.

Ле р'ожəке Кəсо qиза аг'ае хWə омьда тəне дит. Дит у же кьзкьр.

Зəлхе бəдəW бу: чəвед Wе бəлəк, бəжнə тар'ькан, навк'елкə зрав, бру-бжангə qəйтан, демə соргöли.

Зəлхе жи Кəсо дит. Зəлхе жи жь Кəсо кьзкьр. Кəсо гəлəки бəрхWə к'əт. Жирбуна хWə öндакьр, öндакьр шабуна хWə. Жь тарибара сбе кəта эвара дəрəнг тəрка к'очк у сəрае нəдьда: пез тер бьхара, нəхара, щəм Wи йəк бу. Бəре Wи бьрщеда, зəлули ль блуре дьхьст, дьле хWə дькьрə нава блуре у минани тəвие баране hеср дьбаранд.

Зəлхе жи дь кале хWəда дьк'əWгьри. ХWə дьда пьшт п'əрде, дина хWə дьда Кəсо; жь диндара Wи, жь дəнге блура Wи тер нəдьбу. Нə дьхар, нə вəдьхар, дь хWəда дьк'əрби.

Һәрдӧа жи заньбун, Wәки гәләки дури һәвьн, Wәки қиза аґа набә жьна швин.

Ле дьлкʻәтьн зәйнәта рʻу дьнейә; агьрәки гәләки гӧрʻ. ӘW тӧ дурбуне нас накә, рйа хWә дьқәдинә: һәрге дурбә, һәрге незик, һәрге тәньк бә, һәрге кʻур. Кьзкьрьн нә дурбуне нас дькә, нә һәв щӧдабуне.

Аґаи дурди бу у гәләки дәлкʻбаз. ӘW зутьре бь кьзкьрьна Кәсо кьсйа, керс бу: кʻәф дев кʻәт, хWәст шване дәст сәрхWә һьлдайи бькӧжә, ле әWи йа хWә заньбу: нәхWәст наве мала хWә бь хуна шванәки храв бькә кәта-кәтае.

Ле дәр у доране Wи We чь бьготана, һәрге бьбһистана, Wәки шванәк пәй қиза wи дьгәрә? Гәрәке Кәсо дурхә, ӧса бькә, кӧ әW бенәмди хWә бьқәWрә, хWә-хWә әʻщевәке бинә сәре хWә. Гәрәке ойинәкә ӧса чекә, Wәки Кәсо бь хWә бьһелә дуркʻәвә у щарәкә дьне қә вәнәгәрʻә.

Аґа рʻокьр у пива: гәләки фкьри у аґрие рʻек жь хWәрʻа дит.

Мәрьв шандә пәй, гази Кәсо кьр, жерʻа гот:

-- Кәсо, әз заньм,—аґе нәпʻак сәрда гьрт,—әз заньм, Wәки дьле тә қиза мьнда һәйә, тӧ лаWкәки сәрхWәйи, мьн бьһистийә, Wәки блурәкә рʻьнд ле дьхи. Әзе қиза хWә бьдьмә тә, ле тәне қрарәки мьн тә һәйә. Мьн бьһистйә, Wәки пәз гӧһдарийа тә дькә у гава дәнге блуре дьбһе, те дора тә дьбә чәрх.

Тӧ мнара һана дьбини, әзе жь әʻрде кәта сери пʻепʻәлингәкә дарин чекьм; тӧе ль сәре мнаре рʻуни-we жоре, пәз жи бра жере бә. Әвә қрар. Һәрге тә жь жоре, бь лехьстьна блуре пекани, пәз сәр нәрдьWанерʻа дәрхьст бьр щәм хWә, Wи чахи бра қиза мьн ль тә кәлал бә, хWәрʻа бьбә пе шабә.

Һәрге тә кӧ пек нани, Wи чахи тӧе бьби сосрәт, пʻасә-пʻусе хWә, чь һәйә, бәрәвкә у һәла зуйә жь ван дәра бьщәкмә һәрʻә. Шван нькарә бьбә зәʻве аґе, We йәке жь сәре хWә дәрхә.

Кәсо бәшәрхWәш бу, тәмәнә бу, гот:

— Аґа, тӧи сагби, бра готна тә бә!

У аґе нәрдәWанәк дарин да чекьрьне, нод у нәһ пепәлинге We һәбун. Беи Кәсо пепәлингәк орта Wеда да шкенандьне; йа шкәсти дисa дани дәWсе. Ӧса кьр, Wәки тӧ тьшт к'ьвш нәбә, ле тьштәки свьк дькарьбу һьлшанда у йа дьне Wәкә газәке дурхьста. Бь Wи тәһәри пәз ида нькарбу дәрбази жоре буйа.

О, аґайи нәпак бу: к'ӧбар бу, qӧрә.

Аґе зальм әW нәһәqи кьр. Кәсо ракьр сәре мнаре, Зәлхе ани сәр әйWане у шванра гот:

— Әва жи тәра Зәлхе, к'ефа хWә хWәшкә, һәрге тә готна мьн ани сери, тә хWәш кәлал.

Зәлхе Кәсо дит: бона Кәсо гӧла әнийа We гәш бу, сор бу, у бь дәсте хWә нишанкьр. Швин те дәрхьст, Wәки Зәлхе жь Wи ньз дькә. Цьле Wи ша бу. Блур һлда да сәр лева, к'олоз qоткьр, дәст бь лехьстьне кьр.

Бу грмина чъл у чйа, дар жь щие хWә кәжйан, кәвьр кәлйан. Аґе зальм мәґде хWә кьр; Зәлха сәWдәсәр, һидьк ма хWә жорда бавита, бьчуйа жере, нолани пез бьк'әтә нав дәст-пе Кәсо.

Пәз к'ьшйа, незики нәрдWане бу у пәй һәврра рез бун, һьлк'ьшйан, Wәки һәрьн, бьгһижьнә сәре мнаре.

— Һәй ло, ло, швано, шване Ава-Р'әшо, нә тә чъл у чйа дани кале гриандьне; дәвә кәди дькьрьн; нә тә кәвьр у кӧчьк дьда кәландьне. Тә бь чь аqьли баWәрбуна хWә бь аґе ани, чьра һьлк'ьшиаи сәре мьнаре? Кәсо, тӧ зьке дйа хWәда авәк рәш буйайи, qә нәһатайи рубаре дьнйае. ХWәзла qә дьне нәк'әтиаи, Wәки бь аґа тжинә. ХWәзла тә рәнге роже нәдита, Wәки тӧ qал у балкьри гиһанди пелед Ава-Р'әш, Wәки

тӧ лури-лури кьри, һәв к'әтьна qамиша, wәки тӧ кьри машоq.

Һәй ло, ло... Чаwанә, дьбә к'ӧрд аqа беисаф бу, wәки бь дьлк'әтьне к'әнйа. Дьбә исафа хwә ӧнда кьр, хwәде хwә жи бир кьр.

Тә Кәсое р'әбән чьр'а кьрә п'ара шәйтин, аqле wи же дьзи, дьнйа кьрә шин у гьри... Һәй ло, ло...

Пәз һәй һьлдьк'шйа; һәв дә'в дьдан, бь сәда блуре хwәва дьчун; зәра бьнида бир кьрьбун. Ль Кәсо дьнһер'ин у һьлдьк'шйан.

Дьнйа шаш у мә'т мабу. Аг'ае зӧлмк'ар бу кәвьр. Зәлхе кәйа навк'елке qуз бубу; дәсте хwә дрежи Кәсо кьрьбу, дькьрә гази:

— Кәсо, әз йа тәмә, бьминьм, жь тәр'амә, нәминьм жь ә'рдер'амә. Әз тә кьздькьм, аqас тә кьз дькьм, чьqас Ләйле жь Мәщлум кьз нәдькьр. Әз тә кьздькьм, кьздькьм аqас, чьqас мьнмьник жь ч'рае кьз накә, бьлбьл жь гӧле кьз накә, дьнйа жь р'оже у һешнайе, жь халие кьз накә. Тӧ ч'ьра мьни; тӧи гӧла бәр бина мьн, тӧи р'ожа мьн, тӧи ә'мре мьн.

Кәсо дьбьһист, дьле wи дьшәwьти, ледьхьст, дәнге блуре бльнд дькьр.

Нери гһиштә п'еп'әлинга шкәсти, фә'мкьр, wәки мьрьна wи ль бәр ч'ә'ванә, ле жь әшqа блуре дин бьбу, льнге хwә дани сәр п'еп'әлинге.

Дар кәжйа, дәнге мькинәке һатә бьһистьне у нерие кәвәр нава һәwеда гьлол бу, чу, wәки дь нава кәвьр-кӧч'ькед зәреда һур у хашбә.

Кәсо кьрә зарин:

— Һәй wах, нерие мьни бәдәw,—бь дьләки брин әwи кьрә ахин. Ле гава Зәлхе ньһер'и, нери жь бир кьр. Блур да сәр лева у дәст бь лехьстьне кьр.

Пез кале нери дитьн, сәкьнин, фкьрин, шунда вәк'ьшьн, ле жь дәнге блуре сәрхwәш бубун, пешда лвйан.

Мийа пешьн щер'банд, пар'а вәк'ьшийа, льнгед

пешьн бьлньд кьр у хwəст банздə; кьрə к'алин у да пəй нери.

— Ћəй wax, wax, мийа мьнə безар у зман,—Кəсо кьрə зарин. Ле гава Зəлхе нћери, пəз жь бир кьр, блур тжи кьр. Мийа дöда щербанд, банзда жи, ле ль пепəлинге к'ат, тлоли нава ћəwe бу, бь дəнгəки мəлул кьрə к'алин у бəр бь бьне зəре чу.

Кəсо блуреда дьгот,—банздьн, дəрбазбьн, мийе мьнə дəлал, бəрхкед мьнə ширьн, ћьлк'ьшьн, wəрьн щəм хwəие хwə.

Пəз дћа нəдьлпьти, пара вəк'ьшйа.

Кəсо ћерс бу; дара шкəсти нəдьдит. Чьqа кьзкьрьн у кöба wи ћəбу, тəмам блуреда рет: бь aWазе хwə дар у бəр кьрьбу кəвьр... ле пəз шунда вəдьк'шйа.

Ага жь шöхöле хwə кьри шəрм кьр. Зəлхе жь бегöмание бу нивмьри.

Кəсо qəйдə гöћаст.

Ћћа əwи бь хwə-хwə жи ньзанбу, чь мqами ледьхə.

Ба ћатьбу бринe; ав щие хwəда сəкьнибу. Ћəр тьшт кəр бубу.

К'е «Лур-дə-лур» нəбћистийə? Жь wи мqами дьле кəвьри жи дьхохьмə, ћьлдьшə. К'е кö бьбће, дьле wи ньзкьри we бьк'öтə, хwəва ћəрə. Qиза бəнги we дин у ћар бьбə у бəрбь ньзкьрие хwə we бьрəвə.

Əwə хwəшə, сəртаща к'ламанə.

Дьлованийа ћорийанə; əw рöке Кəсойə.

Пəз к'шийа, гəлəк тлол бун.

Кəсо жи жь щие хwə ləqйа; дара шкəсти дит.

Ћəр тьшт фəм кьр; ль аге ньћери.

Фəмкьр, wəки Зəлхе жь бона wи öндайə, əw жи жь бона днйае.

Зəлхе жи жь щие хwə кəжийа, ль аге нћери, ль Кəсо нћери.

Фәмкьр, wәки Кәсо жь бона we öндайә, әw жи — жь бона днйае.

У һәр тьшт кәр бу.

«Лур-дә-лур» стәqьри: awaз-талазе weйә пашьн нава һәweда бәла бу-тәмьри...

Паше... qужин у qиринәк һатә бьһистьне.

У дö злам нава һәweда ләзә-ләз глорбун, wәки бь һәвра ль бьне зәреда һур-һурибьбьн... нәмәза һәвда.

Йәк Кәсо бу, йа дьне-Зәлхе...

ҺОВҺАННЕС ТУМАНЙАН

(1869—1923)

МӘРЩ

1

Wедәре чӥа говәнд гьртьнә, орта Wанада гәлики мәзьн чебуйә, наве Wи—Гәлие Тари.

Гәлие Тари орта әрмәнйа у тьркаданә. Алики Wи тьрке к'очәр те дьҺеWьрә, коне хWә вәдьгрә, алие дьне жи әрмәни.

Ле игитед Wана шәвәрәша жь We зәра к'урра тен дәрбаз дьбьн, пез, Ҳәспа, челәка йане жи гамеша Ҳәвдӧ дьдьзьн, дькьн бәр хWә, дьбьн. Шванед Wана ль бәста рәсти Ҳәв тен у бь дара тенә Ҳәвдӧ.

ҲәW дьбҺейи жь бәрәала чӥаки дәнгәки зизи дьреж бәла бу: «Ҳәй ҳәWар». ӘW дәнге ҲәWарие дьчә, дьгҺижә Ҳәйло чьл у чӥа у ньшкева Ҳәрдӧ али жи бь обед хWәва Ҳәвдӧ дьqәбьльн.

2

Qәпәчоглие тьрк коне хWә ль тьләки Гәлие Тари вәгьрти ҺеWьри бу. Жь Wедәре бь Ҳерс әрмәниед нешбәр мезә дькьр. Мәрьвед Wийә ль Wан чӥа дьзед Ҳәрә әйан бун. Р'әвәкчиед жь бәр даде дьҺатьн, дьчунә щәм Wи, хWә вәдьшартьн, к'омед щәрдбашие пега Wана ль Wан чӥа дьк'әт, коне Wида стар дьбун.

3

Бəри эварəке конда п'алдайи əwи мжули бь мева-не хwəйə həртьмир'а дькьр. Əw дьзьнə бəлу бун, wе-ки ч'йа дьданə бьн п'е хwə.

К'öрдəки ə'щебмайи хəбəра wи бьр'и:—Чь qəwи лаwьк ван əрмəние пешбəр т'алан-тажан накьн?

— Aqa жи wана бəлəнгаз тəгмин нəкə,—малхwе мале готе.

— Wана...?

— Əре, wана. Нав wанда шванəк həйə наве wи Чəто, мер дьбежьм, бəре хwə бьдə wи.

— Пəкə,—дьз бь дəнгəки бльнд гот у бь шьнгин р'абу, щида р'уньшт.

— Тöе чь бьди, wəки həма шəва ишəвин öса би-ньм сəре wан, кö пешбəр ду жи дəwса wаре wан qö-лоз нəбə?

— П'ешк'еша тə мькина шинбоз!

— К'а, дəсте хwə!

Əwана дəст дан həв у мəрщ гьртьн.

4

Бекəсаб таринə шəвед Гəлие Тари.

Шəвəр'əшəк бу: алики жи хöшə-хöша баране бу. Оба əрмəнийа хəwеда бу. Щар-щарна швана виали у wиали дəнг дьданə həвдö: «hе, hе...», гва hе ньшйа-рьн.

Wəхтəкə шəве ль р'əх конар'а бу тəрпин. Сайил р'абун, хwə авитьне, пəз сьльки, həсп р'əвин, дəwар бəла бу, həwар к'əтə швана бу тəqə-тəqа тьвьнга у əw дəнг у hеwəрзə, саw у тьрс тə дьго тəви тари таристане, гöр'ина ə'wра у лейи у лемьште бун, у шə-ва wе шəве кьрьнə шəвəкə р'əшə ньш.

— Рорйо, к'əлб бьрьн, мqати обе бьн,—wа кьрə qир'ин Чəтое швани əждəhа.

— К'әлб бьрьн...,—жь һәрчар алийа дәнг данә һәв у тьрсе обә һьнгавт. Ль сәре чие һәр кәс рьнд занә, к'а чь кәwалә, гава дьбежьн «к'әлб бьрьн».

І әрщара дьзәк, йане дөдө тен, дьк'әвьнә нава обе, пез, һәспа, деWер дьсьлькиньн, тәви һәв дькьн. К'әлб дьдьнә ду Wана. ӘWана жи к'әлба пәй хWә дьә'wтиньн, дьбьн жь обе дур дьхьн. Жь We шунда һәвале дьза дадьк'өтьнә нава оба бе к'әлбә тәвиһәвбуйи, у We тарйа тәqьш-тоqьшда пез, деWер бьр дькьн, дьдьн пешйа хWә, дьбьн.

Зутьрке көщума дөда дәстпе бу, бу һәWар у гази, тәqә-тәqа тьвьнга, нава тариеда һәр тьшт тәви һәвдө бун у өса һәв гәWьли дак'әтьнә жере.

We шәвәр'әше тө тьшт нәдьһат ханекьрьне. Бь шәWqa бьрускер'а дәqеда ow хрьнгелә дьһатә к'ьвше, ле ч'әвед мерьв нава We һәWар-газиеда тьштәк нәдьqәшьранд. Ч'әва нәдьдит, ле дөнге тьвьнгар'а, qирә-qир', qурә-qур'а шванар'а, Wәки дьготьн: «Бьрьн, һәй бьрьн... Ә'ләбаш, һәй Ә'ләбаш...», мерьв тәгмин дькьр, чька к'и алир'а дьчьн.

ӘW дәнг жи бәрә-бәрә дур к'әтьн у ида тө тьшт нәдьһатә бьһистьне.

Баране aWaки дьр'әшанд у qьрч'ина ә'Wьр бу, ль сәр ч'йаед дур дькьрә гөр'ин.

5

Бәрба'га сбе лаWьк вәгәрйан. Һәла жь дурва хәбәрдана Wанә әшq, у к'әне Wан дь нава мьж-думанеда дьһатьнә бьһистьне. Мале к'очәра саг'-сьлам'әт анин һатьн, данә хwәйе Wан, хWә жи коне Чәтода бәрәв бун, wәки тә'ште сьхөн.

Wана к'олозәки к'өрда бь хWәр'а анибун, пер'а жи мәрталәк у шурәк. Пера-пер'а ль обе бәла бу, Wәки

лаwька йəки к'öрд кöштийə у к'очəр лəз-лəз hатьн топи höндöр' у бəр дəре кон бун.

Дйа Чəто бона шванед бьр'чи сəр кöчьк харьн hазьр дькьр у пер'а жи хwə-хwəр'а дьньват:

«Ла-лаwо, дйа wи жи həйə...
Ла-лаwо, нhа ч'ə'ве wе ль р'ейə...
Ла-лаwо, wе бежə, чу, нəhат...
Ла-лаwо, wе ч'ə'вньhер'йа кöр'бə...».

Чəнд жьнед дьне жи wер'а сəре хwə дькəжандьн у дьлувандьн. Əw кö швана wе дəме дəр у щинарар'а дьготьн, чька чаwа qəwьмийə.

— Əм həрчар алийа бəрəв бун, мə бьр гəлики hасе кьр. Ль ведəре гава кö мə зор да wана, əwана кəйwан щи бь щи hьштьн у həр йəк алики р'əви, сəре хwə хлас кьр. Мьн бəри йəки да, бьр знарəки qəльбанд. Wəхта кö знер hасе бу, дəстхwəда вəгəр'йа сəр мьн, шур к'шанд, хwə дрежи мьн кьр, го, сəре хwə хласкə, əзе тə орт'еда текьмə дö qəта. Мьн го, тöе чаwа мьн орт'еда бьки дö qəта,— мьн чомах ба кьр, жорда р'əпанде, дə бьде...

— Дə бьде, гьди,—к'очəра готе.

Бу р'əпина wи у ə'рде дреж бу,—Чəто бь ви тəhəри сəрhатйа хwə хласкьр,

— Кə, кə, кə, кə,—бу п'ирqə-п'ирqа к'очəра.

6

Жь ве qəwмандьне чəнд кəфте дəрбаз бубун. Р'ожəке к'əлба qаим леда. Хwəйи дəрк'əтьн, дина хwə дане калəмерəки к'öрд wе бьнат'ара обе дькə гази.

— К'рив, чь дьхwəзи?

— Коне Чəтое шван к'ижанə,—əwи гот.

— Əw анин коне Чəтое шван, Чəто нан да бəр меван. Рьрда-wеда хəбəр дан, кəта əwи нане хwə хар, хласкьр. Wəхта кö нан hьлдан, Чəто пьрси:

— Хербə к'рив, хзмəта тə?

Мевин готе:—Ль ведəре чəнд кəфтийа бəре йəки к'ӧрд hатийə кӧштьне.

Швин кəqкьр, го:—Р'астə, hатийə кӧштьне.

— Дьбежьн, тə кӧштийə?

— Дьрустə!

— Əз баве Wимə,—р'испи го,—hатьмə, Wəки хуна Wи тə кəлал бькьм. Тə сəре р'е əW нəкӧштийə, ль гӧhер'а Wида нəкӧштийə, ль мала Wида нəкӧштийə, мьн чəнд щара готе, кӧр'о, лаwо, жь Wи шӧхӧле кəрам дəст бьк'шинə, Wан həвала дур к'əвə, мале хəлqе нə мьлк'е баве тəйə... Гӧр'а мьн нəкьр. Qе ə'щəле Wи hатьбу,—əwи гот у сəре хwə бəржер кьр, кəр'бу.

— Ай хwəйиман би, Wəки ӧса р'астгойи,—к'очəра həрчар алийа готе у бь хWə жи кəр'бун.

— Хуна Wи тə кəлал,—баве каləмер готе,—ле тəне де... зани иди, дейə... насьтьрə... к'ьнщед Wи бьдə мьн, əз бьбьм, бра сəрда бьгьри, дьле Wе р'ькəт бə.

Чəто к'олозе бь хун, мəрт'ал у шур ани да кале, пəзəк жи да пешйе у жь сайла дəрбаз кьр, бьр вəрекьр.

— Дə ма хатьре тə, кӧр'е мьн,—каləмере к'ӧрд готе.

— Огьрбə, к'рив!

ЛАЗО (ҺАКОБ ҒАЗАРЙАН)
(1869—1926)

СӘРҺАТИЙА ЩАСЬМЕ К'ӧРД

(кәрик)

МАЛА МӘ

Әзи шәш сали бум.

Әм малева дьманә Гӧләсоре. Әз бум, баве мьн, дйа мьн, дӧ бред мьн у хушкәкә мьн бун.

Баве мьн шване Кәсан бәге зили бу.

Баве мьн салəwəхте щарәке, йане дӧ щара дьһат мале, Wəхте дьне щәм сурие хWə дьма.

Зарӧтие бира мьн те, Wəки дйа мьн дьгрйа у баве мьнра дьгот-сәба кəвтеда щарәке йане дӧ щара бе мале.

Баве мьн жи дьгот:—Жьньк, ле әз нахWəзьм зу-зу бем мале, дә аҒайә, qəбул накә, к'и дькарә бәр Wи хәбәрдә...

СалəWəхте һəqе баве мьн дӧ бар гәньм, ә'йарәк тораq, донздәһ грванк'ә рун, дәстә к'ьнщ у дӧ щот чарьх бун.

Ле чаWa п'ешк'еш баве мьн сале дӧ бәрх у карәк жи дьстәнд, əW жи Wəки зйан нәгьһишта пез.

Дйа мьн жи дьхәбьти, əWe щинарара ав дани, һəвир дьстра, дəW дьк'ьла у мә öса жи ә'бур дькьр. Чь ә'бур, чь кал, тә'зи, п'ехас, сәрqот, кьсрәта мә кәри нане рәш, к'асәк дəWe тьрш, йане һьн тораq бу, ле диса әм жь кале хWə р'язи бун.

Р'астә, мә дьдит, Wәки щинаре мә п'ак дьжин, дьхарьн, вәдхарьн, хWәдькьрьн. Ле әм aqa жи бәр хWә нәдьк'әтьн, чьмк әм шваи бун, ле әWana хWәйе кәрисурийа бун. Бәри эваре дйа мә щие мә дадани сәба разане, ле чь щи? - Кӧлавәки кәвьн, лкефа мә мале, әW жи п'ьзни бу, бьске hьрие же дьбарин.

КАРА МЬНӘ ЧАЛӘБӘЛӘК

Ах! әм Wи чахи чьqa әшq бун, Wәхта баве мьн дӧ карә дестда hатә мале.

Жь Wана йәкә рәш бу, йа дьн чаләбәләк, мә хушк у бра кар дәсте hәв дьр'әвандьн.

Хушка мьн Зәлхе у Тәфуре бре мьн жь мьн мәзьнтьр бун 10--12 сали, әWana aqa жи мьда нәк'әтьн, ле бре мьни орге—Сло, дьхwәст кара мьн жь дәсте мьн бьгьрта у дәwса We йа рәш бьда мьн.

Сәр We йәке мә бь hәвр'а шәр' кьр. Агрие дйа мә hат щәм мә, әWe әм п'әвхьстьн у кара чаләбәләк да мьн. Hәрр'о мьн кара хWә дьбьр, дьчеранд. Ав дьдае, шәва жи әм щики радьзан.

Hавине әм чун зозана Әлә́даге, бәг конәки чук дабу баве мьн, йәке жи изьн дабу, Wәки әм бь малева бьжин wедәре.

Әлә́даг чьqa рьнд бу, чьqa кани hәбун Wедәре, кӧлилке рәнг-рәнги, моз у мьнмьника банздьдан-дьфьрийан у дора мә дьчун-дьhатьн. Мьн рожа хWә нав Wанда дәрбаз дькьр у әз qә бьрчи нәдьбум кәта дйа мьн, йане хушка мьн гази мьн дькьрьн. Мьн карьк hини хwә кьрьбу, шәве рожe бал мьн бу.

К'едәре руньштама, бьр'әвйама, бьбәзйама, мьнр'а бу. Щара жи пе стӧрие хWә тәзә дькьр әз бьдама тьрсандьне, мьн дьхьст.

Хушка мьн дӧ зәнгьл кьрьбу стӧе We, карьк жь дәнге зәнгьла зә'ф ша дьбу, ләма жи ви али, Wи али дьрәви, паше хWә ль дәнге мьн дьгьрт дьhат щәм мьн.

МИРБӘГ АҒА

Мьн наве Мирбәг аға бьһист бу, ле мьн әW нәдитбу, бь кәри-сурийа пәз гаране Wи һәбун, гаране чел ка, ногьна у мозька, һәспе Wи бьжарти һ бун, коне Wи бекәсаб бун. Пенщ-шәш жьнед Wи һәбун. Зер у хьшре Wан хатуна зәф бу. Wедә е конәк һәбу, донздәһ стуне Wи бун, ль Wедәре нәһ-дәһ сьрсум дардакьрбун. Конда донздәһ жьна сбе кәта эваре дәW дькьлан, пера жи дьстьран, кәнәк-лаqьрди дькьрьн, һьндьк-һьндьк кьле руне нвишки дәрдьхьстьн, дькьрьн фәрәqа.

Пешйа кон жи чәнд ситьл данибун, чәнд жьна пәнер давитьне.

Р'әх кон баре брьнщ данибун, сәба харьна Wан.

Феза Wи конәки дьне бу, һөндөр пе пәрде һәвьрмьш бәлай дәрәща кьрьбун: алик сәба нвина щик е разане бу, щие халича жи башqә, алики жи данибун qөти. К'е заньбу нав qөтйада чь һәбу: чьqа зер, зив, хьшьр у тьште дьне. Дәрәщәк жи щие Мирбәг бу.

Щәм бәг шех, ағаләр, мәллә, рудьньштьн, әWи qәдьре Wан дьгьрт.

Бәг Wедәре рудьньшт у бәхте элате дьбьри.

Коне дьне жи щие хөлама бу, әWана к'өлфәте хWәва теда рудьньштьн. Жь кона йәк жи щие хатуна бу, конәк жи бона мевана бу.

Мирбәг аға aWa дәрбаз дькьр.

КӨЛӘ Ә'WЛЬН

Мә п'ак ә'бур дькьр ль Әләдаге, Wедәре чйае бльнд, гәлие к'ур, кание сар, көлилк һәбун

Wедәре мьн һәрьтьм баве хWә дьдит, дйа мьн дьчу дәWе бәг дьк'ьла, әз жи щар-щара дьчум щәм We.

Зәлхе жи дьчу хатуна мәзьнра халичә, лоп, тер чедькьрьн,

Әwи мөгдари мала мәда нә нан кем дьбу, нә жи дәw.

Щар-щара дйа мьн пашхарна бәг дани мал, брьнщ, гошт, чь дьма. Пашхарна дйа мьн дани, зәф руни бу, мә ләзәт же дьдит. Мә кө өса дьхар, hәртьм гөнд дьк'әт бира мьн, wәки мә Wедәре нане тьсн жи тер нәдьхар, мә зара дьгот:—хWәзьл әм hәр щара вьра бьмана, чьqа хWәшә әвдәр.

Щарәке баве мьн чу щәм бәг, диса изьн аге хWәст у әм ман эле. Р'оке жи мьн кара хWә бьр гели, гәранд, чум гөhере, паше hатьм бәр кон, дйа мьн диса дәw дьк'ьла. Мьн дит жь weда зарәк We дәсте к'өлфәтәке гьртийә, к'өлфәт We тинә.

Мьн хWәст мәрифәта кара хWә нишани Тосьн бәге чук бьдьм.

Сәба We йәке жи әз жь каре hьнәки дур к'әтьм, мьн гази кьре.

Каре кь дәнге мьн бьhист, рәви hатә бал мьн, дәсте мьн аласт у кьрә мькә-мьк.

Wи чахи әз к'аW бум, мьн ле дьнери, чька бәге дәрhәqа чаләбәләка мьнда чь бежә.

Бәге чук каре ньhери у ньшкева кьрә qижин, гот,—Зәйне, каре бинә, бьдә мьн.

Зәйне hат каре жь мьн бьстинә, бәге чук жи незики чаләбәләке бу, кар кәмез кьр у жь мьнра гот:—дә бьцәкмә, гәмаро.

Әз мам мәтәл.

Чьма, мьн чь бәг кьрийә...?

— Әз дьбем hәрә, кучке нәрами пьнти, qлероко.

— Кар йа мьнә.. паше тьштәк к'әтә бира мьн, нә әw көре мәзьнанә. Wира хәбәрдан набә.

Каре кь дәнге мьн бьhист хwә жь дәсте бәг дәрхьст у hатә бал мьн.

Hерса бәге бьчук рабу, хWә гьhиандә мьн, шәмаqәк мьн хьст, к'олоз жь сәре мьн пәкйа, мьн кьр әз к'олоз жь әрде hьлдьм, ижа диса әw hат, ле мьи ве

щаре сәр ч'ә'ве Wи кәр'ьшандьн. ӘWи кьрә qир'ин, гот:— Зәйне, бьгрә, әзе әWи шәржекьм. Паше әз дам нав п'ьhина у к'ӧлма. Зәйне жи мьн дьхьст, бәг жи. Әз грийам, к'ӧлме Зәйне әз мәсткьрбум. Мьн гази дйа хwә дькьр. Дйа мьн дәнге мьн бьhист у дәрк'әт дәрва, әз hьлгьртьм. Позе мьн кәвьр к'әтьбу,—хун же дьhат.

Зәйне дйа мьнр'а гот:—Зу Wәрә, бәг бьбhизә We Wә бькӧжә, Wәрә кӧр'е хwә бьбә. Дйа мьн hерс бу, хәбәрда.

— Чь бе фә'мә, ле бьнhер'ә чаWа позе бәге ч'ук кәр'шандйә, әзе нhа чаwа щаба хатуне бьдьм?

Дйа мьн позе мьн жь хуне т'әмьзкьр, әз жи бона кара хwә чаләбәләк дьгрйам, Зәйне бәге ч'ук бь хwәр'а бьр мал, кара мьнә чаләбәләк жи пер'а.

ДЖМЬНАЙА Ә'WЛЬН

Кӧла мьнә мәзьн бу. Мьн чьqаси дьхWәст динщбьм, ле нәдьбу.

Сбе кәта эваре hесьр жь ч'ә'ве мьн кем нәдьбун. Дйа мьн п'инәк шьл дькьр, дьда сәр позе мьни брин. Мьн жи жь hерса п'инә дьгьрт, давит. Шәва ә'Wльн хәWа мьн нәhат, Wәхта мьн ч'ә'ве хWә дьгьрт, мьн т'ьре кара мьнә чаләбәләк hатйә щәм мьн, мьн шабуна ч'ә'ве хWә вәдькьр. Мьн хәWн дьдит, чаWа Зәйне бәге ч'уква ч'ер'и мьн дькьрьн, дьхWәстьн кар жь мьн бьстәндана.

Бәг хәWна мьнда дьгот:—«Зәйне, бинә, hәр'ә, бьщәкмә жь вьра». Мьн бәр хәwа банздьда сәр хWә у дьмам ә'щебмайи. Мьн дйа хwә дьдит, hесьр жь ч'ә'ве We дьчун. Р'оке жи әз нәхWәш к'әтьм, сәре мьн жь hерсе у эще дьт'әqйа, әз жь худане дьбьә'щим.

Дйа мьн диса мина бәре щәм мьн р'удьньшт, әwe дәсте хWә шьл дькьр, дьда сәр ә'нйа мьн. Hәма Wи чахи ньшкева чаләбәләк hатә мал, щәм ньвине мьн. Мьн жь щие хWә банзда, кәмез кьр, дәв, ч'ә'ве We

пачкьр. Әwe жи сурте мьн даласт. Ньшкева Зәйне hатә hөндөр, гот:—Кар рәви, hатә мала wә, к'а бьдьн, әз бьбьм, бәге чук дьхwәзә. Мьн стөе каре кәмез кьрьбу, у нәдьхwәст әз же дур к'әтама. Ле дйа мьн бь дьләки көл кар жь мьн стәнд, да Зәйне. Wәхта Зәйне чу, дйа мьн мьнра гот:—Лаwo, кәде мә чьйә әм хатьре бәг к'әвьн?

Диса дәрд у көле мьн тәзә бун. Ньзам кара мьнә бәләнгаз чawa дәрбаз дькьр щәм бәге дини-hар.

Р'ожәке жи баве мьн карәкә дьне мьнра ани. Әва кара хөртә мәзьн бу, ле әw нәдьгьhишт кара мьн, әва мина кара мьн рьнд нибу. Мьн дькьр әз ве кара хwә кьзбькьм, ле нәдьбу, рәш бу, ль мьн хwәш нәдьhат, бәйани бу, чәве we мәзьн бун, нәдьhат щәм мьн, жь мьн дьрәвийа.

— Э, к'әнге we бьгhиштa кара мьнә чаләбәләк, клбәт нәдьгhиште.

Жь we роже шунда әз бум джмьне аға-бәга.

Ьньк мабу, wәки әз жь мала мә бьрәвйама, ле нәдьбу, чьмки баве мьн шване бәг бу, дйа мьн дәwe wан дьк'ьла, хушка мьн жи хатуна бәгра хали-халичә чедькьрьн. Ле гөнде мә, Гөләсор кәйф нибу...

Хwәзьла әм диса вәгәрйана wедәре, бра әм wедәре буна, бра кьсрәтйа мә кәри нане к'артө у к'асәкә дәwe тьрш буйа.

АВЕТИК' ИСАҺАКЙАН

(1875—1957)

EZDIKI.COM

ДОСТЕД МЬНӘ К'ӦРДР'А

Һәла чуктийа мьнда гәләк достед мьнә к'ӧрд-эзди һәбун у гәләк щара ль Wан бумә меван—һьм дорубәре Әләгәзе, һьм ль Шираке, НахчWане, һьм жи ль нәкийа Дигоре.

Мьн тьме кале к'ӧрда пьрсийә.

Шванед гӧнде мә Мәхсо у Кьщо, алие Сурмәлие жь гӧндед Qәрәqәле у П'аламуте бун. ӘWана жь ә'Wьле бһаре кәйани паиза дәрәнг пәзе гӧнде мә дьчерандьн, паизе дьчунә qьжлед хWә, wәки саләкә дьне диса бен. Мәхсо р'ьнд блуре дьхьст, Кьщо дәнгбеж бу. ӘWана к'ламед щмаә'та хWәйә дьлшәWат дьстран. Мьн бь әшq у дьл гӧһдари к'ламготьн у блурлехьстьна Wана дькьр. Wана кк'йат у ә'франдьнед эпикиейә фолклора к'ӧрдие мьнр'а дьготьн, Wәки мьн чуктийа хWәда кәта р'ожа ироин же кьзкьрийә.

Р'еволйусиа Октйабрейә Мәзьн бона щмаә'та к'ӧрд р'йа кьшйарбунейә тәзә вәкьр, к'ӧрд бунә хWәй мәк'тәб, хWәй бәдәWнвисара тәзә. Һәр дәстанинәкә к'ӧрдайә културие, һәйке у пешдачуине гәләки мьн ша дькә.

Мьн зә'ф дьхWәст, wәки мәрьве к'ӧрд бәдәWнвисара Советие у тәмамийа днйае бь змане хWә бьхwәндана.

Әз дьхWәзьм, Wәки һәвалед мьнә к'өрдә нвис-к'ар гәләки бьдьнә хәбтандьне фолклора хWәйә дәW-ләмәнд у ль сәр киме We бьәфриньн бәдәWнвисара хWәйә тәзә: бь форм-колорита млятие, бь сәрәщәма кәммәрьвайе-сосиалистие.

Бь ронайдитьна «Р'йа тәзә», әз wәра дьхWәзьм сламәтие у ачьхийа, щмаәта мәйә к'өрдә брара дьхWәзьм хWәшие у бәхтәWарие.

Бь славед алавн Аветик' Исаһакйан

11. 1. 55.
Ереван

НАДОЕ БӘНГИ

Лаwин Надо һәспа к'өмәйт
Ажот зоме Әләгәзе,
Ажот у һат, һат сәкьни
Ль бәр коне Гөлизәре.
Мьле чәпе банзда әрде,
Qашкьр әwи һәспа к'өмәйт,
Р'ьма тужьк бәр кон чьканд,
Ньканд әрде алие раете,
К'олозе хwә тик-qоткьри,
Дәсти ль сәр хәнщәра кер',
Хәнщәра зер' Даг'стане,
Лаwин Надо чу һөндөре
Коне баве Г'өлизәре.
Надо ль бәр' Гөлизәре
Сәкьни бепьрс у нәwал.
Дьлед хwәда заньбун wана,
Кө һьздькьн әw жь һәвдө,
Ле к'өбарбун әw һәрдө жи:
Лаwин Надо у Гөлизәр.
Wана дьхwәст бәри һәвдө
Сөр'а дьла әйан нәкьн,
Wәки паше йәк жь wана—
Мотащ нәбә чаwа сәхир.

Awa, qә бе слав-к'лав
Надо готә Гөлизәре:
— К'әч'е, щә'дө,
К'е готә тә,
Кө бәнгимә,
Ч'әве мьн тә?
Кәч'е, щә'дө,
К'е готә тә,
Кө шәв у ро
Дьк'әрьбьм
Әз бона тә?

Кӧба дьле тә ль бәр чә'ве мьн
Р'е мьн нәкьрийә мьж у думан.

Кәче, щә'дӧ,
К'а тӧ к'ии,
Кӧ бона тә
Кәл у маш бьм?..

Р'астә тә бәрданә чьл кьт гӧли,
Кӧ дьмьлмьльн сәр намьла тә,
Ле бина Wана хWәш нинә qә,
Нә жи мина hәрмуш бьрqвәдьдьн.

Р'астә, чә'вед рәш, чә'вбьруе тәнә,
Ча дӧ мә'ре рәш хWә тәландьнә,
Ле нав чә'ве тә тӧ агьр тӧнә,
Ча дьле тә рәш әW жи весйанә.
Р'астә, кӧ тийа бәжьнбьлнди,
Бәжьнбьльнди, навк'елкзрав,
Ле бәжна тә кьшк-колайә,
Нә мина qамише дәв Әрәзә,
Нә тәр у нә жи щанә.

Тә ль хWәкрийә әтләз, qьнawьз,
Ль сәр руе тә щотәк рәш хал,
Ле сурәте тә мина соргӧла,
Нә сорьн, нә гәш, гӧл же набарьн,
Кӧба дьле тә ль бәр чә'ве мьн
Дьне нәкьрийә мьж у думан.

Тӧ рьнд заньбә, мьн талаш нинә,
Әзе ва hәрьм дури тә к'әвьм,
Бе ах-Wахкьрьн чьл-чйа к'әвьм,
К'и расти мьн бе, пера шәр бькьм,
Әзе бриндар чола мьж к'әвьм,
Еьмьрьм жи әз наве тә надьм,
Әз qә нахWәзьм кӧ дәqа пашьн

Бәри мырьне ӈьзки бь хийал
Тә бьбиньм у дәнге тә бьбӀем.

Надо жер'а Wa гот,
Глик әWe нә гот,
Надо жь кон дәрк'әт,
Р'ьм жь әрде к'ьшанд,
Жь бьжуе Ӏнәспе гьрт,
Кьр кӧ ле сйарбә,
Паше... звьр'и,
У бәр дәре кон
К'әтә сәр чонга:
— «Wәй дилбәре, Гӧлизәре,
Тӧ дәлали, Ӏори-п'әри,
ХWәде занә, тӧ жи зани,
Wәки мьн шәр' авитә тә,
Ах дьмьрьм жь бона тә,
Ӈьше мьн чу, аӵьл нәма,
Нава дьне, ль сәр бә'ра,
Тӧ кәс тӧнә Ӏолани тә,
Ӏиви, Ӏива чардәӀ шәви,
Тӧ бәдәW, бәдәW бәдәWи
Ӈәзар щара, ӈәзар щари...»

Ә'МОЕ К'ӦРД

Ль р'әх чәме Зәнгуе хачоп'әр' п'әрвәдайә кәла Ереванейә мәлулә-зәлул.

Ль сәр wи хачоп'әре тәр'ьки алие мьле р'асте зинданед мә бун: әзи тәне йәкеда гьрти бум, п'әнщәрәкә Wейә бьчук ль Әләгәзе дьӀнери, тәне сәре чиейи Ӏәри бльнди бьрӵок мьнва хане дькьр.

Дәре зиндана мьн дьк'әтә бәрбь свдәрәкә тәнгә др'еж: ль пешбәри дәре мьн Wәкә зиндана мьн йәкә дьне жи Ӏәбу, ль Wедәре шәш гьрти бун—йәки к'ӧрд

наве wи Ә'мо, йәки әрмәни—наве Wи Поғос, диса йәки әрмәни, һәрсеке дьне жи тьрк бун.

Дәри тьме сәр мьн дадайи бу: кʻлиткьри бу: wи дәрида qölкәк һәбу, qәрәWьла wедәрерʻа дина хWә дьданә мә, Wедәрерʻа нан, ав жи дьданә мә—гьртийа.

Мьн у гьртиед щинаре хWә мә We qölкерʻа һәвдö дьдит у бь һәврʻа хәбәр дьда: әw жи öса бьчʻук бу, Wәки сәре зарʻәке анщах дькарьбу те һьлата.

Гава qәрәWьл жь свдәре дәрдькʻәтьн, йане жи дәWса хWәда хәWрʻа дьчун, гьрти незики дәрйа дьбун: жь qölкед Wанарʻа дәнг дьданә һәвдö у дәст бь хәбәрдане дькьрьн.

Ида чь бежи мә хәбәр нәдьда? Бәрбина мә тәне мьжули бун: мә дәрһәqа рожед хWәйә дәрбазбуйи бь һәврʻа дьгот, данинә бира хWә бираниред хWәйә пак, qсә дькьр дәрһәqа qәWмандьред щödә-щödә, мәсәлә дьготьн, бь дәнгәки һеди дьнььжанд.

Мә һәрро һәврʻа хәбәр дьда: мьжулиед мә qә хлас нәдьбун: йәки дәрһәqа хәWна хWәйә дитида дьгот, е дьне дьгот әW гли-готьн, кö тәзә дәрһәqа мала хWәда бьһистьбу, у пәй Wан йәкарʻа дәст бь галә-гале дһа хWәш дьбун жь реWитйа мә, жь зарötие, жь кьзкьрьне, жь тьштед qәWьми у öса һәрро, һәр сәкәтәкә бь сәмт...

Бәхте мәйи нолани һәвдöйә зеранди әм гиһандьбунә һәвдö, нава Wи кале нәмьрнәжида әм һәврʻа бубунә бра.

Гönәкʻаре сәйасәте у гönәкʻаре щание: тьрк у әрмәни, кʻörд у мәхин бь һәврʻа бубун бра.

Һәр йәк дьqаqьщи бәрдьлие бьдә е дьне: гава йәки жь дәрва тьштәк дьстәнд: тьтун, шәкьр, эмиш, перʻа-перʻа бь дьл у рәзае хWә парәвадькьр сәр е дьне жи.

Ве гаве—Wәхта сал у зәман дәрбаз бунә у әw мәрьвед спичоләки у чәрчьри тенә бира мьн, дьле мьн бь кьзкьрьна бе кәд у сәд дькʻәWгьрә бона wана.

* * *

Эварəкə гӧлане кəрə хWəш бу, жь малед шəhəрə дур, мина чəвед чрусок, чрз дьтəйсин, бце нəрм дəнгед шае, какə-какед кьзкьрьне у дəнге бь кəн бь хWəрa дани, ле кəбсханə кəр бу, тə həW заньбу мəзəлə.

Гьрти кəр бун. Гəло əWaча раза бун, йане эвара бhаре бь кəлə-кəл хəм-хийале wан жь диWаре кəлейə суркьри həWабьр кьрьбу, бьрьбу həйло щие дур, ль кедəре хəWнəрожкед азае у бəхтəWарие пəришани у зəлулийа кəле дьданə биркьрьне?

Кəбьсханеда гьшка шəв у рож хəWнəрожк дьдит, рож у шəв у нава чəве həр гьртикида хəWнəрожəк дьтəисн, хəWнəрожка азае мьткəйр...

Щар-щарана кламəкə мəлул, йане жи ахинəкə кур-раhьшти у шьнгина зищирайə əмьркəл əW кəрайа минани кəвьр жь həвдӧ дьда бəлакьрьне.

Мьн дəнге Əмо бьhист:—Ьло, бра щан,—əWи щарəке гази мьн кьр. Əз незики дери бум, Əмо го:—Wəрə əм hьнəки хWəра хəбəрдьн, дьле мьн гəлəки тьжи буйə, бəрхWə дькəвьм...

— Əзизе мьн,—мьн го,—чь кəWщəйə бəрхWə дькəви... зəф чуйə, hьндьк майə, тə aqa бəр хWə дайə, hьнəки жи бəр хWə бьдə, зутьре əW рожe we бе, кa тӧ нəмайə...

Əмо ахинəкə кур раhьшт:—Се məh у дəh рож манə, кəта We роже əзе бьбəщьм, həр шəш məhe дəрбазбуйи мьн те дəрнəхьст, ле əв роже кӧ манə, əз тап надьм. ƏW звьстан бу, тӧ тьшт нəдькьр, щарна həй дəрва, щарна həй hӧндӧр, рож бун, дьhатьн у дəрбаз дьбун, ле нha бhарə, бhар...

Əмо хортəки сəрхWəйи бəдəW бу. Бона бриндəркьрьна йəки нəh məh жера бьри бун, тəзə зəWьщи бу.

Мьн гот:—Əмо щан, бəр хWə бьдə, ле əз чаWa

бькьм, ахьр әва саләкә мьнә, әзи гьртимә у ньзаньм, чька әзе hе чьqа р'уним.

Әwи хәбәра мьн бьр'и, гот:—Йа тә башqәйә, тӧ мәрьве шәhәри: т'ьме hун маладаньн, мәрьве ч'йе ниньн йәке жи, тӧ дәргисти нини, бәрбь мраз нини.

— Ида жь wе четьр, гава кӧ аза бьби, тӧе ч'ие дhа зә'ф кьз бьки, дәргистийа хwә жи hе зә'ф кьз бьки.

Әw wа тәhәрәки вәпәшьри.

Әwи го:—Hәрге аза бьбьм, зани, бра щан, әзе к'ефәкә чаwа бькьм; әз тә qә жь бир накьм. Иро дьле мьн гәләки т'жи бу: мьн жь дурва ч'йаед мә дитьн... hәй гьди ч'йано, щан гьди ч'йано... мьн hәw заньбу, әз чумә wедәре: нhа к'оч дьчьнә зозана, бәрх у ми хwәш-хwәш дькьнә к'аләк'ал, hешнайе адане дьхӧн-дьчьн бәрбь wаре hеньк у ч'йаед бәдәw; т'әне Ә'мое бәләнгаз нава ви агрида дьпьжә; нhа qиз у буке бәдәw бь шьнгә-шьнга р'әхт у р'ьшма у мори-мьрщане хwә дьчьнә бәрбь ч'ие у бь ч'ә'вед хwәйә ләгләги дьле лаwкед щаhьл дьсон, ле Ә'мое бәләнгаз т'әне дь ве к'амбахеда те зерандьне у кьсрә а ч'ие дьк'ьшинә...

Hесьрада хәньqи, ида нькарбу хәбәрда...

Әз бь ширәти ле hерс бум, мьн готе:

— Ә'мо, шәрмә, шәрм, хwә т'әне тӧ нини, hәр мәрьвәк дәрдәки wи hәйә, кьзкьрьна wи hәйә, ижа әм чаwа бькьн. готи әм жи тәйах бьдьн, бьк'шиньн, дәрд кӧ hәйә, бона мерьвә, хwә бона кәвьра нинә, чаwанә мер нини, тәйах бьдә...,—ле бона зәлулйа wи мәрьве ч'ие әз жи хwәда дьк'әрьбим.

— Ах, нькарьм тәйах бьдьм. Дькьм кӧ бәр хwә бьдьм, хwә жи заньм, wәки hьндьк майә. Ль хәлqе дьнhер'ьм, wәки сала р'уньштинә у qә накьнә офин, hәма дьле мьн р'ькәт набә, тӧ qә тедәрдьхи, нhа ч'йа чаwа хәмьлинә, гава кӧ бь хер у сламәт аза бьби, wәрә меване мьн, бьхwә, вәхwә, к'еф бькә, әме hәр'ьнә нечире... щан, ч'йаед Ахмахане, жь бә'ре те бина бае

hеньки хWəш, хӧлə-хӧла чӑвканйанə, кӧлилкə рəнга-Wазинə, нəхш-нəхши, дəнге тəйрутуйа, ида же нае готьне, нha, эваре, кӑлам, говəнд, кирə-кирa həспед тəвиhəвбуйи, дуе кӧчӑкед кона .. Гəло нha дəргистийа мьн чь дькə, хWəзла мьн заньбуйа: ах, Ӑмо, Ӑмо, гəло тӧе чьчах həри чие...

Əз гəлəки хəбьтим дəрhəqa тьштəки дьнда хəбəрдьм, Wəки гӧhдарйа Wи бəрбь алики дьнда тəглиф бькьм, ле рa пе нəбу, əWи həй дəрhəqa дəрд у кьсрəта хwəда хəбəр дьда: пəсне чӑа дьда, наве гəли у гəбоза дьда, йане жи дəрhəqa щəw у канийада дьгот, дəрhəqa каред хəзала у кəвотка, йан жи дəрhəqa həспа у пезда дьгот у дьлубанд, хəбəред дьлование жь дəргистийа хwəрa дьшанд, йане жи жь кӧмрəшие щие həqнəhəq чери we дькьр...

Ӑмо мəрьвəки əщевбу: əйни кӧре тəбйəте — чие, дур нəдьфькьри, бубу hесире дьлованйа хWə, ӧса бəрхWə дькӑт, тə həW заньбу, qрар кьрьнə дарда бькьн: щарна ӧса тəгмин дькьр, Wəки ида жь кəбсе дəрнае, кəwa кӧ нава əзмане сайда дьчӧрьхи — ле дьнhери, дьгьрйа у слав дьшандьн, хWəзла хWə бь тьршое дəрвайə кəжок дани...

Нав-нава жь бесəбьрие — жь кебəта льнгед хWə ль диwара, дери дьхьст у чер у этие qəрəWьле hерсə hарбуйи сəр мəда дани.

Рaстие бежьм, əз эщьз бубум жь шькйат-газне Wийə həр рожə минани həв у мьн же hиви кьр, Wəки дha нəбежə дəрhəqa We сəрəшиеда, кӑламəке бежə: дəнге Wи хwəш бу у бь дьл у кьнав дьстьра.

Əwи алие кəWше чапе у рaсте ньhери у гава кӧ дит кəсəк хане накə, бь дəнгəки ширьн у нəрм гот:

Домаме, чӑ·ве тə агьр у шəмальн,
Минани чӑ·вканиед Ахмахане,
Тӧ чьнг дьди, чаWa карəкə хəзала
Дь нава кӧлилке Ахмахане.

Дәлале, жь кьсрәта тә әзе бьмьрьм,
Бьбә хәWьн, Wәрә мьн бьбинә,
Тӧ гӧла ч'ие бь бина хWәш—
Бьн п'әркед хWәйә сор мьн старкә.

Синг у бәре домама мьн спинә,
Мина бәрфе, бәрфа сәре Ахмахане,
П'ор' у гӧлиед We hәв дьчьн у тен—
Мина бае heньки Ахмахане...

Ә'мо страна хWә he хлас нәкьрьбу, гава дәргәван бь гавед мәзьн у фьрә бәрбь мә hат, әWи hарбуйи ч'ер'и Ә'мо кьр, гот: «Чь дьки ор'ин»? у ч'әвед мирание к'ӧта сәр мьн, паше кӧкӧм кьр, Wәки кәр' бьн у әсә разен.

* * *

Мәha гӧлане дәрбаз бубу у тәне 85 рожед Ә'мо ман, ле ван пелед пашьн мә'руми зә'ф-зә'ф бәрхWә дьк'әт, hәр дәдәк рожәк кәсаб дькьр, ль кәбседа рож сальн, qӧр'нә, щарна жи бе кәд у бе кәсаб.

Р'ожед пашьн әW he гәләки мәлул хане дькьр: жар бубу, нан нәдьхар, хәw нәдьк'әтә ч'ә'ва у гәләки qәльн дьк'шанд: бәрбина Wи тәне әз бум, мьн тәг'мин дькьр, Wәки жь зә'ф фкьрбуне у мталәкьрьне кьсрәта-мӧкӧр'ие дha нава Wида гӧр' буйә у әW гиhандийә кәләки храб. Дь зиндана хWәда qә рәкәтийа Wи тӧнәбу. Щарна банздьда сәр тәхтә у жь п'әнщәрер'а дина хWә дьда ч'йаед Wәт'ин, дьбу хӧлә-хӧла heсьра, щарна дьhат незики дәри дьбу, дәй ль мьн дькьр: «Бра щан, hәWa тӧнә. дьле мьн ле-лейә дәве мьнр'а бе, ида бина бае ч'ие жи нае, Wәки тер бине бьк'шиньм, кәйште у п'енщ рож манә, дha рӧк бәр мьнда нәмайә...».

У диса банздьда бәрбь п'әнщәре, wәхтәки дреж у дреж дина хWә дьда ч'йа... Әw минани We п'ьшика бәйани бу, Wәки зорә-зор кьрьбунә тәле, Wәки гав у сәкәт шиш-

кед кӕсьни пӕнщӧрӧ дькьр у чьнг дьда hӕй ви али, hӕй Wи али, хWӕ ль ви али дьхьст, ль Wи али дьхьст, кӕзар щари хWӕ бь шишка дьщербанд у дькьр кӧ азабӕ...

Чахе кӧ мьн зӕлулйа Ӕ мойи бе сӕробьно дьдит, ӕм бежьн щие бадьлhӕWа, дьле мьн дьпӕрьти, мьн рӕзадьлийа хWӕ дьхWӕст hӕрсе мӕhе Wи бькьн сӕр Wӕде мьн, бона hӕма ве дӕме жь кӕле дӕре...

* * *

Ниве мӕhа кӕзиране бу, сбӕкӕ зӕфӕ зу, жь зиндана Ӕ'мо qайим дӕнг ль мьн кьрьн. Ӕз вӕщеньqим, мьн банзда сӕр хWӕ: Wӕхте дьне ӕз тӕне Wан чаха кьшйар дьбум, чьчах гьрти кьшйар дьбун у дьбу шӕqин у ширqина qӕйд у знщиред Wана, Wан чаха hӕрге ӕзи хӕWа к'урда бума жи хӕWнӕзер'ед мьн бӕла дькьрьн у ӕз рӕдькьрьм.

Ӕз незнки дери бум. Пог'осе спич'олӕки у тӕвиhӕвбуйи готӕ мьн, Wӕки Ӕ'мо жь пӕнщӕре пе бӕне пьшта хWӕ хWӕ дардакьрийӕ... ида мьрийӕ... Ӕз щи бь щи бумӕ кӕвьр, мьн хWӕ ӧнда кьр, чонгед мьн лӕрьзин, у бу чӕqӕ-чӕqа дӕв у дране мьн...

Пог'ос гот: —Ӕм р'аза бун, мӕ ньзанбу, дӕма кӧ ӕм кьшйар бун, мӕ дит Ӕ'мо ль бӕр пӕнщӕре ль ч'йаед дур дьнhер'ӕ, мӕ гот, к'ӧрд сбе шӕбӕ]е кьсрӕта ч'йае хWӕ дьк'шинӕ: йӕке жи мӕ hӕW ленhер'и, кьсрӕта чь—кьсрӕта р'ӕш, льнге р'ӕбӕни сӕр ӕ'рде пиньн, незик бун, нӕ кьс бу, нӕ дӕнг, ч'ӕ'вед Wи вӕкьри—мьрьбу, мӕ'ьв hӕW заньбу hӕма ч'ие дьнhерӕ—кьсрӕтӕ дьлда...

We лӕ'зе дӧ ч'вика бь ч'ивӕ-ч'ива хWӕйӕ ша кьрьн фь'рин, данин сӕр щаг'ед пӕнщӕ]а мьн. Мьн бе кӕмде хWӕ ль Wана нhер'и: ӕWана нӧкӧл дабун нӧкӧле hӕвдӧ, бь ӕпq у ша дькьрьнӕ ч'ивӕ-ч'ив.

Р'ожӕ зӕ'ф хWӕш бу, тӕзӕ, у ӕ'змани сайи бу, нолани ӕ'мьр хWӕш у бӕдӕW...

Мьн хWӕ-хWӕр'а гот:—Ӕ'мое бӕлӕнгаз, Ӕ'мое мьни р'ӕбӕн, к'ӕлогьри бум у дреж'и сӕр щиньвине хWӕ бум...

ДЕРЕНИК ДЕМИРЧЙАН

(1877—1956)

ДӦ ЩМАӘ'ТЕД БРА

(Р'едаксиа газета к'ӧрд'р'а)

Әм, әрмәни у к'ӧрд, щмаә'тед брағә. Нә кӧ сәд, йане дӧсьд сал, ле бь дәWр у qӧр'на әм бь hәвр'а бунә. Р'астә, орта әрмәнийа у к'ӧрдада джмьн hәбуйә, тә'литәнгайи дайә мә hәрда, ле дь нава дьле щмаә'та әрмәнийа у кӧрдада джмьнайи тӧнәбуйә. Навбәйна мәда hәр тьштед храб бь дәсти джмьн hатийә кьрьне,—ле дости у брати дәсти мә hәрда. У щмаә'тед әрмәни у к'ӧрд hәвдӧ р'ьнд нас кьрьнә: hәйә дәнгбежйа әрмәнийа-к'ӧрда, фолклор'а әрмәнийа—к'ӧрда, әдәте әрмәнийа—к'ӧрда.

Әм, әрмәни, шанә, Wәки к'теба к'ӧрдайә дәрсайә пешьн ль Wәлате мәда, ль Әрмәнистане hатийә нвисаренәшьркьрьне, татрона к'ӧрдайә пешьн, газет ль Әрмәнистане hатьнә әфрандьн-сазкьрьне.

Тьштәк ль нава әрмәнийа у кӧрдада гәләки минани hәвә. ӘW хәйсәтә. Әрмәни жи жь дьле хWә саг буйә, к'ӧрд жи. У hәрдӧ жи жь бона We йәке, бь дәсти кӧкӧмәтед дәк'базә нәмамда гәләки зйан-зраре к'әтьнә.

Әз бь хWә к'ӧрда кәсаб дькьм, чаWа щмаә'тәкә торьнә бь рӧква тәмьз. Әрмәнистана Советиеда, ль к'идәре әмьр у пешдачуйина щмаә'та нава кале азада-

нә, hатийә избаткьрьне, wәки щә'дандьна щмаә'та к'өрд дәрәща култураеда гәләки мәзьнә, мә'рифәта wейә мәзьн hәйә дь пьрса рөкдарие у фкьрдариеда у дькарә зутьре пешда hәрә. Hәр ачьхикә ә'мьре к'өрдие әз тьме дамә шакьрьне. Бь we фкьре жи мьн тьме хwәстийә у hазьрбумә, wәки али wа'н hәвалед к'өрд бькьм, е кө чawa бра дәрhәqa шөхөле хwәда кәwщәйи мьн бунә. Мьн hәртьм хwә бра кәсаб кьрийә.

Әва йәка жь йәкбуна ә'мьр у щербандьна qөрна те.

Әрмәни у к'өрд hәqи браед hәвә кәлальн.

ГУРГЕН ҺАЙКУНИ

(1889)

ҺЕРС У ҺЬЗКЬРЬН

«Р'еволйусиа Р'усиае нава тәмамийа Асиа-еда һәжандьн пешда ани Р'еволйусиаед ль Т'уркиае, ль Иране, ль Чинстане, избат дькьн, wәки өсйана с. 1905-йә зор ҏечед к'ур һьшт у wәки һөкөме weйә, кө те әйанкьрьне нава пешдачуйина сәд у сәд милион мәрьви, к'ок'бьр' һәбуйә».

В. И. ЛЕНИН

ПЕШК'ЛАМ

Баба нава п'ашла щмаә'та к'өрдайә азаикьзә зерандида фьр'а к'әт, қалубал бу, мәзьн бу.

Әwи бь беһна һәwa чйаед wәлетә тәмьз, бь қьнйате хwәлийа мәск'ин, бь ава чә'вканйайә зәлалә—авьлнәйат қәwата хwә гьрт, бәжьн р'әванд.

Чawa дарәкә гузайә блънд, wәки жь ба у багәрфртоне натәwә, сәре хwә бәржер накә, өса жи Баба бу, wәки бь р'өһдари бәрбь жоре п'әрwаз да.

Әwи бь мерхаси синге хwә да бәр пелед һарбуи, у бь зор-қәwата мьлед хwә бә'ра бесәробьно вәqәлашт у пешда чу.

Һерс у к'ина щмаә'те, wәки дьле Бабада щие хwә гьртьбун, қәwат у сәһәт данә зәндед wи.

Хwəстьна Wи дь нава агьр-алава азайеда, тə дьго, hатə харангкьрьне.

ƏWи щаhьл бу, ə'слан, тəйре чйе у мерк'ими дажот пешйа дьжмьн.

Дьле Баба бь кьзкьрьна wəтен тжи бу, к'лама кьзкьрьне бь кəзар зари hатə готьне, чйа у бани, мешə у канийа дəнг данə həвдö:—

Баба игити бəдəWи тəйр бу,
Торахан—Зухр жи ль пьшта Wи бу,

Зəра бəдəW Wи бь чə'ве хWə ди,
У Wан hərда жи кьзкьр йək йəки.

«Həй Зəра мьн,—Баба кьр гази:
Əз тə надьмə бəг, тö кəWa мьни».

Зəре жи Баба кьзкьр гəлəки,
У сильк hьлда рəхда сəкьни.

ƏW бь хWə бəдəW, həспи фьрьндə,
Жь дəрбед əWe qьрбун кəрави.

Фкьрə алмаз, левə ле мрщан,
«Бе мьн нəчə шер», дьго, «Баба щан».

«Əзе вəгəрьм, əз ль к'öбьм жи»
Баба Wa гот у к'ətə сəре ре.

Дə, вəбə сбə, бра дьне рон бə,
Хwəзьл Баба бьгьhижə мразе хWəl

Баба игити ə'слани тəйр бу,
ƏW хWəйкьре Wəлате хwə бу.

СТЕПАН ЗОРЯН

(1890)

ХӘЗАЛ

Әва йәка гәләк сала бәре qәwьмийә, ль wедәре, ль бәр пала Әләгәзе, гөндәки кӧрдада. Әw гөнд сәд мали зедәйә, клубәкә мәзьн теда һәйә, авае Совета гөнд, каникә тәзәйә кәвьри чекьгьнә. Ава we бь лула нае, ле һәма өса хөшә-хөша weйә, дькшә, у qиз у букед гөнд дәстхwәда щер у qаськед хwә тжи ав дькьн, вәдьгәрьн. Ида мина рожед чуйи сьре насәкьньн, дәст бь мьжулие дреж накьн.

Ә'срәкә һавине автомашинәкә бьрqок һатә wи гөнди. Гава кӧ әw һат орта гөндда сәкьни, генераләк бь форма хwәва же дәркәт, qизкәкә qәмәр жи пера, гӧһед wеда гӧһарнә зивә мәзьн. Әwe поре хwәйи рәш щотә гӧли һунабу. Гӧһаред гӧһe we, кьнщед weйә бажарваниера ль һәв нәдьһатьн, әwана аqа жи нәрьнд бун у мәрьв шаш дьма, чька чьра өсанә.

Генерали урьс бу, чури сәрру көркьри, мәрьвәки блънди навсәрә бу, әмьре wи qәдәра пенщи сали, ле qизьк, wәки пор у чәвьнә рәш ле бун, qә бәнгзәмиши урьса нәдьбу...

Кьлбәт әва щара әwльн нинбу, кӧ автомашинә дьһатьн wи гөнди, рожe чәнд машине өса дьһатьн у дьчун, ле иро зарӧ, жьн, qизьк кьнщед мина кӧлилкед Әләгәзе—сор, кәск, qичьк ле, пера-пера һатьн авто-

машине щьвйан у We автойа р'əшə бьрqок, генерале бльнди бь ордена хəмьли, qизка п'ор'р'əшə ч'ə'вагьри hатьнə сере Qизьке солед п'əнибльнд п'е кьрьбу у дерəки кьни лебу, кö дьhатə кəта сəр чонга. Гəло əw чь qизьк бу, кəсəки ньзанбу. Həма р'уе ве йəкеда жи əWана öса чарч'ə'ви бубун, ледьнhер'ин у тə дьго гьшка тьштəк дьхWəст заньбйа, чька əвана к'инə, чь qəWи hатьнə гöнде Wан...

Wəхте кö əWана həла hе öса кəWаск'ари ль Wан дьнhер'ин, qизька т'əзəhати бь бəшəрəк хWəш незики к'ома жьна бу у бь к'öрди пьрси:

— Совета гöнд к'ижанə?

Жьнəке, Wəки ль сəр хьрхе We бəлге зив, сəдəф у hекəл həбун, тамəки бь кəвьре туф нишан да, чəнд мəрьва кəWша Wида мьжули дькьрьн.

Qизька т'əзəhати бь ч'ə'вед хWəйə əшq у ша Wи али нhер'и у вəгəр'йа, генералр'а урьси гот:

— Папа, əм həр'ьн, əз заньм.

ƏWана анщах чəнд гав авитьбун бəрбь авайе Совета гöнд, гава qизька т'əзəhати ньшкева сəкьни, кьрə qир'ин у бəрбь к'öрдəки кал р'əви, Wəки дьрганə сəр мьла жь weда дьhат.

— Баво щан, баво щан...,—qизьке гот у хwə авитə п'есира Wи.

Генерал сəкьни у бь кəмде хWə, бəшəр ле хWəш, бь сьдqəки qəнщ ль We йəке ньhер'и, мəрьв дьгот əwи фə'м нəдькьр, чька We гаве чь дьqəWьмə. Т'əне «баво, бавбуна» qизьке у дəнге баве дьhат, кö дьгот: «Qиза мьн, дəлала мьн». Жьнкед бəрəвбуйи шаш у мəт'əл мабун, хəбəр нəдьдан, к'öтасие жь нава Wана йəке hьндавда гот:

— Qиза Wийə, qиза Wи!

Гава əW йəк бьhистьн, к'ома жьна бь зар'ава т'əвайи бəрбь кале у qизка т'əзəhати чун.

— Qиза Wийə, qиза Wи,—жьнкəкə дьне навсəрəйə р'əхт у р'ьшмə ле, дьгот.

Йәкә майин, Wәки һәй ль синге генерали хәмьланди, һәй ль қизька тәзәһати, кӧ бавера хәбәр дьда, дьнһери, гот:

— Әм бежьн әW қиза Кәсойә, ле әва йаралана к'ийә?

ЧаWа хане дькьр, баве кал жи ве пьрседа гиро бубу, Wәки к'әлогьри хәбәр дьда у һьм генерал дьнһери, һьм ль қизьке.

— Wәй тӧ сәр ч'әве мьнра һати, қиза мьн, бәрха мьн,—әWи бь к'әла тжи дьготә We у хWә вәдьгьрт дәсте хWә бьдә к'ьнще We, дәсте We бьгьрә, ле тәне Wа шашмайи у дӧдьли ледьнһери,—ле тӧ жь к'ӧ тейи, әва йаралана к'ийә?—әWи агьрсонги жь қизьке пьрси.

Қизьк жь We пьрсе мәрьв дьгот һатә сәр ньше хWә, тәви һәв бу, дәсте баве гьрт у готеда:

— Баво, Wәрә, насйа тә бьдьме,—у дәсте Wи гьрти бьр бәрбь генерал,—әва әW мәрьвә, Wәки әз бьрьм хWәйкьрьм.

Ле кале ч'әв ле тәлалә щида сәкьни у Wа бь тәһәрәки дина хWә да генерал. ӘWи әщебмайи пьрси:

— Демәк әви тӧ бьрьбуйи, әви йаралани?

— Әре, баво щан, әвә, әвә,—қизьке чәнд шара сәре хWә кәжанд. Ле һьнге генерал нинбу.

Каламере к'ӧрд тә дьгот тьштәки сәр нәдьк'әт у пера жи тә һәW заньбу тӧрӧш накә пьрса бьдә. Ле генерал бь бәшәрәкә хWәш ль к'ӧрде кал дьнһери у кәта калее пешда бьһата, әW бь хWә бь гавьнә мәзьн незики Wи бу у бь әшq қизе пьрси:

— Баве тәйә, әре?

— Бәле,—ч'әве кәчьке тәисин у мьле баве гьрт, әW незики генерал кьр.

Жьн у заред чәнд гава дури Wана бәрәвбуйи, кӧ ч'әвед хWә к'ӧтабун Wан, к'ефа Wана хWәш бу у гьшка тә дьго, дьхWәстьн бьзанбьн, к'а ль We орте чь дьқәwьмә, әW һәрдӧ мерьк чь хәбәр дьдьн.

Жьнкәке пьрси:—гәло Кәсо урьси занә?

Йәкә дьне гот:—Га, ле гәло чи we кәчъке у йаралан тәв һәйә? Гәло әW у йаралан чи һәвдонә...

Жьнәкә дьн, Wәки бәр у песире We жи тжә бьшкошк у сәдәф бун, Wa бь шьк' гот:

— Дьбә мере We бә.

Жьнка пешьн сәре хwә кәжанд у гот:

— На, йаралани мәзьнә, We чаWa мере We бә.

Жьнкәкә дьне, wәки кәта һьнге хәбәр нәдьда, әw жи тәв глйа бу, гот:

— Дьбә щарйа wи бә.

Чәнде дьне сәрда зедә кьрьн:

— Ле йаралан qә мина щарйа We нанһерә, тьште öса набә, на...

Жьн чьпьхи бун һәв у хәбәр дьдан, һәр йәке глик дьгот, һивие бун, чька агрие we чаWa бә, чьмкö әW гьшк бона Wана бубу ише сере, кәсәке сәродәри же нәдькьр. Алики жи Кәсо бь хWә жи бәр чәве Wана һатьбу гöһастьне. Кәта нһа дәрһәqа Wида awqa заньбун, Wәки Кәсо әв мögдаре кәфт-кәйшт саланә һатйә гönде Wан у гава әW буйә колхозване wи гönди Сәдое сәдьре колхозе аваики чук дайә Wи. Малька Wи, qәдәр, пәре гönд нинбу, ле жь малед дьне фьрq бу у әW Wедәре дьдәбьри, тәви шöхöлед тö кәси нәдьбу. Һәр сба, тарибареда, бәри гьшка радьбу, дьчу сәр хәбата хWәйә эвареда кьвшкьри. Гöндда гьшка, илаһи Сәдое сәдьр, әW кәсаб дькьрьн чаWa мәрьвәки кәлали хәбатньз.

У растие жи әWи һәр хәбат у һевотьн Wәхтеда зәф рьнд дьqәданд у һәр щара сәдьр разибуна хWә дьдае. Гәрәке бе готьне, Wәки һәвалбәндед колхозе жи, башqә готи дәр у щинар, һәрге мер, һәрге жьн жь Wи разибун у пера пак бун.

Ле бәле, ван гьшка диса мәлули у зәлулйа Кәсо, хәйсәт у мрузе Wи нәдьданә гöһастьне. ӘWи гәләки кем хәбәр дьда, нава щмаәтеда дәгмә рудьньшт, ле Wәхта щватед колхозе, хwә дьспартә qölчәки у кәрә-

кәр сәрька хWәйә рәш жь бәр пьште дәрдьхьст у дьк'шанд. Гöндийа аWqа заньбу, Wәки әW бәре шәһәрда хәбтийә, жь Wьр бьрьбун шер. Ле Wәхта шәр чь бежи наqәWьмә. Кәсо жи жь qәзйае хлаз набә. Жь шер вәдьгәрә те; гава дьнһерә, чь бьнһерә, нә жьнә, нә qиз... Пәй we йәке ида нахWәзә шәһәрда бьмәнә...

Гöндда гәләк жь бона wи у тәнебуна wи бәрхWә дьк'әтьн у бь сьре әW тәглиф дькьрьн, ле жьнед щинар тьме харьна гәрм жера дьшандьн, йане жи бь хWә дьбьрьнә мала Wи:

— Хало, к'әрәмкә, бьхWә!

Пера жи дьготьне:—Һәрге кемасикә тә һәбә, мәра бежә.

Ле Кәсо нәдьхWәст әзәте бьдә кәсәки. Гава кö жьна к'ьнщед wийә пәрьти, йане щики qәльши дьдитьн, һьлдьдан, пинә дькьрьн, бьшкока qәтйайи дьдрутьн, йане жи wәхта к'ьнщ шуштьне зарö дьшандьн, Wәки к'ьнще Wи биньн—бона бьшон.

Кәсо жи һьндава хWәда тö щара бьн ве qәнщйа щинарада нәдьма. Хен жи разальхйа хWә әW жи дьчу, али Wан шöхöл дькьр, йане жи бона зара кака-лоло дани...

Мьн бир кьр бежьм, Wәки тәне щәWрәки Кәсо һәбу, әW рожа пера дьчу щие хәбате, ле эвара свдәреда дьк'әт. ӘW сәки нәмьзи дöмәрәзи бу, лəп у стöе Wи спи бун. Чуктиеда бәр дәсте Кәсо мәзьн бубу у дьбә жь We бу, Wәки һәр кьрьнәкә хWәйе хWә рьнд фәм дькьр. Wәхта кö Кәсо дәри дадьда, әWи жь щие хWә банздьда у дьк'әтә пешйа Wи, дьчу, рьнд тәрщ, бәрщ дькьр, гава дәри дадьдьн, готи щикида һәрьн, ле гава кö Кәсо дәрдьк'әтә бәр дери у qәльна хWә дьк'ьшанд, әWи иди заньбу, Wәки We сәр к'еране рәх свдәре руни, бь хWә жи дьһат к'еләке дьсәкьни, wәки хWәйи руни у әW жи бәр льнге Wида бьк'әвә.

Әва йәка дöта рожед лəде дьqәWьмин, чахе кале пәй мал һәвдане у тәште харьнера дьчу ль сәр к'еран

рудьньшъ, qəльна хWə ведьхьст у дьк'ətə нава мтала. Мəрьв тəгмин дькьр, кӧ əW дьфькьрə—рожед рəшə чəтьн тинə бира хWə, дьqəwьмə, дəрhəqa тьштəки дьнеда жи дьфькьри... Кəсəки те дəрнəдьхьст... Ле щарщарна ахиннə ӧсайə к'ур радьhьшт, кӧ гава дəр у щинəра чəh дькьр, дhа гӧне хWə пе данин.

Нəйфа Wан пе дьhат у щаqна дьготьн:

— Бра гӧре сəре чйе жи тəне нинбə, ле алики жи тəгмин дькьрьн, Wəки нькарьн бəр дьле Wида бен.

Ви qəсаби, рож дьhатьн, дəрбаз дьбун у кəсəки нькарьбу hажь дəрд у кӧле кале həбуйа, йəке жи мəрьв тəгмин дькьр, кӧ əW нахWəзə хəбəрдə, ləма жи педа нəдьк'ətьн, кӧ хəм у хийале Wи тəзə бьн, hивие бун, кӧ рожəке əWе бь хWə бьдə дəр.

У əW рож hат. Нəсо дəрпера ль бəр чə'ве Wана hатə гӧhастьне.

Qиза Wи, Wəки əW дəh сал бу, ӧнда бубу, ньшкева hатə дитьне у Нəсое тəвиhəвбуйи нькарбу хəбəрда. Паше, гава əw сəр нəмде хWəда hат, генерал у qизьк тəглифи мала хWə кьр.

— К'əрəмкьн,—əW бəр генерал тəмənə бу.

Гот у пера жи дьqaqьщи бəлки бьзанбə, чька qизька Wи чаWa к'ətийə бəр дəсте Wи генерали. ƏW жера тьштəки мина сере бу. Ле əW йəк, чаWa паше hатə ə'йанкььне, нə тьштəки нəбуйи бу, ле həма сəрhатикə мəлул у зəлул бу. Гəлəк сала пешда əва генерала, Wəки Wи чахи офисер бу ль Ереване, Wəхта к'учəкера дəрбаз дьбу, кəчькəкə qəмəрə, гӧhарнə рəнге зив гӧhада, дитьбу, кəчьк гьрйайə у хWəстийə жь бəр дəсте жьнькəке бьрəвə. Офисер дьсəкьнə у бь пьрс-пьрсйара Wи ə'йан дьбə, Wəки пəй мьрьна де, Wе кəчъке тиньн зарӧхане, ле кəчьк wедəре насьтьрə, нəхWəстийə зарӧханеда бьминə, же рəвйə, хWəстйə де у баве хWə бьбинə. Де дӧ рож пешда чə'л кьрьбун, ле бави нава шерда бу.

Офисер пəй ве йəкера пьрси бу:—Ле наве Wе чьйə?

— Хәзал!

— Хәзал... Навәки рындә,—офисер готьбу. Һәрге изына wә һәбә, әзе we бьбьм, хwәй бькьм.

Жьньк, wәки сәрwера зарӧхане бу, готьбу:

— Һәрге кәчъык бьхwәзә, әме бьдьн!

Wи чахи офисер незики кӧрда чучъык бубу, пӧре we мьздабу, паше конфет щева хwә дәрхьстьбу, дабуйе.

— Әз һиви дькьм жера бежьн, we мынра бе, әзе бьбьм щәм жьна хwә.

Готьна офисер әwe жьньке Хәзалера готьбу, у кәчъык, тьщте әщебе, qаил бубу: ахьр офисер готьбу, чьчах һәбә, әзе тә бьбьм щәм баве тә у...

У офисер, кагәз дабу зарӧхане, Хәзал бьрьбу.

Кәсо нава шерда бу, кьлбәт, дәрһәqа ве йәкеда һажь тьштәки тӧнәбу, ле пәй шерра саләке, дӧда шунда һәр тьшти дькәсә. Әw дьчә зарӧхане, ль wедәре жера дьбежьн, wәки офисерәки урьс qиза wи бьрйә, кьрйә qиза хwә.

Кәсо дьпьрсә:—Ле офисер ль кӧйә? Щи-ере wи бежьн, әзе һәръм, qиза хwә биньм.

Зарӧханеда кагәз ньвисин офисерра шандьн. Кәфтеке шунда щаба кагәз һат, кӧ офисер бь мала хwәва жь щие хwә бәре чуйә щики дьне. Сәр адреса тәзә жи нвисин. Диса кәфтеке дӧда шунда, щабәкә тәзә һат, кӧ чуйә щики дьне... У гава кӧ аqа wәхт кьшанд, Кәсо гӧманбьри бу, хwә жи бесәнәт бу, вәгәрйа, һатә гӧнде де у баве хwә у wи тәһәри жи тьштәк дәрһәqа qизеда нәкәсйа, чька сагә, йан мьрийә...

Гава кӧ әw гьшк һатьн бәр чәва, Кәсо wәкьланд:

— К'әрәмкьн,—у бь хwә кәтә пешйа wана, бьр бәрбь мале.

Генерал у qизьке данә пәй wи, шофер жи ль пәй wан машина вала ажот. Һатьн гһишьтьн кәwша we мала тәк, ль ведәре, мәрьв дьбе, сәе шабуйи пешйа

Wанда hат. Әwи почка хWә кьрьбу нава льнгед хWә, паше шунда вәкьшйа, нәщәръсанд қә на дәнгәки бьәWьтә.

Жь нава кома жьна йәке пәй Wана ньhери у гот:

— Чька чь қәWи баве хWә бир анийә, чька тәне hатйә баве хWә бьбинә, йане ль вьра бьминә?

Жьнькәкә бь рәхт у рьшмә гот:

— Тәне бона дитьне нәдьhат. Дьбә кö бьминә.

— Чь рьнд дьбә, Wәки бьминә. Баве We гönәйә,— жьнәкә дьне зедәкьр.

Жьна дьгот у чәве хWә жь Wан нәдьбьрин.

Әw фькьр сәре Кәсода жи бун. Әwи жи дьхWәст hәр тьшти бьдә зәлалкьрьне... Гава меван чунә höндöре мала Wийә бе рәWш (дö пәнщәред We hәбун у кölавәки нәхши ль сәр дәрабәкә дреж), Кәсо тәне ведәре пе кьсйа, Wәки офисер Хәзал бьрйә тәви заред хWә хWәйкьрйә у мәзьн кьрйә. Qизе тьме кьсрәта баве кьшандйә, хWәстйә бьзанбә чька бави ль кедәрейә, чь дькә, сағи—сламәтә... Әw гәләк щара дәphәqa We йәкеда фькьрийә, хWәстйә офисерра бежә, шәрм кьрйә... Ле сала исальн, гава мала генералда бәса меркьрьна Хәзале буйә, Хәзале хWәстйә «бәри меркьрьне баве хWә бьгәрә у бьбинә...» Генерал хWәстьна Хәзале тәхсир нәкьрйә у жь. Р'остове бь машине hатьнә Ереване, ле жь Ереване бь автомашине hатьнә, у бь пьрспьрсйара Хәзал анийә гönде баве We.

У нha генерал бь кефа дьле хWә бу, гönд жи Wи хWәш дьhат, мала кале жи. Әw ль сәр кölаве нәрм руньшти, бәшәрхWәш дьбу у жь кьрьна хWә рази бу. Мәрьв тәгмин дькьр, кö әWи шайә нә тәне бона Хәзале, Wәки хWәстьна We анийә сери, ле öса жи кефа Wи бавера дьhат, wәки әW öса тәвhәв бубу, гава ньшкева қиза хWә дибу. Ле бь шабунера тәвайи тә дьго Кәсо hивйа тьштәкийә.

— Чь рьнд бу тö hати, чь рьнд бу мьн тö ди-

ти,—Кәсо Wәкʻланд. Паше гава дина хWә да гӧhаред гӧhе qизе, әʻщебмайи ма,—әв гӧhаре тәйә бәренә, әре?

— Әре, баво щан. Дьхwәстьн дәрхьстана, е рьнд текьрана гӧhе мьн, мьн нәhьшт.

Кәсо зу-зу дьгот, дьбьланд:

— Чь рьнд бу тӧ hати,—у ньшкева мәрьв дьбе жь хәWе ньшйар буйи пьрси,—дьбежи тӧ hати мьн бьбини, әре...?

— Әре...

— Демәк щәм мьн намини?

— На, баво щан!

Әw хәбәре qизьке, wәки hьм бь лаqьрди бун, hьм расти, гава кӧ баве бьhист, мәрьв дьбе әʻWрәки дани сәр руе Wи. Әw әʻщебмайи ма.

— Чьрʻа,—у дәнге Wи мәрьв дьбе ле хәньqи.

Ле qизьк дәWса щабе жь щи рабу у баве хWә кәмез кьр.

— «Чьрʻа»... Бона We йәке, Wәки әзе мер бькьм, баво щан!

— Мер бьки... кʻе бьстини?

Хәзале сәре хWә бәрбь генерʻал кьр.

— Кӧрʻе hәвале ви папайи!

Кәсо чʻәʻве хWә гьрт у вәкьр, ль qизьке нhерʻи, ль генерал нhерʻи у тӧ пьрс нәди, Wәки бежә, мәрьв ньзанбу, шаш мабу, йане нәрʻази бу.

Гава кӧ Хәзале генералрʻа шьровәкьр, чька баве чь готйә, әWи гот:

— Бьпьрсә, qаилә?

Хәзале готьна Wи баверʻа тәрщмә кьр. ДәWса щабе hесьр жь чʻәʻве кʻӧрде кал hатьнә харе. Әwи эманәки нькарбу хәбәрда, ле паше, гава зман ле гәрйа, пьрси:

— Ле хорт кʻедәрейә?

— Шәhәрданә!

— Ле чьрʻа нәhатйә?

— Hин дьбә!

Кәсо диса пырси:—Хортәки чаWанә?

Ве щаре qизьк сороморо бу у ньзанбу, чь бежә.

Генерал Wәхта дит qизьк тәвиһәв буйә, пырси:

— Чь дьбежә?

Хәзале тәһәрәки готьна баве жера тәрщмә кьр.

Бь бәшәрәк хWәш генерал гот:

— Жера бежә, әме Wи бь хWәра бьбьн, Wәки хорт бьбинә. We бе, qаилә?

Готьна генерал Хәзале бавера тәрщмә кьр.

Кәсо сәри дь бәрда бьһист у гот:

— Әзе бьфькьрьм... Моләте бьдьнә мьн...

* * *

Гава кö пәй шиве щинара ньвине тәмьз жь бона генерал у Хәзале анин, Кәсо дәркәтә бәр дери, Wәки меван рабьн щие хWә дайньн, разен.

Дәрва хWәш бу, шәвәкә сайи, әзман бь стәйрька кьмкьми бу, баки хWәш чйе дьһат, ле дь гöндда хöшә-хöша ава кание дьһат. Шофер машинеда раза бу. Кәсо тö нәдьфькьри у тьштәк жи нәдьбһист. ӘW щарәке, дöда кәWшеда чу у һат. Паше чу свдәре у ль сәр кölавәки тәхтәки тәнг вәләзйа, тьштәк авит сәр хWә, кьр кö разе. Ле хәW нәкәтә чәва. Дьфькьри, qаилбә, Wәки qизьк хортәки хәриби нәнас бьстинә?... Һәрге разибә, qизьке һәрә, ида нае у we иди нәта— нәтае öндабә... Ле Wәки qаил нәбә, гәло qизьке щәм Wи бьсәкьнә, нә ахьр әWe әмре хWә шәһәрада дәрбаз кьрйә у һини гöнд нәбуйә... Кәсо Wа дöдьли дьфькьри паше ани бира хWә готьна генерал у Хәзале у да аqьле хWә, чька We чаwa wанара һәрә... Готьн рькәтә, ле чуйин... Ле гьшки зәфтьр wи дьхWәст заньбйа. чька әW хорте Хәзале дьхwәзә, йәки чаWанә. Кәсо фьрqи данәдани орта млəта, дурбун жи аqа бәр чәва нәдьһат, йа фәрз әW бу, заньбйа, чька чьто хортә.

Кəсо дьфькьри, гəлəки фькьри у тӧ р'е жь р'йа дəрнəхьст.

Wе шəве хелəкə дреж хəwа генерал у Хəзале жи нəдьhат. Ч'ə'ве генерал вəкьри нава щи-ньвине нəрмда дьфькьри: «Ле wəки əва кала нəхwəзə qизьк вəгəр'ə у мер бькə»,—əwи əв пьрс хwə-хwəр'а дьwə-к'ьланд у хwə-хwə жи щаба wе дьда: «Изьна wи hə-йə, кьлбəт, дькарə нəhелə жи, бавə, мəрьвəки wə'кидə, həрге кӧ бьхwəзə qизьк щəм wи бьминə, суще wи нинə»...—ле бе Хəзале əме чаwа бькьн, нə ахьр нəфə-ре мале hини wе бунə, wе бəр хwə к'əвьн?... Ле əw хорт, е кӧ Хəзале дьхwəзə, wе hе wи чəтьн бе... Ле гəло бав карə пешйа qизьке бьгьрə, кӧ мер некə... Ле е аqа сал т'əне майə у qиза хwə ньшкева дийə, карə, нəhелə. На, дьqəwьмə нəhелə, wе бежə, wəки щəм wи бьминə, гӧндда мер бькə. Əw йəк wир'а дəст дьдə у дhа р'ьндə...»

Хəзал жи hьнда хwəда бона qаилйа баве дьфь-кьри. Əwе сəр т'əхтəки дьне п'алдабу у жь п'əнщəра бьч'ук'р'а дəрва дьнhер'и: hива т'əзə шəwqвəдабу у жь wе шəwqе тə дьго гӧндда həр тьшт стəqьр'ийə, тӧ тьшт щие хwəда нəдькəжйа, тӧ дəнг нəдьhат, кəта к'уч'ьк жи нəдьə'wтийан—шəвə ӧса кəр'ə ə'дьли бу, кӧ бона wе тьштəки т'əзə бу... Шəва ӧсайə ə'длийə кəр' шəhəрада наqəwьмə...

Ле Хəзал ша бу, wəки hатьбу баве хwə дитьбу... Əwе т'əг'мин нəдькьр, wəки бави саг'ə, дьхəбьтə... Ле ве шайер'а т'əвайи, əw бь хwə жи мина генерал дьфь-кьри, чька баве qаилбə, йане жи wе бь wанр'а бе, wə-ки wи хорти бьбинə... у щарна Хəзале т'əг'мин дькьр wе qаилбə, чь həйə... К'ижан бав нахwəзə, wəки qиза wи мер бькə... Щарна жи дьфькьри, wəки дьбə кӧ qаил нəбə, wəки əw həр'ə щие дур, нə ахьр аqа wəхт т'əне-wəкид буйə...

Гава кӧ Хəзал wа дьфькьри, əwе жьи у qиза ге-нерал, əw лаwьк дани бира хwə у т'əг'мин дькьр, wəки

әWе гәләки бәр хWә к'әвьн, һәрге бь хWә нәчә, Wе бежьн: «Әм хапандьн у әм бир кьрьн»...

«Папа жи Wе өса бежә»—әWе дәрһәqа генералда хWә-хWәр'а гот.

У нава ван шьк'ада Wәхтәки дреж хәWа Wе нәһат. Паше бь Wан мтала хәW;'а чу.

Сбе Кәсо бәри гьшка р'абу, өса фәсал, Wәки к'ьштина льнге хWә е р'азайи кьшйар нәкә, у бь Wи тәһәри, бәрбь кәWше чу. Һәла тарибар бу, стәйрька сбе ль р'ohлате шәwq дьда. Ньнге чър'ә-чър'а чәнд дәрйа һатьнә бьһистьне, жьна пәз, дәwар бәрдан, бу мькәмька бзьна, паше челәкәке кьрә бор'ин... Шофер п'от к'ьщандьбу сәр хWә, р'азаи бу.

Кәсо чәнд дәqа сәкьни, паше гези һьлда у кәWш тәмьз кьр. Чән'д даред хлохари дәрсмиши сәр һәвдө кьр. Кәвред нава кәWше бәрәвкьр, ани сәр сәле бәр дери qуч кьр, щие сәрчә'в шуштьне... Өса фәсал у һеди дьхәбьти, Wәки шофер кьшйар нәбә...

Wәхта әWи кәWш сәрһәвда ани, кьр, кө һәрә мала сәдьр, бәлки готьна генерал бь Wи бьшеWрә.

Ле әWи Wе фькьреда бу, һәW нһер'и генерал дәрк'әтә бәр дери, п'ежгирәк сәр мьла, сабун дестда, Хәзал жи пәй Wи дәрк'әт.

Кәсо кө генерал дит, мсине аве һьлда, да фә'мкьрьне, Wәки ава сәрчә'в шуштьне һазьрә. У Wәхта генерал незики Wи бу, сбәхери дае, Кәсо слава Wи вәгьрт у кьр, кө аве дәсте Wикә, генерал нәһьшт:

— Нет, нет, дорогой...

У бь хWә мсин һьлда, бь к'ефа тә сәрчә'ве хWә шушт... Ле дәма сәрчә'ве хWә тәмьз кьр, дәсте хWә зәгм ль пьшта Кәсо хьст:

— Һь, дорогой, тә чаWа кьр? Меркьрна Хәзалер'а даили?

Кәсо дәWса щабе вәгәр'йа сәр qизе, готе:

— Әз диса дьхWәзьм заньбьм, чька әW лаWьке тә дьхWәзә йәки чаWанә, сәрхWәйә?

Хәзале тәрщмә кьр. Генерал сәре хWә пера нәжанд у гот:

— Сәрхwәйә, сәрхwәйә!

— Әре. Ле растгойә? Ль ру мәрйа растие дьбежә?

Генерал диса сәре хWә пера нәжанд:

— Өсанә, растгойә!

Кәсо дәqәке кәр бу у диса пьрси:

— Һәвал у һогьр, дәр у щинаред хWәра нәлалә?

Генерал чәнд щара сәре хWә пера нәжанд, го:

— Бәле, бәле!

Кәсо диса кәр бу, әw к'әтьбу нава каләки чәтьн, ньзанбу, чь бьгота. Хәзала хWә тәзә дитьбу, чаWанә, диса бьһелә һәрә... Диса хWә фькьри, паше сәре хWә бьльнд кьр, мәлул гот:

— Генерале бра, бь әдәте мә өса нинә, Wәки бав qиза хWә бьдә шлә'те, ле Wәхта тә qиза мьн мәзьн кьрйә, дайә хWәндьне, у нһа жи тә бь хWә ль мә гьртйә, һати, qаилийа мьн дьпьрси... мьн жи да, бра готьна тәбә...

У һесьр чә'ве Кәсо барин, Wийа дәстәки хWә дрежи генерал кьр, е дьне qәвзкьр да бәр чә'ве хwә...

Генерал әw кәмез кьр.

— Нһа тое мәра бей, кө зә'ве хWә бьбини?

Кәсо диса сәре хWә пера кәжанд.

— Qаильм, әзе бем, ле Хәзал бра сале щарәке бе мьн бьбинә.

Нһа жи генерал бь дәсте расте дәсте һәсо гьрт, ле бь е чәпе пьшта wи хьст, Wева хWәст бежә, wәки We өсабә.

— Хәзала qиза тәра тәвайи, зә'ве тә жи We бе тә бьбииә, we пак бә,—генерал гот,—әWe бьбә көре тә жи...

У генерал щар дьн дәсте хWә да дәсте Кәсо у әWана диса дәстед һәв гьваштьн у We дәме к'е ль Wана бьнһерйа, We бьгота, Wәки һәрдӧ жи хWә бәхтәwар кәсаб дькьн.

Ле Хәзал дһа ша бу. ӘW дьфькьри, Wәки нһа дӧ баве We һәнә у һәрдӧ жи жь We кьз дькьн... Ле бь хWә... бь хWә, нькарбу бьгота, чька жь һәрда әW к'ижани зә'ф кьз дькә?...

КАРАПЕТ СИТАЛ

(1891)

МӘМ У ЗИН

(бәйт—сәрһатйа щмаәта кӧрда)

ПАШГОТЬН

Ль сәр мәзәле Мәме у Зине
Дӧ гӧлед бәдәW һәврa шинбунә,
У ль бәр пәнще тәве у һиве
Жь бона һәвдӧ шахвәданә.

У һәр бһара гӧл дьбьшкьввьн,
О бәнгзәки хWәш бь һәв ша дьбьн,
Бьлбьл кlлама пәй һәв дьһунә,
Дькә чъкә-чък дьл у кьнавә.

У әwед һәвсӧр мраз чәвада
Дькьн зутьре бьгһижьн һәвдӧ,
Рanезик дьбьн, кӧ һәв кәмезкьн,
ЧаWa дӧ машоq һәвдӧ рамусьн.

Ле дьрйа өнщӧз Wедәре һазьр,
Те у дькlәвә орта Wан кәрда,
У гӧлед сорә дәлалә назьк
Кьсрәтә дьлда нагһижьн һәвдӧ.

У хортед азәп һәр-һәр эвара,
К'ок'а wе дьр'ие дьбьр'ьн бь мәр'а,
У qизед бьк'ör' тарибара сба
Гöла ав дьдьн бь щеред хwәва.

«К'и ко бьбьрә дьр'ие нәфт щара,
Әwе бьгьһижә бәхт у мраза»,
Лаwкед БәрWаре дьбежьн awa
У дьр'йа öнщöз дьбьр'ьн к'ок'ева.

Щар дьн һәрдö гöл шахәвәдьдьн,
Р'әнге сор-гәвәз ль хWә Wәрдьгьрьн,
Ль бәр һенкае, тә'ва һавине
ЧаWа тар'ькан дьк'әвьнә хәмле.

У һәрдö гöлед дәлалә бь бин,
Диса хWә давен нәмеза һәвдö,
Бь әшq ньзкьрьн һәвдö р'адмусьн,
У чаWа дö гöл гöла дьбарьн.

ГÖНДЕ МЬНИ ДУР

(ханәк)

ӘWи гöндида дö щьмаә'т һәбун:
Йәкә әрмәни, ле йа дьне к'örд,
Жь дәсти малдар—зöлмк'аред гöнд
Һәрда бенәсаб к'орльхи дибун.

Һәрге дьз, әскәр, гöр раст бьһатә
Нәдьго:—тö к'örди, йане әрмәни,
Һәрдö жи дәсттәнг, гöндие к'әсиб бун.
Дьле Wанда дәрд, бемал у щи бун.

У кʻэшиш у бэг, рʻиспи у мэллэ,
Дькьрьн сэр wан—hэврʻа храббьн,
Wэки wе щмаэʻта мэʻрум-бэлэнгаз
Бьхальфиньн, хWэрʻа таланкьн.

У щара зӧлмкʻар готьна хWэ дькьр,
Hэрдӧ щинар рʻадькьр бэр hэвдӧ,
У эW кʻина кӧ Wэкэ Арнеса чʻйа
Гӧндйа ньзанбу, кʻане чаWа hат.

EZDIKI.COM

ТСЕРУН ТОРГОМЙАН

(1897)

АГЬРЕД НӘВЕСЙАЙИ

(парәк)

Гӧнде Эрмансе ль гәрәкә бь гӧл у гиһава хәмьли ава буйә. ӘW дьк'әвә алие гәлие Wанейә роһьлате. Жь We гәра чйа Wеда дәст бь синоре нәкийа Арщаке дьбә.

Гӧнде Эрманседа, кӧ жь дӧсьд мали бу, әһәлиед щӧдә-щӧдә щинарийа һәвдӧ дькьрьн: сәд мал әрмәни бун, кәфте мал-к'ӧрд, си жи мәхин. Әһәлиед гӧнд бь се змана хәбәр дьдан, сал у зәмана Wана щинарикә хWәш һәвра дәрбаз дькьр, у жь алие әдәт, рабун у руньштьне зәф һьндьки жь һәв башqә дьбун.

Qьра сала 1896-а ль әви гӧндида чълкә хун чйә, нәръжийа у йәки бехатрийа йәки дьне нәкьр. Достед кал у бава диса манә дост. Мәрьв дьгот ль We ортеда тьштәк нәбуйә-нәqәwмийә, тӧ әWрәки рүе әзмане чи-ки – сайи нәгьртийә. Дәсте кәсәки нәһат, кӧ нава Wанда джмьни-нәмамие пешда бинә, бәри һәвдӧдә, йане жи Wана жь рйа Wанә дәwрузәманайә раст бьхарьщинә...

Эрманс гӧндәки өса бу.

Wәхта калке Воскан, Арташес у Левон чун к'әтьнә нәWша Хәлиле к'ирвай чукә суркьри, чәнд заред пехасә жарьк рәвәрәв пеши́йа Wанда һатьн у бь нәWаск'ари дина хWә данә wан һәрсека. Wана гот, Wәки

к'ирва Хәлили нә ль малә, чуйә К'әшиш-голе. Калке Воскан, Левон у Арташес шунда зьвьр'ин у данә сәре р'йа К'әшиш-голе. Әw жь нава гӧл у гиhе We гәр'ер'а чун дәрк'әтьнә гәр'әкә ч'йейә дьне. К'ирва Хәлил, Wәки зәви ав дьда, гава кӧ әW дитьн, бь дәнгәки ша дәй ль Wан кьр:

— Баров, кәзар баров, им ачк'и, им гьлхи вра, сәрсәран, сәрч'ә'ван...

ӘWи әW hәрсек жи р'ьнд нас дькьрьн, ле Левон, илаhи баве Wи, Саhак-ахпор, зува нас дькьр.

— К'ирво, әW зәвийа к'е ав дьди?—кальке Воскан пьрси.

Хәлил хWә спартә мәр'е, готе:—Йа к'е, йа Муса бәге, е к'әда мә дьхWә, йа р'ӧhстине мә. ӘWи дәзмаләкә сор сәре хWә гьредабу, шә'ле Wи фьрә чәнд щийа п'инә кьрибу. Арташес у Левон hь кәWас-кьзмәк'ар ль гола мәзьнә гиhа у qамишгьрти дьнhер'ин, Wәки We дәме тәйр у туе п'әр'бәләк сәр Wер'а чәрх дьдан, hәв дьзвьр'и: Хәлил гот:

— Мәриед Wәхте мә жь мә'ра жи храбтьрьн, мерьв вәдьньн, жә'р'дадайи дькьн. Hәма йәк Муса бәг. ӘWи жь Хошабе кәйани ведәре зәфткьрийә, тӧ qә зани чьqа мерг у зәви, чаир у чиман дәсте Wиданьн? Гӧнди—әрмәни у к'ӧрд холамед Wинә, qулед Wи. Кәрисури, гар'анед Wи, ль ва'і р'аст у бәстед ч'ьлкә зер'да дьч'ерьн. Ле хWәлийа гӧндә алие дьне дәсте Камсаренс Симон аг'аданә, әWе мала Wи шәhәрданә. К'омәк гӧндие мә дьне жи гав у сәкәт бона Wи дьхәбьтьн. Муса бәг у Симон аг'а hәр тьште ве нәкийа мә жь хWәр'а hьлданә, Калке Воскан глики Wа кьр:

— Кальке Воскан р'аст дьбежә. Әрмәни, кӧрд у мәхине гӧндие мә п'ьр'е п'ае бона аг'е у бәг дьхәбьтьн, тьштәк нак'әвә дәсте Wана. Т'әмамйа р'оже дьхәбьтьн, худане дьр'ежьн, ле к'ӧлфәте мә, зар'ӧ, тә'зинә, бьр'чи,— Хәлил шьк'йате хWә бәр Wана кьр.

— Hуне жь Муса бәге у Симон аг'а хлаз бьн, hәрке кӧ hун бьгьhижьнә hәвдӧ у р'абьнә пешйа Wана,

хWәлие жь дәсте Wана зәвт бькьн у бьбьн хWәйе хәбат у кәда хWә,—Левон Wанара гот.

К'ирва Хәлил Wа дөдьли у щурәки әщәбие зур бубу дьнһери. Щара пешьн бу дьбьһист, wәки дькарьн рабьнә пешйа бәга у ага, хWәлие шунда һьлдьн... ӘWи щурәки нәбаWәркьрьне сәре хWә бьр у ани.

— Әре, әре, һәма һун, гөндиед хәбатчи, әрмәни у тьрк', мәхин у к'өрд, чь мләти бьн жи, готи йәкбьн. Һәрке һун гьшк йәкбьн, бьгьһижьнә һәвдө, ага у бәга жь руе дьнйае бьqәлиньн, нәһәqи у кәда хәлqе харьн We жь орге бенә һьлдане, һуне бьбьнә хWәйе хәбата хWә, аза у сәрбәст кәда хWәйә кәлал бьхөн,—Левон диса хәбәра хWә думайкьр.

— Ле кәта нһака әм дьданә ширәткьрьне, Wәки һәрче әрмәни джмьне мә к'өрданә, wәки гәрәке Wана qьрбькьн, к'ок'бьр бькьн. Ага у бәгед мә әм өса дьданә баWәркърьне, сәрWәхткьрьне,— к'ирва Хәлил гот.

— ӘWана Wә жь сәр рйа расте дәрдьхьн, дьдьнә хальфандьне. Джмьнед Wә пьш пәрдеда вәдьшерьн, орта млята шәр у дәWа чедькьн у бь Wи тәһәри шөхөле хWәи рәш пешда дьбьн,—Арташес сәрда ани.

— Дәрсдар раст дьбежьн. Джмьнед мә әйни ага у бәгьн, е кө мина зурйа хуна хәлqе дьмежьн. Ле тө Wәрә бьнһерә, Wәки щмаәта мә гәләки бәләнгазә, нәхWәнди у нәтәшкилкьри, к'ара хWә һәла ньзанә,— глие хWә пешда бьр калке Воскан.

— Wәхтә Wәки щмаәт, гөндие хәбатчи, хWә нас бькьн, йәкбьн у рабьнә пешийа к'әдхөра, пешийа һәр зөлмк'арәки чук у мәзьн,—Левон гот.

Левон у Арташес калке Воскан у к'ирва Хәлил дьданә сәрWәхткьрьне, Wәки гөндийа тәшкил бькьн у рakьнә пешйа ага у бәга. Готьна Wана калке Воскан, башqәготи Хәлил, гәләк тьшт һинкьрьн, чәве wан данә вәкьрьне. Әw жи дһа зәф һерса Wан рабу мqабьли һәр мьфтәхөр у к'әдхөрәки, мqабьли We дәWләте, Wәки пьшта к'әдхөр, мьфтәхөр у мьлк'әдаранә.

Хәлил дһа сәр нәмде хWәда һат у фкьри, Wәки **глие Wана** гөндие хWәра бежә. Мжулийа we роже **Wанара бежә, Wана** бь фкьре тәзә ширәт бькә, Wана **рөһдар бькә...**

К'игва Хәлил гәләки тәwaqәкьр, Wәки калке Вос**кан, Арташес** у Левон һәрнә мала wи пари нан бьхөн, **де әwә Wәстийайи** бун у дьләки ша хатьре хWә жь **Wи хWәстьн,** бәре хWә данә бәр бь Вскебаке.

ҺРИПСИМЕ ПОГОСЯН

(1899)

СЕРВИН

Нә aqa бәре, нав бажарәки
Ль зерзәминәк мала кәвьри,
К'едәре тә'ве п'әнщ вәнәдьда
У бһаре хWә нишан нәдьда,
Qизәкә к'өрда, Сервин наве We,
Тәв дйа хWә нәхwәш дьма wедәре:
Qәте морийа ль стөе Wеда,
Бьшкошке сәдәф п'есира Wева.
Ч'ә'вед We рәш бун-нәбед трийа,
Спичолки бу мина нәхWәша,
Дранед Wейә мина сәдәфа,
Р'әнги хәйди, чаWа мьрийа гора.
Төнәбу Wәхте We дәрва бьлиста,
Готи шәв у ро әW бьхәбьтйа,
Бона дәWләтие qате жоринра
Хәбат бькьра We qиза к'өрда.
Жь сбе нәйа бәри эвара,
Мал тәмьзкьра, дәрдан бьшушта,
Йан жи бәрмала отахед аге
Жорда пьшткьра у банйа харе.
У жь бона We хәбата гьран,
Бәрва дьстәнд һьнә көртоле нан
У чәнд капекед сорә чук-мәзьн,
Wәки дйа хWәра бьда ду-дәрман.

Дранед Wейə мина сəдəфа,
Р'əнги хəйди, чаWа мьрийа гора.

У рож дəрбазбун... Ль Wи бажари,
Ль к'ö тəви дйа хWə дьма Сервин,
Ə'мьрəки тəзə вəбу Wанара,
Р'ожа тəзə бо Wан п'əнщвəда,
Мəрьвед тəзə тə'в, бhар анин,
Анин ль бəр зерзамина Сервин.
Дранед Wейə мина сəдəфа,
ƏW дьк'əнйа, гöл же дьбарйан.
Qиз ида нəчу Wи qате жорин,
Wəки мина бəре нан п'арскьра.
ƏW дəWлəти Wедəре дəрхьстьн,
Сервин жь бəрдəст лап хлазкьрьн.
Дайк жи qəнщ бу, нəдьхар дəрман,
Дьхəбьти ль заводəк мəзьн,
ЧаWа hостакə жир ль бəр дəзгə,
Чедькьр əWе п'арчед топ-тəзə.
Сервин жи hарро дьчу мəк'тəбе,
Солед топ-тəзə п'е дькьр əWе,
Тора морийа ль стöе Wеда,
П'оре We көгишк рəнге зəринда.
Бəшəра We хWəш, деме We гöли,
Чə'вед Wейə рəш, чаWа кəбед тьри,
У дьжи əW ль бажаре мəзьн,
ƏW qиза дəлал, наве We Сервин,
Отахед Wейə тəзə ронаий,
Тə'ва бhаре Wанра рəqьси,
Əшq у шайи сəр Wанада бари,
ЧаWа əмре тəзə гölвəда Сервин.

САРМЕН

(1901)

ЛӘТИФӘ

Әз у Ләтифә — qизәкә к'өрда демqәмәр,
Йәкә бь нав у дәнг бь хwә инжинер,
Һәспед рәшбоз сйар, һәспед мәш **к'ькел**,
Дь р'йа пеһәвразда-йәкә бь ч'ьванә,
Кө жь сийа знара әW һатьбу гьртьн,
Жь ч'ьл у ч'йа ч'әма әм дәрбаз дьбун.
Ле ль пешйа мә нивәка әзмане **һешин**—
Зәракә мәзьн ль We сәкьни бу,
Һив тә qәй дьгот гөһарәкә мәзьнә,
Кө We шәва бһаре шәWq-шәмал **дьда**
У дь бьн сьме һәспед мә к'ькел
Кәвьред қәстә агьр һәй дьдан.

Әм дажон йале Ленинавайе,
Мьск'әне һәвала мьн, гөнде we **бәре**,
Ләтифә дьлбарә у к'өбар-к'өбар
Бь дьл у щәгәр дькә галә-гал,
Дьстьре к'ламәкә тәзәйә к'өрда,
Йәкә п'ьрмьqам, йәкә дьли бь дьл:
О, дь we к'ламеда һәбу к'әл у **бин**,
Мәрьве тәзә, днйа ну, әмре тәзә, **гөнде ну...**
У к'аW-к'өбарйа ч'йа у зьнаре **Wәтәне мә**,
Глие сәрһәде дь We к'ламеда **бун**,

О, бьлqин We к'этьбу, к'öбра We хwəш бубу,
ЧаWа кö каник, на хер. ч'ə'вканик.

Бəдəw бу əw, тə qəй дьгот hивə,
Дь нава ə'зминда дьчу həй дьhат
У к'т'еба ə'мре хwə əWе бь хWə дьхWəнд,
Wəки дь дьле мьнда hатьбу нвисар,
Əw qсə дькə, чаWа кö шəвəке,
Wəхте фəрWаре дəри дьк'öтан,
Wəхте ч'ьред бьзьр т'əмам весйа бун,
Бəг'ире höндöрда дькьрə гöр'ə-гöр',
У əwе бь хWə ч'ə'в нəданə həвдö,
П'ьр' фькьрйə, планəк данйə
У həма Wəхте бангдана дика
Р'ьк'ьне чекьрьна гöнд, hежа чекьрйə...

У нhа, ə'Wра ль к'ö дькьрьнə говəнд,
Тəлпед р'əштари бруск вəдьдан,
У байе сари hар гəмə qəтанди,
Ви али-Wи али дькьрə фикин,
У ч'əме лалмайи,—гöшин Wан нинбу,
Жь сəрмайе щəмьди əW жи кəр' бубун.
Ч'йайед wедəре т'əв хəмьледа бун,
Бь кöлилке р'əнгаWаз əWə нəqьши бун—
У аhа, ль Wьрə гöнде т'əзəйи шен:
Малед т'əзə у чəнд qатани,
У həма эмане тə'ве зəрьqанд
Əз у həвала хwə гhиштьн Wи гöнди.

Аhа, əм сəкьнинə сəмəтəкə бльндщи,
Дь кəWша аваики гəлəки р'онайи,
Феза Wида баг'е р'əнг-р'əнги
У жь həр ч'ьqе Wи кəWш ле хəрьqи,
Йəк жь höндöр' дəрте, незики мə дьбə,
Дəрсдаре аhьл—бəшəр ле хWəш дьбə,
Дəст ль мьн гьвашт чаWа насе бəре

У гәләк, гәләки бь дьл у шәwат,
Әм мжул дьбьн бь һәвр'а йәкщар
У ль кәwша фрәда мә мжули дькьр:
Һәр али бин, бог', баг'че кölилка
У ль wедәре әм гәләки гәр'йан.

Дәма сәйранге зәнгьл кьрә зьнгин,
Һьлшйан дәрва п'ьр' шагьртед жир,
Әз бь хwә жи бь wана гӧл дьбьм,
Нотла к'әск'әсоре бь wана шадьбьм.
Зар'ед сәрwәхт, бь аqьл у к'әмал,
Дь дьле wанда агьр у шәwат.
Ч'әв'е wан бь ч'рус, чаwа йәк шәмдан,
Дәqәкә бәтал бадьлһәwа начә.
Awһа дәст пе дьбә мәшq у листька свьк,
Әwә бь т'ьфаqьн, бь йәкә'бурьн,
Ч'әв'е wан шәмдан, дьле wан тжи.

Әмә wедәренә-алие сәрһәде,
Дьбьһем дәрсәке жь литературе,
Дәрсдар Фатейә-жьнәкә бәжьнблынд,
Глийа дьбежә жь Фирдусие мәзьн,
Хәбәрдан бь хwә бь змане дейә,
Гли-готьн, к'лам жь «Шаһ-наме»
У чаwа каник кӧ дәрте жь ә'г'де,
Хәбәре we жи ду һәв рез дьбьн,
У наве һайне нав-нава һьлдьдьн,
Qса дьбежә жь нвисаре һомер.
О, ч'әв'ед wан стәйркед нькандн,
Мьн дькьн рсас, мьн жь аqьл дьбьн.

К'и йали дьнһер'ьм тәмьз у ләтифә,
Дәрсханада р'онкайи бә'һәрә
У жь п'әнщәрар'а ч'йайед мә блынд
Һ'әндӧр' дьнһер'ьн чаwа кӧ әждаһа,
У жьна к'ӧрдә ч'әвбәләк к'имик
Жь щики щие дьн р'е нишани мә дькә,

Мәрәм дькә, әм жь Wедәре бьчьн,
Ћәрьнә музе, кәла кәвнә жорьн.
Дь феза мәда тӧ әWьр гӧнәнә,
У ләйлан тӧ қәй дьбежи алаве пе гьртйә,
Әм жь кәWша мәкътәбе йәк щергә дәртен,
Дьчьн бәрбь кочък у алие музе.

Музейа гӧнд тәмам кочък-сәракә,
Дь бьжанге гьрәкида әW ле чекьрьнә,
Әз у ћәвалед хWә пећәвраз дьчьн:
Щарна кәро-кәр, щарна бь кән,
Сәред ван чйа әсьл бћарә,
Ль We гӧл у чичәк тә дьго хәмланә.
У приске ләйлане бь алав дьчърусьн,
Ләйлане руе әрде тәмам нхамтйә,
У мәрьв тьре тәв жи бь дьләки сотә,
Әйни нола кәсьн-Wәхте дькәлә,
У мәрьв дьго жь Wи рәнге ћешинә,
Wәки тиренщ гӧрз-гӧрз дьбарә.

Бь дьл у кьнае әW мьнра дьбежә,
Дәрћәqа дьлкәтьна Сиабәнде Сливи,
Кӧ Хәща бәдәW чаWа кьзкьрйә.
Агърие бь шәр әWи жь эле бьрйә,
Пешйа малдара тәне шәркьрйә,
әW лаwке кәсиб, әW зламе кочәр.
Гәләк мир, бәг у агаед эле
Бь тира мешьндар шәћньмә кьрйә
У чуйә сәре чйае Сипане Хәлате
Буйә ћәвалћогьре бзьнед дь кувн,
ӘW хорте че, әw мерхасе бавче.

У гли дькә дәрћәqа сәрћатике:
Шәре бьндәст пешбәри малдар,
Бь шәWат дьбежә, дӧщар жи дькә,
Ћәр, ћәр хәбәрәк жь кәвчька дьлә,

Öса йəко-йəко ду həв рез дькə,
Wəки həр хəбəрək We дьле мьн дьсот
У мьн жи дьхWəст думайие ььбhем.
Ґава əм чун höндöр музе к'ətьн,
Ль Wедəре мəлул, гəлək п'əришан,
Сəракə тəзə пешйа мə вəбу
У həма ль We, бəр мə хane бун
Гəлək шöхöлед дəWранед дь бəре.

Awha, ə'рəба к'əвньк, щоте бер'атьб,
Ч'ьра бзьр, ч'ə'вед бь hесьр,
У нире гран ль стуе гае жар,
Йəко-йəко ль мьн диhар бун,
Ле ч'ə'ве мьн шкьləки дьк'əвьн,
Ида нальвьм, дь щида мьх дьбьм.
Шванəки к'örд дари дь дəстда
Awha сəкьни бу ль орта дö р'йа:
К'ьнщед Wи, щələб-щələби бун,
К'олоз ль сери нола qуча бəрфе
У щи бь щи дəст бь готьна дькə,
Йəк шване зəмандə, е дьне əз бь хWə.

Нава гöндда дьчьм у диса тем,
Чуин у hатьне əз мезə дькьм,
Иди кəс ле нахə бь фиqа ламиш,
Кəс настьре дhа «дьло», həй «дьло»
У ве бhаре, ве шəбəqа сьбе
Дьстьрен жь дəнгбеже к'örдайи хəбатк'ар,
К'ламе бь шəWат, е бь ə'гити,
Дь нава к'əне Wан к'əл-р'əqас həйə,
Т'əqлайа сəWта, кöбра хWəш-дəнга,
Бь дəнге хWə блнд хəбате дьстьрен,
Е öса дəлал, е öса бь шəWат.

К'örде комунар бь змане де,
Гəлəки бь кəWас hомерос дьстьрен,

У кӀчӀкед пър дәлалә сәрбәст
Дь нава хәбатеда дһа щәбьри
МьнрӀа дьбежьн дәрІтәqа дьне,
Пьрсед•бәре у е нһа, е те.
К'а, к'анен глие гӧндиед мә бәре,
Букед лал у е безар у зман?
Чаwа кӧ рокә бь әwр у әзман,
Әw иди нахӧеньн, тӧнәнә иди,
Әw роже зәлул, реWиед мәлул,
Дһа тӧщара вәнагәрьн иди.
К'а к'анен шван, к'әсиб у к'оч,
К'анен конед әширед к'ӧрда?
Гәло һьлатьнә, гәло тӧнәнә?
К'а к'анен жьнед нәзанә-бьндәст,
Е нәхWәнди, лалмайи, бехәбәр...
ЧаWа звьстана чӀйае мә бльнд
Әw жи чунә, дһа вәнагәрьн.
К'а әw к'ин у әйната qәбилед Wана,
Шәре Wана, е бь хуна мера?
Бьстьре Ләтифә, бьстьре бь дәнге зиз
Рожа хWәш, ло сбәда хWәшә.

ҺМАЙАК СИРАС

(1902)

EZDIKI.COM

МӘМЕ У Ә'ЙШЕ

Әw к'ижан хорт бу, wәки щида щан нәда, әw чьто дьл бу, wәки дь хwәда нәшәwьти we шәве?

We шәве, шәва сайи, Ә'йше жь hиве шәwq вәдьда, we шәве шәва әвине. Ә'йше öса бәдәw бу, жь hиве спитьр, жь рое зәртьр бу.

Әwә нотлани знаред мәмләк'әте баве хwә гәләки к'öбар бу, минани тәйре Симьр-сәрбәст у сәрфьнйаз бу, минани мерхасәки навдар бу, бәжнә блынд бу, нола дара спьндаре, нола чраке бу, чәвед we, мәрьв дьгот, е шеранә: awqас зәрбәдәст бун.

Öса демqәмәрә бәдәw бу, кö роера дәрдьк'әт у мәрьв кәwас у кьжмәк'ар бу ле бьнhерйа. Ле wәхте hерсе минани бае саме дьнйа бе рьсq дькьр.

Ә'йше йәкә öса бу.

Нава we мәкәледа тәк Мәме бу, кö Ә'йше хwәш hат, әw бәгәм кьр, Мәме жи бь дьләки на, бь кәзар дьли әw кәбанд. Мәме, Мәмее дәлале дьле Зозане, әwи чьqа qиз сәр хwә бәнги кьрьн, чьqас жи бе хәw у сәwдәсәр кьр әwи Мәмейи.

У чахе мразе Мәме у Ә'йше бь hәв бу, Зозана пир щар дьн тәрә щан бу, hат сәр бәнга бәре, нотлани qизәкә чардә сали жир у сәрбәст виали-wиали дьфьтьли, дьрәqьси.

Ида əw Зозан нинбу, йа кö дəh салйа хwəда тəwлə у п'анге аг'е паqьш дькьр, сбе кəйа эвар'е сакар'е р'ехе ль сəр пьште бун: щаритйа жьнед аг'е дькьр, кəта навтəнге qузи тəндуре дьбу, лош вəдькьр wəкə бəжна аг'е у к'рдьнəк həрт'ьм дь бьн пьч'əнгада бу.

Чь мə'руми, бəлəнгази, чь ав у hесьр у зəлули... кəта Мəме гhишт, дəсте wи дар гьрт: Зозан дhа пирбу, жь т'öт'ар к'əт.

Мəме бист сали бь Ə'йша киждə салир'а аwqа ль həв дьhатьн, кö гава тəйре симьр' ль р'у ə'змин дьфьр'йа—Мəме у Ə'йше дьдит, неч'ира хwə жь бир дькьр, неч'ир жь нав лəпе wи дьк'əт у бь дитьна ч'ə'ва, бь мöк бəта дьла дина хwə дьда кəрдöа. Гəлəк щара мə'нəгие ə'рд п'екол дькьр, дьр'əqьси, ле гава Мəме у Ə'йше дьдит, жь əшqа кəрдöа həр тьшт бир дькьр, пьшт ль бəр Мəме у Ə'йше хар дькьр.

Ə'йше бь əвинйа дьла Мəме кəбандьбу, жь we жи əшq Зозане п'əйда бубу. Кəму жи бь зəwаща həрдöар'а əшqли бун, кəму жи к'ефхwəш бун, гьшк жи шабун, wəки мразе Мəме у Ə'йше бь həв бун.

Ле Таhар аг'а тəви we əшqе нəбу, нəк'əнйа, дь хöда wəрьми, жь к'əрба хwə к'ьла, жь щəгəре нə'лйа. Hерса к'əф дəве wи к'əт, чаwа кö həспəке тö зə'ф щрида бьдейи, тьлкане we р'авə, к'əф дев к'əвə.

Əwи бəр ч'ə'ве хwə дит, кö Мəме хöламе wи, Ə'йше стəнд; зə'ф бəр хwə к'əт, дь хwəда ньhьщи, we бьт'əqйа...

Əва əw Ə'йше нибу, кö Таhар аг'а бь дəстəки öса дə'фанд, wəки кəта иро жи сəре wи дьгəр'ə. Щарйа бəр дəре мала wи пешбəри аг'е сəкьни бу, р'е нəдабу аг'е, тьбьсти дабуе, бь аг'ара шəр' кьр бу, р'ар'уйи р'уе аг'е бубу: е Таhьр аг'а.

Ле ида аг'атийа wи жь к'ижан р'ожер'анə, чəнд капека hежəйə иди, кö хöлам пешие ле бьгрə, йа əwи qəбул кьр бу, хöлам же бьстинə, нəбу хöре wи Кəси дибу хöламе мəрьв р'абə йа аг'е же бьстинə?

Зэ'ф жи Э'йше Мэме кьзкьрйэ. Зэ'ф жи Мэме мразе хWэ бь We кӧсьлщэмале кьрйэ. Нэ эW бь хWэ аґайэ у hэр тьшти бэре э'Wльн гэрэк эW бь хWэ тэ'м бькэ...

У фэрмана Таhьр аґа диса рабу, гази э'гит-э'фате хWэ кьр, ле бэри гьшка дэйи ль Мэме кьр.

Эwи бь к'ӧбар у бь фэрман гот:

— hун ве рое дьбиньн, кэта кӧ рo диса бе ви чахи, гэрэке hун нава хӧламед шех ЩэWадда бьн, Wэки Зилана к'ок'бьр бькьн, хWэлйа тэндуре дь сэр wанда бежьнг бькьн. hэрьн эскэрие!

— Дэ бьлввьн, хWэде к'омэка Wэра бэ...

Фэрман у э'мьре аґе бу, готьна Wи hэр тьшт бу у Мэме дьл бь хэм вэгэрйа—hатэ мале.

Дӧ hесьр жь чэ'ве Мэме шэкйан у бэржер глол бун.

На, Мэме дьле хWэда сеwьри, бра дьле Э'йше у дае нэqӧсэ, бь эшq к'энйа у wанра гот:

— Э'йше щан, дьле хWэ фьрэ бькэ, зэндед хWэ жи бьшьдинэ, Wэки к'олозе Мэме хWэ qот бьгри, —у руе Э'йша мэлул бь шэwат рамуса, рамуса чэ'вед Wейэ рэшбэлэк.

Эwи дайк кэмез кьр у готе:

— Дйа мьн, дэйне хӧламтиейэ, дэйн гэрэке вэгэриньм.

— Э'йше бьнhери, бра дьле We нэминэ, пoре сэретэ жи рэш бьбиньм.

У wэхта Мэме чоле ль сэр пьшта hэспе щрид дьда, Таhар аґа hежа бь дьлэки рэкэт руньшт ньмеже. Э'йше у Зозане жи Wэки дьле hэв храб нэкьн, hесре хWэ минани тэ'вие баране дь хWэда дьqӧрчьмандьн.

Шэш сал hатьн дэрбаз бун, шэш щара даре бие кӧлилквэда, ле сала к'фта, гава кӧ We диса кӧлилк вэда, Мэме Зозана пирэ рэбан ль Э'йша мэлул дихар бу...

Таhар аґа жи чьл щара щабькр, чьл щара qэwьл

у qрар кьр, Wəкə чьл щари жи щеръбанд, Wəки бьрəвинə, əма Əйше əW Əйше бу, кӧ qə həстӧ жи навит нава дəв у qилед Wи, хəбəред Wи капекəк кəсаб нəкьр, мина мерхаса кӧбар ма у кӧлозе Мəме qот кьр, сəре Wи сəрфьниız кьр, дьл да Зозане, жь We дьл стəнд у бь худана əйа хWə əбура хWə кьрьн, кəWщəйи тӧ qул у бəнди нəбун...

Əйше нола кəвотка бəр знара, минани hива гловəр бари эваре рабу бəр пəнщəре, пала хWə дае, həрдӧ гӧрчьке сурате хWə кьрə нава дəсте хWə у рйа дреж мезə кьр.

Əва əW ре бу, Wəки Мəме теда чу, Wəки рое кəзар мəрьв дьчьн у жь Wана зедə жь Wи алида тен у Əйше həрро дəрhəq Мəме пьрс у кəWал дькьр.

Hha жи бь щрида сйарəки həспе боз дьhат. Əйа Wи худабу, ба ль пеше архальх дьхьст, ль həв дьзвьранд. ƏW иди незики пəнщəре бубу у хəриб-хəриб мезə дькьр. Дьле Əйше нола чвика давит. Дьле We qӧлоз дьбу: hьм шабуна, hьм кəрба... ƏWe мьле хWə кəжанд у гот:

— Сйаро, сəре мьн бь qӧрба, əмре мьн бь гори, кəрəмкə, пəйа бə, Мəме мьн исал кəфт салə чуйə əскарие, кəрəмкə, Wəрə, нане мə тəм бькə у бежə тӧ жь кедəрийи, кийи, ки нини? Əгəр щабəкə хере həйə, пак, əгəр на, бь хер у сламəт дь рйа хWəда həри.

ƏWи сйари жи Wa гот:

— Рьнде, нан у тəхте тə зедə бə, шен бə, кемасйа тə тӧнəбə, шəва ишəвин меване тəмə.

Нава həр кəфт салада əва мевана жь гьшки сəрбəстьр бу. Əйше жь хəбəре Wи нəхəйди, дəркəт дəрва, сəре həспе Wəстйайи гьрт у сйар же пəйа бу, həсп бьрə тəwле гьреда у эм тьжи бəр кьр. У гава звьри шунда hат, хəриб бəрбь ода хWə бьр. ƏWи жи тьвьнг, шур у мəртале хWə жь сьтӧе хWə ани харе, стунеда дарда кьр, бь дəстəки кӧлоз жь сəре хWə hьлда, кӧ худана сəр пацьш бькə, Əйше кьрə ахин у

к'əсəра ѡе кəфт сала нола ч'əме бhаре ль həв к'əвə, т'əви həв бу, кьрə qир'ин у пер'а-пер'а хѡə авитə п'есира Мəме, дəлалие дьле хѡə.

— Ѡəй Мəме, ѡəй Мəмее бебəхт, тö бь чь фəн у фела hати?

Мəме жи дьгот:—Ле к'и дькарə бь синоре тə к'əвə, бəрмалйа мьнə дəлал.

Ə'йше ле сəр синге Мəме, Мəме жи сəре ѡе кəмезкьр у бь р'амусане ширьн кöл у дəрде həр кəфт сале дреж бь щарəке бир кьрьн.

Мəме гот:—Ə'йше щан, дə həр'ə, мьзгине бьдə дайке, ѡəки бе собəта бежə, хəбəр бьдьн.

Ə'йше гот: –Ах, Мəме мьн, бьhелə дайка пирə-р'абəн ишəв р'əкəт р'азе, сбе хəбəр бьдьн, нhа шир у маст биньм, бьхöə...

Гава кö сбə гəѡр бу, Зозан жь щие хѡə р'абу, се щара жь дьл у щəгəр «ах» к'шанд, се щара гази «хѡəде» кьр.

Əѡ жи дəрде Мəме бу, кö дькəлйа у дьмашйа. Нава həр кəфт сала гəлəк дəрд у кöл дьле хѡəда хѡəйкьрьбу, кəфт сал бу, кö дьл дьда Ə'йша т'əр'лан, ѡəки öса мəлул, ѡəки öса бь кьсрəт, мраз ч'ə'вада мабу. Əѡе мöкöр'йа Мəме дькьр, ч'ə'ве ѡе ль р'йа мабу.

Хуна ѡе həла дьк'əлйа, зəндед ѡе hе сəр бəнга щаhлтие бун, əѡе дəма дина хѡə дьда бəжьн-бала Ə'йше ах дькьр, хун дьк'ьшйа нав дьле ѡе, мразе ѡе жи сəбəбйа Мəме ч'ə'вада мабу, дьле ѡе дьсут.

Зозане ѡəхта кö щи-нвин qати сəр həвдö кьр, незики бəг'ире бу, Ə'йше ѡедəре həрт'ьм к'упьке нмеже дадани, ѡəки Зозан нмеже бькə, ѡəки жь хѡəдетöала hиви бькə дəрhəqа вəгəр'андьна Мəме у сəбркьрьна хѡə у буке, ле к'упьк щие хѡəда нинбу.

Зозане сəре хѡə кəжанд у гот:—həй гьди Ə'йше, тə гəло бир кьрйə, əре, р'ьндька мьн, qемиши тə на-

бьм... гәло чь нета храб к'әтйә qәлпе тә, кӧ тә әв шӧхӧла нава кәфт салада бир нәкьр, тә иро бир кьр...

Зозане жь хWә калар'а дьгот у дьбьланд. Чахе жь сәр тәхтә пәйа бу, чу бәрбь тәWле, Wәки к'упьке нмеже бинә, hәW нhер'и, кир'инйа hәспәке к'әтә гӧh..

Зозан сәкьни. ХWә фькьри у гот:

— ӘW чь дәнге hәспа те, дьбә hәсп тәWледанә... меван бе мьн, хәриб к'ӧра hатйә, бе мала мьн, hәспе Wи жи тәWледа бькә кир'ә-кир'?

Зозане бь даWa дерә ч'әве хWә тәмьз кьр, щие кӧ hәр р'о вала бу, иро бәр афьр' hәспәки бози к'ӧбар гредабу.

Зозане диса хWә у калар'а гот у бльнд гот:

— Hәй гди Ә'йше, паши Мәме мьн дәнг сәдае мевана бьк'әвьн бәр гӧhe мьн, тӧ жи бәр мевана hәр'и бейи, щабе нәди мьн...

Чьма мьн сйанәт у кӧрмәта мевана бир кьрйә, меван меване хWәденә. Нә, әз чьqас мевана кьз дькьм, аWqас жи Мәме хWәйи тае тәне кьз дькьм, hәй гди Ә'йше!

У льнгед Зозане щар дьн шдйан, нава Wan hәр кәфт салада нмеж щара ә'Wльн бир кьр у бәрбь оде ләзанд, кӧ Ә'йше Wan кәфт салада теда р'адьбу, р'удьньшт.

Зозане дәре оде вәкьр у чу hӧндӧр'. Одә тари бу тиркәк тә'ве авитьбу hӧндӧр', дабу сәр щи...

Зозане кьзьнгәк к'ур р'аhьшт у ч'ә'ве хWә мьзда... у ньшкева, гот:—пи бь сьмьла, әва чь тәвайә...

Ә'йше р'аза бу, к'еләка We жи зламәк. ӘWи бь әвинти Ә'йше кәмез кьрьбу: дәстәк дабу бәр сәре We, йәк жи бәр'а бьрьбу, кәмез кьрьбу, әвинтйа кәфт сала пе гьртьбу у к'әтьбу хәWәкә к'урә ширьн...

ӘWe гот: – Hәй гди Ә'йше, гәло намуса тә чаWa намус бу, тә кьр бьн п'е хWә. Мьн р'онайа ч'ә'ве хWә-р'а Мәме мәзьн кьр, Мәме хWәйи хәриби хәрибстан.

1866—6

Мәме әва кәфт салә чуйә әскәрие, чьто намусә ль тә, Әйше щан, тә qәWл-qраре кәфт сала пепәскьр, тә кlолозе Мәме мьн бәржер кьр, тӧ кlәти нав-щи балгие лаwьке злам...

Тамаре Зозане ль hәв кlәтьн, кlәрба хун теда мьчъqи, хуна We тәви hәв бу, qәWата We бәрәв бу у бе кәмди хWә незики стуне бу, чәк у рәхте меван бь стунева дардакьри бун. Әйнәлуйа Wи жи ль wедәре тәмьз у казаркьри бу.

Зозане әйнәлу бь фәсал гьртә дәсте хWә у бь hәрдӧ дәста мәнкәм гьрт, сьфтә луле дьнhери у паше сәре We незики меване Әйшейи кьзкьри кьр...

Зозане гот:—Чь зламәки әгитә, әзе меша Wи hәма жь тәхтка әние бьгьрьм...

Гот у сәкьни.

— На хер. Әйше щан, нәбу, ӧса нәбу, дәнге әйнлалуе We бәла бә, гӧнд у щинар We бьбhен, дьнйае мә бьньсә, Таhьр аға We сәh бькә, дьле Wи We ша бьбә, наве тә кәвотка пәрбәләк We храб бә, наве буктийа тә кәфт салие We рода кәрә, Мәме мьн жи We бе, бьбhе, hерса Мәме жи We рабә у дьле Wи We бьшке, сәре wи We бәржер бә, ида руе Wи нагьрә бь хәлqера хәбәр бьдә.

Пашда hат у әйнәлу стунеда дардакьр.

Шунда зьвьри, hат, дит кӧ меван жь ләзбуне, хәнщәра хWә сәр бәлги hьштйә, банзда hлда чәка We хлазкьр, шәWq кlәтә хәнщәре, чъруси у дора сәре меван бьр у ани: кәжанд.

— Дьбәк qәWата мьн кем бьбә, әре Әйше, hәй гди Әйше, дьбәк жи дәрбәке нәе кӧштьн, әре?

Әйше щан... әва зламе hани әфат We жь дәрбәк Зозана пир бьмьрә? На, дьбәк саг бьминә, дәнг дьнйае бәла бә, ижа хәлq бьбhе, наве Әйше храб бьбә, Мәме жи бе, сәh бькә, бьәнгьрә, дьл жи тәмул нәдә, бьшке...

Хәнщәр жи шунда да, кьрә qабе...

Ӏәрдӧ щаӀьл Ӏе хәWа ширьнда бун... гӧләшq дьбун, левед меван ль Ӏәв дьчун у дьӀатьн.

О, рамусане Ә'йше, рамусанед бь шәWат у бь агьр меван гәләки хWәш.Ӏатьбун у әW дь нава хәWа к'бирда жь рамусане We кӧсьлщәмале тер нәбубу, дәсте хWә же нәдк'ьшанд, жь сурәте Ә'йша Зозане хWәйкьри...

Диса ьрне Зозане рабун, щар дьн бь ләз бәр бь чәк у сильке Wи чу у гот:

— На, гәрәке зу бькьм, Ӏе кшйар нәбунә, әзе хәWеда лехьм, әгәр кьшйар бьн, ида зәфта мьн дәрә у шӧхӧле дәстпекьри We бадьлӀәWa Ӏәрә, әме ӧнда бьн...

Зозан дӀа незики сильке меван бу, сорани к'ьшанд кӧ Ӏәрә лехә у гот:

— Aqьле мьн жь әви дьбьрә, әва We синг у бәре Wи хлазкә у Wәкә бӧӀӧстәке жи We дь әрдеда Ӏәрә. Дәнг хәлqеда дәр нак'әвә, хәлq сәӀ накә, сорание qәфәса Wи хлазкә, We бӧӀӧстәке жи дь әрдеда Ӏәрә. Дьле ТаӀьр рьнәт набә, наве Ә'йше бәла набә, к'ефа Ә'йше нашке, Мәме жи наәнгьрә, дьле Wи храб набә... у щар дьн зәндед Зозане Ӏәв шьдйан у диса к'әла We рабу, хуна We тәви Ӏәв бу, әWe сорани жь нав пӧре Ә'йшера да сәр синг у бәре меван. Меван жь шәWата брине Wәлгәрйа сәр к'еләка дьне. Зозане дӀа сорани бь qәWat тера кьр у сорани жь сииге Wи дәрбази әрде бу, гӀиштә дошәке у Wәкә бӧӀӧстәке жи әрдеда чу.

Зозане We чахе кьзьнгәк к'ур раӀьшт у Ә'йша бук мезә кьр. Ә'йше, Wәки кӧ жь Wәлгәрандьна Мәме кьшйар бубу, рабу сәр хWә, руньшт у бе кәмди хWә чарнькал мезә кьр, сфәте Зозане гӧләшq ньӀери у Ӏе наж ледана Мәме тӧнәбу... ле хуна сор дӀа чарӀьлqә гьртьбу. Ә'йше кьше хWә бәрәви сәр Ӏәв кьр, Мәме хWәйи дәлали мезә кьр, сорание сәр синг дит у Ӏәр тьшт фәм кьр.

Әʼйше паше ль Зозане нһерʼи у жь перʼа дәст авитә пʼорʼе хWә, qәфш кьр, ани хар, кьрә qирʼин у гот:

— Wәй дае, тә чь сәре мә кьр, Мәме мьни әʼфат әва нәфт сал бу хәрибийеда бу, шәрʼкьр, нәһат көштьне, qә бриндар нәбу, тә чь кьр, Wәй дайе, у Зозане жи фәʼм кьр, кö Әʼйше әW Әʼйше бу, Wәки кʼолозе Мәме qот гьрт, Мәме кö öса бемьраз ма бь дәсте Зозана пирә рәбән һатә көштьн у Зозане сорани жь синге Wи һьлкʼьшанд: пʼеле хуне виали-Wиали давитьн.

Зозан кʼәтә сәр брине, ле хуне сфәте We һьлани...

Зозан иди кʼур нәʼлйа: Ах! Мәме, Мәме, Мәме, дйа тә сеWийә, дйа тә qжькә, мәлул, Мәме, Мәме... ах хуна көʼре мьн бәʼрә. Ах Мәме!

Әʼйше, малхрабе, мьн Мәме бь дәсти хWә дәрдайә, нәвт сала чуйә әскәрие, кәси qемиш нәкьр дәрба хWә ледә, ле һәма мьн пʼорʼкөʼре, мьн мәʼрум, бәләнгазе, мьн дәлуле бь дәсти хWә дәрда. Әре Мәме щан. Мәме, ах! Мәме мьни тәʼри щани бемьраз. Дйа тә бра бьбә гöʼра чʼйа, Мәме! Мәме! Мәме! бра дьне-әлә́м сәһ бькә, дйа тә деран чь ани сәре тә у хWә. Дйа тә деран-деран, бра сәре хWә кöʼрʼкә нәфт дузана, панздә кʼера, паши Мәме мьни тае тәне.

Әʼйше гот:—Зозана мәʼрум, тö дәнг наки, ле тö пʼорʼ у гöлие мьн кöрʼ наки, паши Мәме, ле дьле Таһьр бәге ле рькәт наки у Wәхте һесьре We у Зозане чʼәʼвада заһабун: Wана табутәк Мәмерʼа чекьр, дәлалие де, көштие бь дәсти дайке данин наве. Дайке табут һьлбьрʼи, дани сәр мьле хWә мерхасе, нәʼлйа, кʼалйа у мәнә лә мәнәлә гәʼранд у тәне паше дәрхьст сәре чʼйайе жорини тәWьри блынд: ль рәх һелуна тәйра чʼәʼлкьр, Wәки әW тәйр тьм жь we блындае дьнйа чәрх у фәләке мезә бькьн, Әʼйше бьбиньн, We Әʼйше, кö кʼолозе Мәме нәфт сала qот у сәрфьнйаз кьр у We диса хWәикә, кö Мәме һерс нәбә, дьле Wи храб нәбә...

СОҒОМОН ТАРОНСИ

(1902)

СИАБӘНД У ХӘЩЕ

Сиабәнд хәwнеда
Гöстилка хwә да Хәще,
Хәще хәwнеда
Гöстилка хwә да Сиабәнд.

Хәwна хwәда
Жь һәвдö ӈьзкьрьн.
Сиабәнд Хәще ӈьзкьр,
Хәще жи Сиабәнд.

Сбә хер у бер сәр wәда вәбә,
Сбә бь хер сәр Сиабәндда вәбу,
Р'абу һәспе шинбоз сйар бу,
Ажот, чу зозан у чйа,
Чу нава әләкә гран
У бу меване пирәжьнәке.

Гмина дәф у зöрне
Коне пире һьлда бу...
Сиабәнд го:—Даке,
Әва чь дәф у зöрнәйә?

Пире го:
— ЛаWо, дәWата Хәщейә,
Дәргистие we hатийә,
Әва се ро, се шәвә дәWатә.
Сиабәнд го:
— Дйа пир, бьдә хатьре хWәде,
Hане ве гöстилке,
Бьбә бьдә Хәщезәре.

Сиабәнд гöстилк дае,
Пире рабу сәр хWә,
Дәзмаләкә нәхш hьлда,
К'ьшмиш кьр навда,
Гöстилк кьрә нав к'ьшмиша,
Леда, чу щәм Хәще.

Хәще п'ешк'еш hьлда,
Бь тьлйа к'ьшмиш тәвда,
Пера мжулйа хWә кьр,
HәW нhери, гöстиләк.

ӘWe гöстилк нас кьр,
Ахинәкә к'ур раhьшт,
Ч'әве we рәшәвәhатьн
У хәрьди щи бь щи...

Пире дәстәк да бәр чәва,
Дәсте дьн бьн серира бьр,
Го:
— Хәще, бра әз кор бьм,
Сәр кьше хWәда Wәрә,
Чь тә qәWьми, тә чь дит?
К'е ль тә хьст, лаWо?

Дәсте пире сар бу,
Дәнги мина дәнге де,
Дәсте we сар у дәнге хWәш
Хәще сәр кьше хWәда hат,
Го:
— Дае, Хәще qәда тә бьбә,
Бежә, к'а ль к'өйә хае ве гөстилке?
— Хайи ль мала мьнә!

Чawa кө гөләкә гәвәз
Хәще өса сороморо бу,
Чawa баки Сип'ане нәрм,
Хәще өса щан у hеса бу.

Хәщезәре го:—Дае,
Дәргстие мьн hатийә,
Се р'о у се шәв тәмам буйә,
Hәр'ә Сиабәндр'а бежә—
Р'ожәк у р'ек майә,
Әзе сбе зу тәне
Hәр'ьм сәр мәзәле дйа хWә,
Бра бе, wьр мьн бьбинә,
Hәр'ә.

Пире hат мале, го:—Сиабәнд,
Сбә сбе Хәщее hәр'ә сәр мәзәла дйа хWә,
We тәне бә,
Го, бра бе, wьр мьн бьбинә.

Сиабәнд шәв хәW нәк'әтә ч'ә'ва,
Шәвда чу сәр мәзәле дйа Хәще,
Гәләки р'йа Хәще нhер'и
У щи бь щи хәWьхи,
Ә'ба к'шандә сәр хWә у хәWр'а чу.
Зә'ф р'аза, hьндьк р'аза,
Әw у хәwa хWә заньн,
Сбе, тарибаре

Хәще ћат сәр мәзәле де,
Дит Сиабәнд рәзайә,
Гәләки сәкьни, гәләки нћерӏи,
Qемиш нәкьр дәй лекә.

Сиабәнд хәWәкә кӏурда бу,
Хәще гәләки ле нћери,
Паше хWә фкьри, хәйиди,
Щотә кӏапе зерин пӏашла хWә дәрхьст,
Кьрә щеба Сиабәнд у чу.

Рӏож_ћат бу нивро,
Гава рӏо бу нивро,
Сиабәнд хәWе кшйар бу,
Дина хWә дае кәсәк тӧнә,
Рӏабу сәре хWә хьст,
Мәлул ћат коне пире.

ЧаWа әӏWре Сипӏанейи рӏәш,
Сиабәнд ӧса мәлул бу,
ЧаWа рӏожа паизейә рӏәш,
Сиабәнд ӧса мәлул бу.

Пире пьрси:
— ЛаWо, тә ди?
Сиабәнд го:—Дае,
Шәвда әз чум,
Хәwе зор ль мьн кьр, әз хәWрӏа чум,
Мьн чӏәве хWә вәкьр кәсәк нәди.
ЧаWа әӏWре Сипӏанейи рӏәш,
Сиабәнд ӧса мәлул бу,
Чawa рӏожа паизейә рӏәш,
Сиабәнд ӧса мәлул бу.

Пире да aqьле хWә, го:
— ЛаWо, тӧ гәләки дьлсагӏи,
К'а щеб у пӏашла хWә бьнћер.

Сиабәнд щеб у пашла хWә нһерӏи,
Щеба хWәда щотә кӏапе зерӏин ди.

Пире го:—Лаwо, тә ди,
Хәще дәй ль тә нәкьрийә,
Анәмәта хWә һьштийә.
Сиабәнд кӏапе зерӏин нһерӏи,
Нһерӏи, сәре хWә бьр у ани,
Сәрәдәри же нәкьр,
— Дае, го, мәнйа ван кӏапа чьйә?
Пире ль кӏапе зерӏин нһерӏи,
Леньһерӏи у го:
— Хwәстийә бежә, тӧ һе зарӧйи,
Кьзкьрьн кӏаре тә нинә,
Һәрә, тәв зарӏа кӏапа бьлизә.

Сиабәнд жь хWә шәрм кьр,
Рӏәнг һате, рәнг авит,
Кьрә ахин у гот:
— Дае, чь буйә, диса һәрә,
Бәлки гьлики Хәще бьньси.

Пире чу, Хәще ди,
Хәще го:
— Һәрге Сиабәнди мерә,
Һәрге кьзкьрьне занә, беже—
We сбе мьн бьбьн,
Бра һәспе шинбоз сйарбә,
Тир у кәване хWә һьлдә,
Бра бе, сәре ре бьсәкьнә,
Мина тәйрәки атмәщә бькӏәвә нава сйара,
Мьн жь хWәрӏа бьрӏавинә,
Әме бажон сәре Сипӏане,
Бькӏәвьн нава мьж у думане,
Һежа бәхт у мразе хWә шабьн.

Сбә хер ль Wə вəбə,
Сбə хер ль Сиабəнд вəбу,
Р'абу тимарəк да шинбоз,
Ле сйар бу у ажот,
Чу сəре р'е сəкьни,.
Ди дəргстие Хəще пенщи сйарива те,
Сиабəнд həспе шинбоз ажот,
Бу бае бьруске к'ətə нав Wан,
Дəст авит пьшта Хəще, hьлбьр'и,
Дани сəр пьшта həспе,
У ажот бəр бь сəре ч'йе.

Пенщи сйар'и да пəй Wи,
Пенщи тир кəван авитьне,
Сиабəнд бь тир у кəване хWə
Бəри Wи пенщи сйари да.
Пенщи сйари диса да ду,
Пенщи тир кəван авитьне,
Сиабəнд бь həспе шинбоз
Бəри Wи пенщи сйари жи да.

Шунда зьвьр'и.
Хəще кəмезкьр, го:
— Хəще, вьра пенщи сйар т'онə,
Вьра мерəк həйə, əW к'ийə?
— Сиабəнде мьн, əв əWə,
Е кö тə əз же стəндьм.

Сиабəнд həспе шинбоз hатə хар,
Əбе хWə гьрт, чарqат кьр,
Р'ахьст, Хəще сəр р'уньшт.
Шинбоз сйар бу вəгəр'йа,
Чу нава пенщи сйари к'ət,
Qьр'а həр пенщи жи ани.
Бəре хWə да мьжа Сип'ане,

Сәре Сипʻане сәре хWә дани сәр чока Хәще,
У хәWрʻа чу.

Сиабәнд хәWәкә ширьнда бу,
ЋәW нћерʻи Хәще дьгьри,
Жь хәWе рʻабу сәр хWә,
Го:—Дәлала мьн, Хәще!
Тә чь ди, чь қәWьми?
Хәще го:—Мьн тьштәки әщеб ди:
Чьл гакʻуви ћатьн сәр аве,
Чʻеләкәк нав Wанда бу,
Богʻ бь стрийа ћатьнә ћәвдö,
Тәне йәки шин лехьст, челәк да бәр хWә, бьр.
Мьн тö ании бир, хWә ани бир,
Мьн бир анин әW пенщи сйаре тә көштьн,
Дьле мьн храб бу, әз грйам...

Сиабәнде Хәще рʻәванд,
Э, Wе жь гакʻуви бьтьрсә?

Сиабәнд рʻабу, да тир у кәвана,
Чу гьћиштә богʻе шин,
Тирәк рʻачанд авите,
Богʻ сәр кәвьр Wәлгәранд,
Кʻер ћьлда, ћәрʻә кö шәржекә,
Орʻин ћатә богʻ, стрö кьрә пʻесира Wи,
Гьрт зәреда авит.
Сиабәнд ль дара чәкме кʻәт,
Чар тлйа пьшта пилрʻа да дәр.

Хәще рʻабу, да пәй Сиабәнд,
Чу сәкьни сәр знер,
Дит кö, богʻи шәржекьрийә,
У зәреда нәʻлә-нәʻла Сиабәнд те.
Wедәре тир у кәване Wи ди,
Чу тир у кәван ћьлда,

Грйа у гот:
— Сиабәнд, тә чьрa да пәй гак'уви,
Ах! мә'нә'лә, мә'нә'лә...

Сиабәнд го:
— Нәгри, Хәща мьн, нәгьри,
Кәйфа мьн нае көштьна щане мьн,
Кәйфа мьн те We кәйфе,
Ћесра сәр сурәте сорда дьбарини.

Хәще го:
— Сәре Сип'ане Хәлате думан у мьжә,
К'е тәрa го тир у кәване xWә ћьлдә,
Нә мьн го, Сиабәнд, Wәрә нәчә,
Тир у кәване xwә ћьлнәдә,
Нәчә нечира гак'увйа,
Бра әW жи ћәрә мразе xWә шабә.

Ч'йае Сип'ане Хәлате думан у мьжә,
Сиабәнд, баране перa гөжә-гөжә,
К'е дийә, к'е бинайә,
Нечир рабә, нечирване xwә бькөжә.

Сиабәнд, нә мьн го, Wәрә нәчә,
Гак'уви бьћел, бра ћәрә,
Нечире дьxWәзи, әз нечира тәмә.

Сәре Сип'ане Хәлате кәвьр у дьрi,
Ба те, баране бьрi,
Дә тө xWә бьдә алики, әз ћатьм,
Бра брине тә нәк'әвьм, We бешьн.
Ах, бьдьн тәвьр, бере у мәре,
Хәще у Сиабәнд тәв текьнә горе.

Хәщезәре Wa гот,
У хWә жорда авит дара чәкме к'әт,
Го—Сиабәнд...
Сиабәнд го—Хәщезәре...

... У к'әр' бун...
Мразе Wан ма ч'ә'вада...

ВАХТАНГ АНАНЙАН

(1905)

ХАЛЬФИЕД ГӘЛИЕ БӘРАЗА

(чәнд кәри)

* * *

Ашхена дйа Шушике, чеӏәкдоша ферме, әлб дестда дьчу, әWе Wәхта кәчка хWә чәлтә дестда дит, тәвиһәвбуи пьрси:

— Кәче, лаwо, һәла мьн тӧ паки нәдити, wа кӧда дьчи?

Qизьк кәнйа:—К'ӧда... Р'оһьлата Дур, паше хWә фькьри:—«ӘW Ашот жи гәдәки зәфи әщебә, Wәхте дәрса алгебрае дьһеньжә, ле Wәхте дәрса днезанабуне дьбә агьре көле».

— Р'оһлате... Wәй, әз корбьм, чь ль Wьр һәйә, лаWо, де щарәкә дьне же пьрси.

Шушике диса бь к'ән ле вәгәранд:—Чь... кьрчед мәсихӧр, пльнгед нава бәрфе.

Ле Ашоте мрузкьри, гӧһдарийа We дькьр, заньбу, Wәки qәрфе хWә wи дькә.

Гава кӧ бь ре к'әтьн, дәнгәки нас бь Wана тәсәлә бу. ӘW дәнге кӧрькәки бу, е Кәсое к'ӧрд, әW се һьлдьһат:

— Гәвәрбийо, тӧе к'ӧда һәри, ле к'е бәр пез бьминә?

— Кәсо, ле тӧе кӏӧда һәри?—Ашот пырси.

— Дьчьмә гӧнд, дькӏане, әзе шәкьр у тьтуне бәве хWәра бьстиньм.

Кәсо кӧре шванәки ферме бу, кӧре Авдәл, Wәхта кӏоче жь дйа хWә бубу, ль чйа у банийа мәзьн бубу, бь пезра жь щики чубу щики дьне, у хенжи гӧнде хWә кәта Wи чахи чӧнд гӧнд дитьбун, ле бажар қә нәдитбу. Әм бежьн гӧнд жи, щар-щарана дьчуе, әW жи йане дьчу шәкьр у бона бәве хWә тьтуне бинә, йане жи паиза дәрәнги дьчу, чахе пәз дьбьрьн дьданә Wаргьһе змеркьрьне.

ӘW гәдәки сездә-чардә сали бу, пӧре Wи мина шәва рәш у бьрдок бун, сфәте Wи жь бәр ба-баране бубу мина рәнге сфьр, чәвед Wи рәш мина кӏомьр бун. ӘWи кӏолозе бәве хWә дабу сәре хWә, ришиед шәр-шәмәдие һатьбун дакәтбун сәр әни у патька стӧкӧра Wи. ДәWса қайше шуртькәкә кәвьнә һәвьрмьши ль пьшта wийә зрав бу. Әбаки бемьли қальн жь рисе зьвьр лебу, ле шәле Wи фрәи золзоли бу мина шәле шатахйа.

Кәсо хwәкьрьһ-Wәргьртьна щьмаәта хWә кьздькьр, wийа хWәш дьһат, гава гӧндда Wи у кӏьнща дьнһерин, нә ахьр ль гӧнде Айгедзореда тәне әW бу бь Wан кӏьнща.

— Дә пакә ида, рева тӧе бь чомаq у Бойнахе хWәва мqатие ль мә бьки,—Гагик ша-ша готе:

— Әзе чь мqатие ль Wә бькьм?—Кәсое дьле хWә саг же пырси:

— Жь чь... жь кӏеWришкед солкьри...

Бь we лаqьрдие тәне Шушик кәнйа, әwe гот: «Әв Гагик гәдәки ӧсайи мәсqәрәйә, һәма кӧ дәве хWә вәкьр, бьзанбә, We тьштәки кӏән бежә. Ле әW Саргис тьме кәрә, гава кӧ рекеда жи дьчьн, әw һәртьм хwә пара давежә, wәки бь кәсәкира хәбәр нәдә... Qәй сәба we йәке жи мәкӏтәбеда наве wи данинә «Урпатахос», йане ини-ини хәбәрдьдә».

* * *

К'ӧрд тъме ль сәре ч'йанә, әW гәләк щара дәрва радьзен. Бона We йәке жи әW сал данздә мәh к'ьнщед гәрм ль хWә дькьн; Хенжь әбе зьвьр Hәсо hри жи кьрьбу нава оиме хWә у мнәт сәрме нәдьк'ьшанд.

* * *

Тәк Hәсо бу, Wәки стӧе Бойнах кәмезкьри, пьшта хWә дабу знер у зурбубу ль кӧлиед бәрфа qальн дьннери. Мәрьв кӧ сәр руе Wийә qарйайи дьнhери, hәW заньбу hәвале хWә дьк'әнә. Тә тре әWи дьгот: «Бәрфә ида, Wә чь сәре хWә ӧнда кьрийә».

Р'ишиед шәр'-шәмәqие дора к'олозе Wи дак'әтбунә сәр бру-бьжанга у әWи бь ч'әвед хWәйә рәш нава Wан ришйара дьнhери.

Бь We йәке ль сәр руе Wи, кӧ тә дьго ль бәрйа Ә'рәбстане qмьлийә, мәрьв търе тьштәки сере hәйә.

— Шушик, хушке, we сӧр у сәрме wa соро-моро буи, әWи готә qизьке, Бойнах кәмез бькә, Бойнах гәрмә. Паше хWәра әва гьлие шване к'ӧрд ани бира хWә, «hәй гди hавин, к'анеи, тӧ бавбре шванани».

Паше бе ньhерандьна Шушике hеди у бь дәнгәки хWәш к'ламәкә к'ӧрдайә зәлулие стра:

Ло, ло, ло, ло, ло,
Жь гӧндед К'ӧрдстане,
Дәнге шин у гьри әз дьбhем,
Дьле швин гәләки кӧлә,
К'ламед Wa дьбежә...

* * *

Шәва нойабрейә дреж, әWана дора кӧчък щьвйа бун у жь хWәра кәрә-кәр мжули дькьрьн. Ле Бойнах ль дәрва дьәWтийа, хWә жи ньзанбу чька чьра дьәWтә. Hәсо әбае хWә ль рәх кӧчък рахьст, жь щеба

хWə шилан дəрхьстьн, ль сəр əбе рокьр у йəко-йəко жмьри, кьр пенщ пара.

— Тə əW жь кӧ анинə?—Ашот же пьрскьр.

— Жоре. Ле hьндькьн, бехWəйийа кьрче пешийа мə хWə гиhандие.

— Чьра hha кьрч ль ван дəра həйə?..

— На, речə кəвнə. Чəнд кəфтийа бəри бəрфкəтьне hатийə у тум шкенандьнə. Фьндəq жи бəрəвкьрьнə, чаWа дьхWенə гуз жи. БехWəйе тьштəк нəhьштийə.

— Тьштəки накə, бра бьхWə кок бьбə,—Гагик хWəст бəр дьле Wида бе,—фьндəqе тəл əWe hha мəра кьрийə бəз, həла hун нəqайльн...

— Wəки öса бə рындə...

Wa бедьли хWə конйан. Зьке Wана брчи, чəве wана шилана, хəWa Wана рəви бу.

Гагик ль келəка Шушике расте руньшти həй лаqьрди дькьрьн у həй бəр дьле həвалада дьhат, кӧ гьва агрие хербə.

— ЛаWькно, əWи дьгот, həма ль бəр мьн hавинə, ле ль пьш мьн звьстан.

Растие жи пьш Wива багəре зор ледькьр, ле пешйа Wи кура эгьр бу.

— Ле келəка тə чəпе жи бhарə,—Ашот wa лаqьрди кьр у ль Шушике hhери.

— Əре, əре, Ашот щан, əW жи бhарəкə чаWа, бhарəкə бь гӧл, сосьн...

Шушик сəр лаqьрдие həвала Wa бь тəhəрəки вəпешьри, ле кале We жи нə тӧ hал бу: пьшт у тəньште We педа дешйан, qӧл дькьрьн.

ƏWana əW шəвед дреж кирбир We чаWа дəрбазкьрьна, hərге Кəсо нə нава Wанада буйа. ƏWи жь бəр пьште блура hərтьмə бь хWəра дəрхьстбу у qəйде кӧрдайи зəлулиейə хWəш ледьхьст.. Ле нав-навара жи бь дəнге хWəи кəти, бь кӧбра ширьн дьстра:

Ло, ло, ло, ло,
Гəли чийа,

Гәли знара,
Гöһ бьдьнә мьн.
Мьн дьле хWәи шәWат
Ль бәр wә вәкьрийә,
Гәло баед Wә
Ви агьре дьле мьн дькарьн весиньн?
Гәло бае Wә дькарьн
Пешйа һесре ч'в мьн бьгрьн,
Wәки мина авед канийа
Жь ч'йае Бинголе жорда тен харе...

— Э, һе Кәсо, әW нәбу, к'ламед бегöмание дьстьреи,—Ашот готе.

Шване щаһьл бь сьдqе qәнщ бәшәвәһат у ль сәр руе Wии qьмьли дране wийә спи ханекьрьн.

— Әз бегöман... На, әзе чьр'а бегöман бьм, һәвальнә нолани Wә һәвалед мьньн. Һәвал qә зани чийә, мьрьна тәв һәвел дә'Wәтә... Әва к'лама Хәще-Зәрейә... Сиабәнде дьлк'әтие хWәр'а дьбежә, дьбе: «Wәрә мәчә пәй гак'уви, мәчә. Һәрге тö нечирвани, әз нәчира тәмә, Wәрә мәчә. Сиабәнд гöһдарийа We нәкьр, щаһьле бәнги хунгәрм бу. Пәй гак'уви к'әт, тирукәване хWә авите, әW бриндаркьр. Ле фәләке нәһьшт, гак'уви стöрие хWә ль wи һьлкьр әW зәреда авит, әW ль чәк'ме к'әт, чәк'мә пьшта wир'а да дәр...

Сәре ч'йае Сип'ане бу мьж у думан, ле дь нав'а мьжеда жи Хәще-Зәре гәр'йа, һат кьзкьрие хWәйи бриндар дит. Дит, грийа, ле Сиабәнд дькьрә нә'лә-нә'л у дьгот: Хәще, мәгьри, мәгьри дәлалийа мьн... Хә'ще-Зәре го:

— Ах Сиабәнд, әз чаwа нәгьрим,
Нә'лина тә те, грие мьн те,
Нә'лина тә те, һесьре мьн тен.
Сәре Сип'ане мьж у думанә,
Сәре Сип'ане голәк һәйә,
Wәрә әзе брина тә бьшом,

Р'ое һиви у лавакьм
Wəки бьбə мəлкəм
Брина тə бьщəбринə...
Сиабəнд...

Кəсое шван бь дьлəки агьр к'лама Хəща бəхтрəш дьстра, у дьле Wан лаwькед дора хWə бь агьр дьсот.

Бойнах һатьбу һöндöр, сəре хWə данибу сəр лəпед хWə у гöһдарийа швин дькьр. Кəри əдьли бу, бь тəрмина wи гава кö Кəсо блуре дьхə, Wəки öсанə гöр у дəбə ль Wан дəра төнənə, wəки öсанə һəр тьшт пакə...

EZDIKI.COM

ВАҺАН ГРИГОРЙАН
(1909)

ЛЬ АЛМӘ-АҬАЕ

Әз у ҺәвалӘк бәри Һатьне,
Жь бона гәре, бона кәWасе
Ль Алмә-Аҭае дәрк'әтьн к'уче
У бь к'еф у әшq чунә сәйранге.

Һәма we гаве йәки бь змане мә,
Бь дәнгәки хWәш у бь мәрданә
Го: «Гәли бра, рож бь хера Wә,
Һунхер у сламәт, Һатьнә щәм мә».

— Ль wи щие дур, гәло әW к'ийә,
Wәки кӧ әW мә кәрда нас дькә?
Әзи ве фкьре, мьн кәмез дькә,
Дьбе: «Әз заньм, Һунжь к'ӧ Һатьнә».

Ле паше дәсте Һәвале мьн гьрт,
У чу руе Wи бь кьсрәт, кьзкьрьн:
«Мьн ҺунҺәрдӧ жи дурва наскьрьн»,—
AWa мәра гот әWе хәрибдост.

Әм манә мә'тәл we растҺатьне,
Һәрдӧ жи кәрбун, мә дина хWә дае,
Ча брак бре мәва шадьбу,
У бь дьле мә Һежа әйан бу.

Әз дькьм кӧ ѡи биньм бира хѡә,
Әре, әѡ щики расти мьн һатийә,
Әз ѡи нас дькьм, дәнге ѡи насә,
Ле гәло кʻийә, әз те дәрнахьм.

— Әз ѡә нас дькьм, ле бьбахшиньн,
Мьн һун кʻӧ динә, найе бира мьн?
Һун әрмәниньн жь Һайастане,
Ле гәло чьчах һатьнә ведәре?

Әѡ ширьн-ширьн мәра дькʻәнә,
Дьбе: «Әз жи жь Һайастанемә,
Эпʻещә ѡәхтә, ѡәкә дәһ салә,
Жь Әләгәзе һатьмә вьра.

Һунә әрмәни, әз жи бь хѡә кʻӧрд,
Бьнһерьн чаѡа рʻйа мә ль һәв гьрт,
Дә чаѡа бра, пьзмам у һәвал,
Кʻәрәмкьн, ѡәрьн әм һәрьнә мал.

— Бона тәглифе әм зәʻф разинә,
Ле нәйф, әм дьбен, әмә сәр рʻенә,
Әѡ дәсте хѡә дрежи мә дькә,
Огʻра хере жь мәра дьхѡәзә.

Әм чаѡа бра дьчьнә рʻуе һәв,
Һәв кәмез дькьн, ша дьбьн бь һәв,
Дәмхатьре хѡә жь һәв дьхѡәзьн
У ньзаньн чаѡа жь һәв бьқәтьн.

«Лаѡькно, һун кӧ чунә Һайастане,
Ѡә кӧ гава ди чʻйае Әләгәзе,
Жь алие мьн пьр слава бьдьне»—
Аѡа гот кʻӧрде Алмә-Атае.

Һәвале Кәмзо, пьзмаме дәлал,
Мьн тӧ дити ль Алмә-Атае,
Ле нһа әзи ль Һайастане
Тә жь бир накьм қә тӧ рожәке.

ГАР'НИК СТЕП'АНЙАН

(1909)

Р'ОЖЕД Р'ӘШӘКЬШ

(кәрик)

Аг'ьрийа һәр тьшги жи һәйә. Пәй дӧ-се Кәвтийар'а аг'е мьн әз дамә сәрWәхткьрьне, Wәки хWә ль щикида вәшерьм, гот, кӧ малед к'ӧрда дьнһер'ьн, мәрьве кӧ жь бәр дәWләте р'әвинә, ле дьгәр'ьн, дьбә кӧ р'ожәке жи бенә мала Wи у Wи чахе жь бона Wи We храббә. Сфтә мьн хWә сәр гӧһәки авит, әз чьqа мала Wида бьмама, аWqа к'ар бу. Ле паше, әз хWә фкьрим, Wәки пәй We готьнер'а, дькарә һерса Wи р'абә, мьн готе:

— Аг'а, әз зә'ф жь тә р'азимә, тә әз хлазкьрьм, әва се кәвтейә тә әз мала хWәда ст'аркьрьм, нан у авкьрьм. Нһа әз нахWәзьм сәр тә бьбм барәки гран, әз дьхWәзьм һәр'ьм, һивйа мьн жь тә әWә, Wәки щара пашьн жи qәнщике мьнр'а бьки. Гәло тӧ ньзани гӧнде Верине ль к'и алийә?

— Заньм!

— Зани, Wәки Акмәд аг'а ль Wедәре дьминә? Ньзам Wи нас дьки?

— Зә'ф р'ьнд нас дькьм!

— ӘW к'риве мьни лапи незикә, әз дьхWәзьм һәр'ьмә мала Wи, әва дӧ сал һәйә әм һәвдӧ нас дькьн.

— Нһа тӧ бира Wи чуйи.

— На, бир накә, мьн әW рьнд нас кьрийә, мәрьвәки кәлалә.

— Ле hун чаWа, ль кӏедәре бунә насед hәвдӧ, hәла бежә бьнhерьм, hәрке тьштәки незики аqьлабә, әзе тә бьшиньм мала Wи, hәрке на, әме рекә дьне жь тәра бьбиньн.

— ӘW йәк Wа qәWьми: бәри шер бу. Wәхта әӏдлайе. Эварәке, ль Мамахатуне, әз жь дкӏана хWә дәркӏәтьм, бона зара hьнә кӏьшмиш, ләбләби дәст мьнда, бәр бь мале чум. Әз рәх хана мәзьнра дәрбаз бум. Ньшкева мьн кӏӧлфәтәкә кӏӧрдә сйари дит, мерькәк жи пера. Ида тари бу, әве ншәв ль кӏедәре бьминьн,—әз хWә-хWә фькьрим у незики Wана бум, пьрси:

— Аға, hун чьра Wа сәкьнинә?

— Qонаха мә шәве тӧнә,—әWи гот: әм бона шәӏдәтие hатьбунә мәкәме, hа мә шӧхӧле хWә хлазкьрийә, сәкьнинә, Wәки сбә сафи бә, hәрнә мала хWә.

— Аға, кӏәрәм наки, әм hәрнә мал?

ӘWи ль жьньке ньhери, жьньке ль Wи, hнәки хWә фькьрин, паше гот:

Әм hәрьн!

Әм чун мала мә. We шәве мә әзәт-qӧльхәк рьнд жь Wанра кьр, щи-ньвине тәмьз мә Wанра дани, hәсп альф кьр, рожтьра дьне жи мә изна Wан нәда hәрьн у Wәхта рожа сьсйа рекӏәтьне, әWи гот:

— Тӏәрзи, әз бьн qәнщийа тәда мам. Кӏӧрд qәнщийа жь бир накьн, сәд сал жи дәрбаз бә, тӧ бира мьн начи, мьн бәр qәнщийа тәва qә тьштәк нәкьр. Мә бь хWәра тӧ тьшт нәанибу, ле тӧ бь сәре Йсаки тӧе hавине әӏсәи дйа хWә, хушка мьн бь зарава бьшини гӧнде мә зозане, әзе мина хушк у заред хWә Wана бьнhерьм. Мерьк ӧса гот, хатьре хWә хWәст у леда чу. Пәй We йәкера мьн ида әW нәдит. Мә qрар кьрбу, Wәки hавине hәрнә гӧнде Wи, ле hәма Wи чахи шәр дәстпебу, hәр тьшт бира мә чу. Hha, аға, тӧ чь дьбежи, әWe мьн бир бинә, йан на?

— Әwи к'ӧрдә, we бир бинә!

Әм һатьнә сәр wи гли, wәки һәма р'ожтьра дьне бь бәләдәкир'а һәрьмә гӧнде Акмәд аг'а, кӧ эп'ещә дур бу, wәкә пенщи-шест километри.

We шәве баwәрки qә хәw нәк'әтә ч'әве мьн. Мтала р'әкәти нәдьда мьн. Гәло we чаwа буйа? Шәр' гәләк тьшт тәви һәвдӧ кьрьбу. Дьбә аг'а qә жи мьн бир нәйнә. Ле чь дәст мьн дьһат, готи бьчума, ида маин ль ведәре дәст нәдьда.

– Сбе шәбәqе к'ӧрдәки qьрьнтә, хәнщәрәкә мәзьн бьн к'ӧрк'е wида, һат әз һьлдам у әм тәваи р'е к'әтьн. Йа мьн дәсте wида бу. Һәма нәwала пешбәрда жи дькарбу әз бькӧштама. Т'әне әз wи алива амьн бум, wәки тьштәки мьн шеландьне тӧнәбу... Паше жи әз дьфькьрим, ахьр йәки дьне әз спартьмә wи, к'ӧрд гӧр'а мәзьнед хwәданьн. Һәрке Һәсән аг'а жер'а нәготие р'ева мьн к'ӧтакә, әw тӧрӧш накә дәсте хwә бьдә мьн.

We р'оже әм нәгьһиштьн щи. Гьһиштьнә гӧндәки к'ӧрдайи дьн, чун мала насе бәләде мьн. Мерька ик'рамәкә р'ьнд мәр'а кьрьн, мә хар, вәхар у р'әкәт р'азан. Р'ожтьра дьне, гава әм р'е к'әтьн, р'о ида бәжнәкедӧда бльнд бубу. Бәләде мьн дьгот, wәки әвә хелә әрд майә, нәлазьмә әм бьләзиньн у р'астие жи пәй дәһ-панздә километри әм ида гьһиштьн гонде Акмәд аг'а. Wәхта жьна Акмәд аг'а әз дитьм, шәрма мәрьве р'оһьлате биркьр, хwә авитә п'есира мьн у к'әлогьри гот:

— Wәй, бре тәрзи, әва чь р'ожә тӧ к'әтии, әм гав у сәһәт дәрһәqа досте хwәда дьфькьрин. Акмәд аг'а һәргав-дӧгав тӧ бир дании у хwәда һерс дьбу, wәки мә нькарбу тӧ бьдитаи, әw бона тә кәта Мамахатуне жи чу, ле ль wедәре нә тӧ дитбуи, нә жи к'ӧлфәте тә, ле кале бащийа мьн чийә?

— Бащи... бащийа тә... к'и занә, хwәде занә, дьбәк саг'бә, дьбәк... ле әз qә һажә we тӧнәмә.

Әм чунә мале.Кәвание һнгьв, руне нвишки, нане ләwаш ани. Мьн тер хар у кьр кӧ рабьм, һәма Wи чахи кирә-кирә һәспәки гӧһе мьн тәсәлә бу. Әw һәспе Ахмәд аға бу.

Гава Ахмәд аға әз дитьм, шабуи незики мьн бу у әз кәмезкьрьм.

— Т'әрзи, тӧ ль к'едәрә буи, әз ч'ьл у ч'йа гәр'йам мьн тӧ нәдити.

— Әзи ль Дәбәғхане бум, паше к'әтьм нав дәwла мьрьне, паше к'әтьмә шкәфта, паше храбе Әрзьнгае, ле нһа жи ль вьрамә, мьн хwә авитийә бәр бәхте тә у мала тә.

— Тӧ бь хер у сламәт һати, сәрч'ә'ва, сәр сәрә'а һати. Qә мьнәте мәк'ьшинә, һ'әта әзи сағьм у әв к'олози сәре мьнә, тӧ кәсәк нькарә хатьре тә к'әвә.

Wәхта готьне әwи к'олоз һьлда, бльндкьр у щардьн диса дани сәре хwә.

К'ефа Аһ'мәд аға we эваре гәләки щибу. Әм ль отаха wида руньштьн, к'ӧлфәте мале, зарӧ, мерькәки дьне жи һатьн. Аға сәрка хwә тьжәкьр, бь маше агьр дани сәр, qӧлапәк дӧдӧ qәльне хьст у гот:

— Бре тәрзи, һ'али храбә. Жорда, һ'әдусәде, фәрманәкә тәзә һатийә, wәки к'и кӧ мәрьве жь бәр һ'ӧкӧмәте рәви хwәйкә, we мала е өса агьрдадайи бькьн. Wә'дәки храбә, храбә, ле мьн нан у хweйа тә харийә, тә qадьр у сйанәт мьнә кьрийә, мә жь де у баве хwә тьштәки qәнщ һьлдайә, qәнщие бир накьн, чь qәзйа жи бе сәре мьн, әзе тә хwәйкьм, тәне өса бькә кӧ зә'ф бәр чә'ве мәрийа нәк'әви, һьндьки дәре дәрва у наве тә жи дәwса наве т.й әрмәнийа бра бьбә Аһ'мәд, тӧ qайли?

— Бра готьна тә бә, аға, мьн готе, чawa кӧ тә'а дьбини, бра өса бә, ле тәр'а нәбежьм, навәки мьн дьне жи ида һәйә – Слеман.

— Әw he рьнд, бра һәма Слеман бә!

Жь we роже дәһ-данздәк дәрбаз бу. Мәһа һ'әзиране бу, әскәре урьс ида Әрзӧрӧм һьлдабун у мәрьв рӧ бь ро hивие бун, wәки әвә we пешда бен.

Зутьре чар у чарhьлqе мə тьжи əскəр бун. Əскəред Р'оме ль həр гöндəкида щиwар бун, сəре р'е у дьрба гьртьн, сəре ч'йа hеwьрин, т'абиед т'əзə у т'əзə данə к'оландьне, qəлачи чекьрьн, бь сəда qəрəwьлханə hатьнə т'öндьрöсткьрьне. Əскəр сəр wан ч'йа, нава wан г'əлийа щи нəма гьрт. Щие öса кö əскəр аqа зə'ф бу, мəрьвед жь бəр h'öкöмəте р'əви бун, айhай, нькарьбу хwə wə'дəки дреж вəшарта. Мьн əw дəр фə'м дькьр, т'əг'мин дькьр, wəки аг'е мьн р'о бь р'о р'уе wи дьхəйдə, хwəда дьк'əwгьрə. Əwи т'ö тьшт нəдьгот, ле мьн жь сəр руе wи həр тьшт дьхwəнд. Wан р'ожа əwи щьг'арə пəй щьг'аре дьк'ьшанд, зу hерс дьбу, щарна бəла-сəбəб жьча хwəр'а дькьрə шəр'. Жьна wи жи бəр хwə дьк'əт. Мьн шəв дьбьhист, wəки жьн у мер чаwа дьле həв дьк'əвьн, пер'а жи нав: мьн hьлдьдьн.

Əскəре Р'оме зутьрке дəстпекьрьн мала ньhер'ин: гöндед незики мə мал бь мал гəр'йа бун, həр qöлч у бущахи нhер'и бун. Аг'а дəрhəqа wе йəкеда щарəке мьнр'а гот у ида тьшт зедə нəкьр. We эваре, нава чарпенщ сəкəтада əwи т'ö гьлик тö бежи, нəгот у гава кö we р'абуйа р'аза, ньшкева к'ефа хwə хwəшкьр, бь бəшəрəкə хwəш гьрка мьле мьн хьст, гот;

— Т'əрзи, р'абə р'азе, чька h'əта сбе хwəде чь дьбежə.

Əз we шəве жи р'азам. Сбе зу аг'е мьн сйар бу аликида чу. Пəй чуина wир'а лə'зəки шунда нава гöндда готьн, wəки əвə əскəре бен мала бьгəр'ьн, бьнhер'ьн. Саwе нəкö т'əне бь мьн, ле öса жи бь нефəре мале гьрт. Тьштəки ə'щеб. Хəще дьгьрийа, əwе дьгот, wəки чьр'а əw йəке həма нhа бьбə, гава кö аг'аи нə ль малə. Ле wəхта фькьрандьне нинбу. Əскəред бь сьнгö к'ом-к'ом дьк'əтьнə нава мала е минани мьн дьгəр'йан. Хəще хwə öнда нəкьр, дəстхwəда бог'чə к'ьнщ авитə бəр мьн, гот:

— Т'əрзи, зу ль хwəкə у hивйа мьн бə, əзе нhа бем.

У леда чу. Чәнд дәqи дьне бь тие хwәра әw вәтәрйа hатә мале. Әwи жи дәрhәqа мьнда заньбу. Мьн к'ьнще жьна сәрда ль хwә кьр у бь Хәщера тәвайи чумә отахәкә дьне. Дө жьн жи ль wедәре бун. Бре аге незики мьн бу у тәhәрәки нәрази гот:

— Бәре хwә диwерда бькә, өса бьсәкьнә. Мьн готьна wи кьр. Т'әне тьштәки нәлайq бу, wәки к'ьнще мьн дреж бун, мьн чьqа hьлдьк'ьшандә жоре, диса дадьләqйан жере. Тьште тьрсе жи әw бу, wәхта мьн өса дькьр, жьньк дьк'әнйан. Т'әне Хәще нәдьк'әнйа. Әwә кәрбу, дәнге хwә нәдькьр.

Әскәр hатьн мала мә жи бьнhерьн, щик нәма, wәки ле нәгәрйан, дьхwәстьн бьhатана отаха мә жи, wи чахи бре аге мьн пеши ль wана гьрт гот:

— Hун к'өда дьчьн, hун набиньн, wәки жьньн ль wедәре, намәh'әрамә, hун хwә гаWьр ниньн.

Дьле мьн дьк'өта, әз дьтьрсйам, wәки бина хwә п'аки бьк'шиньм, ле hьрке, hәма we дәqе, жьнәк ньшкева бьк'әнйа, hәмин ида әзи өнда бум. Бәхтра тө тьшт жи нәqәwьми. Әскәра wa сәрра дина хwә данә qөлч-бущахе отахе, тьрса qә алие жьна нәньhерин жи, зьвьрин чун. Хәще тәне wи чахи бь дәнгәки блынд к'әнийа, hесьр жь чә'ва дьбарин.

EZDIKI.COM

ҺРАЧЙА К'ОЧӘР

(1910)

К'ӦРДЕД ӘРМӘНИСТАНЕ

Һәр гава кӧ qәләме Һылдьдьмә дәсте хwә, wәки хәбәрәке дәрһәqа кӧрлада бьнвисьм, р'ожед зар'ӧтийа мьнә нәбиркьри тенә бәр чә'ве мьн.

Ә'йд-ә'рәфәтәкә, йане жи дә'wат. Өз вайә дьбиньм, кӧ чаwа гӧндиед мә,—к'ӧрд у әрмәни бь һәвр'а к'ьнщед wанә мләтие ле, говәнд гьртьнә, qәйдед ӧса дьлизьн, к'а к'и занә дьбә кӧ дӧ Һ'әзар сал бәре пешиед wана wәхта п'утп'арезие ль чийаед Таwрьсе у гәли-г бозед Сасуне, ль гәлие Зилана, йане жи ль алие Диарбәк'ьре листьнә, wи wәхти, гава кӧ нава wан һәрдӧ щмаә'тада фьрqийа дин тӧнәбуйә у дәстәки дьнеи нәшушти нәк'әтийә нава wан у дӧтирәти у һәвк'әтьн пешда нанийә.

Щмаә'тед әрмәни у к'ӧрд гәләк Һ'әзар сал пешда бь һәвр'а бунә, әwләдед тәбийтәкенә:—бьнәлиед щимск'әнәки—чйа у арана Т'ьме бь Һәвр'а п'ак бунә, гәләк щара Һ'аләкида у бь һәвр'а жи р'абунә пешийа нәйар-дьжмьна Шарна жи жь рйа хwә хальфинә, жь һәвдӧ хәйдинә у к'әтьнә шәр'—дә'wәкә мал рабие, Һ'ӧщәте у р'уе wе йәкеда жи Һ'әйа р'ожа ироин бәр хwә дьк'әвьн у хwә һерс дьбьн, чька чьр'а ӧса кьрьнә.

Тьштед нәрьнд у храб готи бенә биркьрьне, тьштед р'ьнд у п'ак готи Һ'әта-Һ'әтае бенә биранине у готьне

Аһа мьне диса qәләм һылда дәсте хwә у һатьн бәр

чӏэ'ве мьн рожед зар'ӧтийа мьнэ хэwнэзер, hатьн бьhистьне мцамед к'ламед мьнэ h'ьзкьри:

Эварэ, хwэш эварэ,
Дьле мьн зарэ-зарэ...

Ах, эw к'ламьнэ чаwа бун, чьто хэбэр бун? Эварэ, кэре пез ль синге чӏйае Нпате мэгал hатийэ, шванед эрмэни у к'ӧрдэ бэнги говэнд гьртьнэ у бь дьле хwэра дьстрен у дьлизьи. Хӧлэ-хӧла щэwед канийанэ жь h'афа чӏие тенэ харе, жь сэре чӏие бина бе те дьгhижэ мерг у чимана. Шэwqа hива те бежи мина шир тофи wан гэли у гэбоза, чӏйа у банийа буйэ. Hэр тьшт кэр'э у э'дьли, ле гэло дьлед шванед бэнги qэ дькарьн бьт'эбьтьн?

Эварэ, хwэш эварэ,
Дьле мьн зарэ-зарэ...

Дэ готи кӧрманщи заньби, wэки сера wан хэбэра ль тэ диhар бэ. Эw к'и дьбежэ, кӧ змане к'ӧрди змэнэки днйаеи хwэщ нинэ? Hэрчед кӧ ӧса дьбежьн, йан нэзаньн, йане жи бебэхтьнэ ӧсаньн, wэки нахwэзьн щмаэ'тед чӏук нас бькьн у h'ӧрмэта wана бьгрьн.

Же hебэта дьл мьн хwэ бир кьр. Мьн qэлэм hьлдабу кӧ дэрhэqа к'ӧрдед Ӧрмэнистане бьгота, хwэндэванед хwэр'а бьнвисйа дэрhэqа э'мьре we п'ара к'ӧрдайэ hэрэчӏукда, к'ижан ль Ӧрмэнистана советиеда дьжи. Дьбежьм п'арэкэ ч'ук, чьмки к'ӧрд нава днйаеда h'эфт милиона зедэтьрьн, ле ль щэм мэ тэв hэвдӧ wэкэ чьлчьлпенщ h'эзаранэ. Ӧ'мре милиона нэ ль бэр чӏэ'ве мьнэ, ле эвед чэндьк чэнд h'эзаре бь мэраньн, ӧса дэрбаз дькьн, чаwа эм, нет у мэрэмед wан эwьн, чаwа е мэ, ле бэле, р'абун-р'уньштандьн, э'рф у э'дэт'е млэтийа хwэ хwэйдькьн, бь к'ижане млэтьк жь млэтэки дьне те щӧдакьрьне.

Нав т'ариqеда гэлэк щара qэwьмийэ, wэхта кӧ чэнд дэh мэрийа рйа р'аст нишани h'эзара данэ, гава кӧ чэнд

аqьлбэнда у мерхаса массаед щмаэ'тейэ мэзьн данэ пэй хwэ-бэр бь к'энаре э'мьре хwэш бьрьнэ.

Гэло к'ордед Эрмэнистана совєтиер'а, дь дэрэща э'мьре щмаэ'та wанда, бэхтэки wайи гариqие ль hэв нэhатийэ? Нэ ахьр нава тэмамийа щмаэ'та хwэда эw бь хwэнэ е пешьн, wэки идеаед дэwрана мэйэ hэрэ мэзьн у пеш wанар'а буйэ хун у qнет. Бэре э'wьл эwьн, wэки нишандарийа wэхт-wэ'де т'эзэйэ т'ариqие фэ'м дькьн, дьшекриньн.

Эз дэрhэqа we йэкеда дьфькьрьм у те бэр чэ'вемьн сфэте Щэлиле Шawои сэдубист сали. Мэhэке пешдамьн бь wи р'успир'а мжули дькьр у гöhдарийа биранинед wийэ дэрhэqа wэхте бöhöрида дькьр. Wэхта кö эwи бэрхван буйэ, Хачатур Абовйане мэ he саг' буйэ у дэрhэqа к'ордада бь дьлэки пешэwьти ölмдаред Европаер'а намэ шандьнэ, wанар'а шровэкьрийэ, wэки h'эта нha нвисара ве щмаэ'та шirh'элалэ т'ор'ьн т'önэ ст'арэкэ wейэ п'ак т'önэ, э'мьре хwэ h'але к'очэриеда дэрбаз дькэ у he дэст жь э'рф у э'дэт'е кэвни малхрабие нэк'ьшандийэ; готийэ wана, чька к'ордa дэрhэqа h'ьзкьрьне, достие, нав у h'öрмэте, мьрьне у жиине, к'лам у мжулиед чьqа рьнд бэр хwэ дэрхьстьнэ. Абовйан дэрhэqа wэргöhастьна э'мьре щмаэ'та хwэда фькьрийэ у пер'а жи дьле wи жь бона щинаред wийэ кал у бава у щмаэ'тед брада эшйайэ.

Эw зэманьнэ чэтьн у тари бунэ. Ч'ьра бзьр анщахэке к'агэза аqьлбэнд р'онайи кьрийэ, зар'ед тэзэбуйи пэй буинер'а чэнд р'ожа шунда мьрьнэ, нэ ахьр ль hэрдэра нэзани бу, qлери, бехwэйти.

Aha hэма wан чаха Щэлиле Шawo бэрхванийа хwэ дькьр. Бэрхване к'ордн чучьк гöhдарийа мжулиед кал у пира дькьр, дэрhэqа «Мэме у Э'йше», «Сиабэнд у Хэщезэре» дьбьhист, дэрва р'адьза, жь гöр'ина э'wра у бьрqвэдана бруске дьтьрсйа, хöре wи кртолэ нане щэh, чарöхэ льнгада чьл у чйа дьда бьн п'е хwэ, кьред агэ у бэга у мэрьвед п'адшейэ зölмк'ар бь чэ'ве хwэ дьдит.

У әwи һәw заньбу лнйа wa һатийә у we wa жи һәр'ә· Ә'мре wила гәләк п'адша һатьнә у чунә у дәwca wана е т'әзә р'абунә, гәләк п'адша, шаһ у сөлт'ан жь тәхт к'әтьнә, ле диса у диса ә'мьр нәдьһатә гөһастьне. Е кө тәзә радьбун жь пешиед хwә қәнщтьр нинбун у диса мәрьва бь ә'мьре нәмьрнәжи р'ожед хwә дәрбаз дькьрьн: тә'зи у брчи, тьрс у хоф дьле wанда. У к'өрд жи диса к'очәр, бьн кон, фәqир у тариеда дьма...

Щәлиле Шawo qә чь бежи нәдитийә...

Ә'мьре әwи мәрьви т'әмамийа we р'е к'ьвщ дькә бь к'ижанер'а дәрбазбуйә әw п'ара к'өрда, йа кө дь Ермәнистана совет иеданә.

Сала исальн әwи каламере қөр'нәр'ewи ль гөнде Қөрөбог'азе жь кавред сор аваики бәдәwи бь нәхш у нигар жь хwәра чекьр. Wәхта чекьрьна от'ахе ида һатьбу сери у лawька электрик дьк'шандьн һөндөр', кале бәр дери сәкьни ль wана дьнһер'и у әw дьневотьн:

— Лawькно, фәсал, теле р'адиое нәqәтиньн...

Нәви у нәвич'р'ка шөхөле хwә заньбун. Чawa лазмбу һәр тьшт һатә сери у әwи к'өрде сәд у чәнд сали ль дәрва льнгед хwә т'әмьз кьр у чу һөндөр'е мала хwәйә т'әзәчекьри, әwи бәр хwәда дьгот: «Һена бәре мала т'ө агаки у т'ө бәгаки һа нибу»...

Щәлиле Шawo һәр әвара бь р'адиое жь wәләте дур у е незик жь Һьндьстане у жь Италиае, жь Анqәре у жь Франсиае к'лама дьбьне...

Әwләд-т'әwләдед wи доре дьщьвьн дәрһәqа һ'ал у wәхте днйайе, дәрһәqа we п'ара щмаә'та хwәйә зерандийә жь һәв бьр'бьр'икьри жер'а дьбежьн, у һзьнг текале у бәр хwәда дьбежә:

— Гәло бәхте көрманща we к'әнге вәбә...

Хәбәра wи дәрһәqа тәмамийа щмаә'та wиданә. Бәхтәwарийа qәwм-лезьме хwә у йа хунавед хwәйә Ермәнистанеда һ'әзар шари дьшекринә, пер'а жи wи мжул дькә пьрса агри у аqубәта т'әмамийа щмаә'та wи. У wәхта дь нава «к'очка» хwәйә т'әзәчекьрида, нава к'о-

ма бра-пьзмамада дора т'әхтә р'уньшти, бь р'адиое жь Ереване к'ламед к'өрдие дьбhе ч'ә'вед wи т'ьжә hесьр дьбьн, хwә-хwәр'а дьбе:

— Гәло әва йәка хәwн нинә?

Дьбежьнә wи, кө мәрьв чawa нава се сәh'әтада бь фр'ьнде дькарьн бьгhижьнә Москвае, ль wедәре шөхөле хwә бьqәдиньн, фравине бькьн у бәри эваре вәгәр'ьн бенә малед хwә. Кале дьбьhе, к'әр' дьбә у хwәр'а h'әсаба дькә: «Демәк чawa р'океда жь Әләгәзе hәр'и Диарбәк'ьре у вәгәр'и беи»...

Щәлиле Шawo чьqа жь wан тьшта ә'щебмайи дьминә, aqa жи бь wана ша дьбә.

Әw диса бәр хwәда дьбежә:

— Хәwнә, wәлләh хәwнә!

Ле бәри гьшки гөhастьнед кө нава ә'мьре к'өрдада бунә, әwьн гәнди хәwн.

Аhа гөндәки к'өрдайи нhа, wәки хwә дайә бәрп'ала Әләгәзе. Наве гөнд бь хwә жи Әләгәзә. Гөндда мәк'т'әба орт'ә, мала культурае, дө к'т'ебханә, меванханә, п'ошт-т'елеграфханә, нәхwәшханә hәнә. Дохтьре сәрәкә к'өрдә, Мәмәдә'ли Шамилов. Qизед бәр т'елефоне әw жи к'өрдьн. Әwана бь се змана дькарьн хәбәрдьн: —к'өрди, әрмәни у урьси, тә бь Ереванер'а, Т билисиер'а, Москвае. р'а у бь wан h'әму бажаред днера дьдьнә гьредане, ль к'едәре кәс-кнезед тә hәнә, мөкөр'ийа wана дьки у дьхwәзи дәнге wана бь гөhе хwә бьбhеи. Ле ль гөнде Әләгәзеда малед өса гәләкьн, wәки әwләдед wана ль Ереваненә, ль Т'блисие, Москвае, Ленинграде...

Әрмәнистанеда нhа ль h'әму идаред өлма у искуствaеда гәләк хәбәтк'аред к'өрд hәнә. Т'әне жь гөнде Әләгәзе сиупенщ щаhьла универститет у институтед Ереване у бажаред Т'фаqие дне хлазкьрьнә. Нава wанада агроном, дохтьр, бәйт'әр, дәрсдар, инженер, т'ариqзан у жур'налист, шөхөлк'аред дәwләте у е щмаә'тие hәнә. Ль Ереване т'ө мәк'т'әбәкә бльнд т'өнә, ль к'едәре чәнд хwәндк'аред к'өрд т'өнәбьн. Нә кө т'әне көр', ле өса жи

қиз... Тъште шабуне жи һәма әwә, кӧ жьна к'ӧрд мәрд у мәрданә к'әтийә нава э'мьр, һин дьбә у шарна жи ль университетед бажаред Т'фақие дәрәщед ӧсада дьхунә, wәки мәрьв дьгот әw йәке жь бона к'ӧрда гәләк сала шунда we миасәрбийа. We сале Фрида Щәwари ль Москвае факултета Физико—математике йа Института педагогие бь қимәте блънд хлазкьр...

К'ӧлфәта к'ӧрд шӧхӧлк'ара һӧкӧмәтейә жи. Сәдра совета гӧндед Щәрщәрисе у Қӧр'ӧбог'азе жьнә—Әтләза Слеман. Мере we гӧндда дәрсдарә. Меред кал, wәки нава э'мьре xwәда гәләк қәнщи-храби дитьнә, тенә бал Әтләзе, wәки гли у готне нав һәвда бьдьнә сафикьрьне, тенә бал we, wәки бьзанбын чька днйаеда қә чь дьқәwьмә, чь наqәwьмә, чька һ'ал у һ'әwале щмаә'та қә чawанә. К'ӧрд ида т'әне т'әфәкурийа пәз у дәwаред xwәда нинә. Говәка фькьрдарийа wи нһа беһ'әд у һ'әсабә...

Әз бь дьле р'әһ'әт дәрһәqа ван глиада дьнвисьм, чьма кӧ ль бәр чә'ве мә әw гьшк бәрә-бәрә һатьнә кьрьне у әм һәw заньн we ӧса жи буйа. Ле әз заньм, һәрге к'ӧрде wәлате дәрәкәи зеранди ван хәбәра бькарбә бьхунә, йан бьбһе, чә'ве wи we тьжә һесьр бьн. Бра әw заньбә, wәки ль Әрмәнистане брае wии к'ӧрд нә кӧ тәне аза у бәхтәwар дьжи, ле ӧса жи шӧхӧлк'аре дәwләтейә. А мәсәлә. Ә'рфуте К'әләш у Махмудов Надо бунә депутатед Совета Әрмәнистанейә Т'әwрәблънд, ле Сәмәнд Сиабәндов буйә депутате Совета Т'фаqа Советейә Т'әwрәблънд. Әw к'ӧрде пешьнә, кӧ наве Мерхасе Т'фаqа Советейи һӧрмәтли qазанщкьр. Ль сәр синге wи ордена Ленин у стәйрька зерин дьбьрьқьн. Әwи нав щергед Ордийа Советиеда ль пешийа фашизма германие бь мерхаси кьрә шәр' у наве xwә блындкьр, наве щмаә'та xwә жи пер'а. Сәмәнд нһа дәwсгьртие министре малһәбуна Әрмәнистан йи гӧндитийейә...

К'а бежьн, чька нава чар қӧлбе днйаеда wәләтәки wa һәйә ль к'едәре һәр гӧндәки к'ӧрдада мәк'т'әб у к'т'ебханә һәбә, ль к'ӧ зар'ед к'ӧрд бь змане де бьхуньн,

ль к'едэре газета кӧрда һэбэ, ль к'едэре һэр идарэк ӧлм у искуства бэдэwие ль бэр к'ӧрда вэкьрибэ, ль к'ӧ aqa аза бе бьһистьне к'лама к'ӧрдие у ль к'ӧ щмаэ'та к'ӧрд awqa кэлал у брати бь щинаред хwэр'а дэрбазкэ. Ӧз дьпьрсьм, гэло wэлатэки wa һэйэ? Мэ дьхwэст, wэки wэлате ӧса һ'эбуйа, кӧ ль һэр ер у топраха э'мьрэки wa хwэш һэбуйа, фкьред кэвнэ-шелӧ бьһатана биркьрьне, кӧ мэрьва нава э'мьржиина хwэда бь қэлпе достие, братие у wэкэ һэвие бь һэвр'а дэрбазкьра.

Ӧз дэрһэqа зарготьна к'ӧрдиеда хэбатед Һ'эщие Щнди дьхуньм, е филологе к'ӧрд у тэмамийа дьле щмаэ'та wийэ э'франдар те бэр чэ'ве мьн. К'т'ебед Эмине Э'вдал дэрһэqа э'мьр, э'дэт', рабун-руньщтандьна к'ӧрдада дьхуньм у э'мьре к'ӧрдайи бэреи рэшиһ'ьш дьле мьн дешинэ. Шьеред Мик'аеле Р'эшид дьхуньм у дьфкьрьм: «Aһa мэрьве жь зӧлмqэһре азабуйи, мэрьве qэйдэ щмаэ'тийа сосиалистие готи wa бэ».

Һэрге хwэндаван дьхwэзэ дэрһэqа э'мьржиина к'ӧрдед Эрмэнистанеда заньбэ, эw бра нвисаред Һ'эщие Щнди, Щасьме Щэлил, Эмине Э'вдал, Мик'аеле Р'эшид у гэлэке дьне бьхунэ, е wан мэрьва, к'ижан култура к'ӧрдайэ т'эзэ дьэ'фриньн.

Мик'аеле Р'эшид нава шаиред кӧрдада е лапи щаһьлэ. шьера бь эрмэни у бь к'ӧрди дьнвисэ, э'франдьнед нвиск'аред эрмэни т'эрщмэйи к'ӧрди дькэ, е нвисаред к'ӧрд т'эрщмэйи эрмэнки дькэ. Һэрдӧ жи бона wи змане денэ. Эwи п'ара э'дэбийэте йа Института педагогийейэ эрмэнийейэ Ереване хлазкьр, паше чу Москвае, wэки ль Института э'дэбийэте йа сэр наве Горкида һин бьбэ. Wэхта we жь Ереване бьчуйа Москвае эwи шьерэк нвиси, wэки бь хwэндэвана гэлэки хwэш һат. Aһa жь we шьере дӧ хан, wэки сэрһатийа wи зламийэ у пер'а жи р'ениша wийэ бь щур'е бэдэwие:

Р'астэ щӧдайэ змане мьни де,
Чawa лал у дӧр', к'ана бьруске,
Ле змане эрмэни жь бо мьн к'ӧрди—
Ча тэ'вэкэ гэш мьнр'анэ т'ьме.

У к'ала ə'мьр нав дьле мьнда,
Бона р'ожа сьбе əзи фькьрада,
Бь змане хwəйи ширьн ярмəни
Мьн гьртийə р'йа змане урьси...

Əз ван р'еза дьхуньм у мqим бawəр дькьм, wəки мəрьве wa кӧ дайə сəр р'йа хwə-пешда дьчə, т'ӧ щара нахальфə. У пер'а жи дьфькьрьм, кӧ əва щмаə'та, wəки хwəйа əwлəдед wa фə'мдар у нетшəмалə, нава к'ижанада h'ьзкьрьна wət'ənh'ьзие у братие awqa бь həвр'а зодкьринə, т'ӧ щара ӧнда набə у ə'сə we хwə бьбə хwəйи.

Мик'аеле Р'əшид р'едаксиа газета «Р'йа т'əзə»-да дьхəбьти. Хəбатк'аре we р'едаксиае данздəh мəрьвьн у хwəндьна wана гьшка жи йа бльндə.

Hha, дəма кӧ əз дьнвисьм, ль Ярмəнистане звьстанəкə ськə-сарə. Гӧндед к'ӧрда, wəки ль бəрп'ала Əлəгəзе п'ərвəданə, мина гӧндед ярмəнийа ч'йа, жь мəрк'əзед р'еспублике тӧ həW зани hатьнə бьр'ине. Ле на хер, ӧса нинə. Əw бь т'əмамийа днйаер'а hатьнə гредане: фр'ьндə wанар'а газетед р'ожe дьбьн, р'адио qəwмандьнед нава днйае дьгьhинə wана, жь бажара щаhьл бь т'елефоне де у баве хwəр'а хəбərдьдьн, кал у к'ефе wана дьпьрсьн, автомашинед т'əкəред wан знщиркьри бəрфе дьqəлышьн дьчьн дьгьhижьн гӧндед ль сəр синге Əлəгəзе, wанар'а əшийа у тьштед харьне дьбьн.

Зутьре бəрфе бькəлə, бhаре бе у бьр'ед пез we диса р'агьрьн синге чйайə hешин, щəw у кани we бькьнə хӧшə-хӧш, кӧлилкед р'əнгр'əнги we бь бhена хwəйə щнə'ти hərдəра hьлдьн.

К'ӧрде щəм мə култура щəhərр'а hатийə гредане, ле дəсте хwə жь т'əбийəте наqətинə, əw пьзмам у ньзкьрие wеи сала у зəмананə. У тьштəки ə'щеб нинə, wəхта кӧ шкьлчие к'ӧрди пешьн бь дəстимуйа хwəйə нə щер'ьби дəст бь хəбтандьна р'əнгед щур'ə-щур'ə дькə, wəки бькарбə шкьлед ч'йаед кӧлилкхəмьл бьдə, дьдə

к'ьвшкьрьне т'әпед wанә бәрфгьрти, шöхöле wии пешьн әwә, wәки бьдә р'öhбәркьрьне т'әбийәта дейә h'әлал. кö дәwьр у зәманада щмаә'та wир'а буйә чәр у стар. Wәхта бhар бе, шкьлчи Бәгое Кало, wәки ль Киеве hин дьбә, we вәгәр'ә бе у бь дәстимуйа хwә т'әбийәта wәкә дәйә кәлал бьдә ньтрандьне. Ле жь бажаре Лвове хwәнд-к'ар Левике Щәрдо we бе у бь хöшә-хöша щәw у каниед Әләгәзе, бь дәнг-сәда т'әбийәте ша у к'ефхwәшбә.

Әмьре к'öрдед Әрмәнистане ширьн у ша дәрбаз дьбә' дьле әwләдед щмаә'те бунә к'ана к'ламед ә'мьрк'әлә ә'мьрхwәш. Бhар жь бона wана р'озгарәкә hәрә хwәшә. Ле звьстан жи хwәшә. Бawәр бьки ль hәр гöндәки к'öрдада те бьhистьне дәнге дә'ф у зöр'не. hәр кәфтәкеда дә'watәк hәйә. Ле hәр дә'wat жи h'әфтеке дьк'ьшинә. Дә гәрә wан чаха мәрьв ль гöнде к'öрда бә. We hәw заньбә, кö әw ә'йни нишангәha к'ьнщед мьлатие рәнгрәнги у листьк у к'ламед кәвн у т'әзәйә. Wәхта листька «К'очәри», wәки кал у бавада те, аваие тәрьки жь грмина дәф у зöр'не, жь р'әqасе дькәжә, паше пәй листьк у к'ламед hәйтәhол дәст бь говәнда гран у нәрм дьбә, дьлизьн, гәләки дьлизьн у т'ö э'щзайи мәри же накә.

Чьqа ә'мьр у чьqа дәнгбежи дь нава дә'watед к'öрдада hәйә. hәрге дьхwәзи бәдәwийа qиз у жьна к'öрд бьбини, готи hәр'и дә'watед wан. Дь wан дә'watада тö hәw зани әw мина гöләке вәдьбә у бь к'ефа дьле хwә hур дьмәшә. Ле бь азабуна хwәва, жьна к'öрд хwә öнда накә, әwә гранә, ә'йни де, бона we нав-намуса мале hәр тьшти бльндтьрә, бь зар'ед хwәва ша у бәхтәwарә. Әw гәләк щара дьгьhижә qöльха щмаә'тие, дьбә шöхöлк'ара h'öкömәтие, ле диса ә'рф у ә'дәт' бирнакә, диса qöльха де у баве хwә, хаси у хәзуре хwә, тиед хwәйә мәзьданә.

Ль hәр гöндәки к'öрдада дайкед п'ьр'зар'ö hәнә К'öлфәтьнә öса hәнә, wәки hәла чьл сале wан т'әмам нәбуйи, hәла сәр бәнга хwәйә щаhьлтие дйа дәh-данздәh зьы зар'анә, тö hәw зани хушка зар'ед хwәйә мәзьнә.

Пер'а жи әw к'ӧлфәт дәпутата совета гӧндә, чекьрдарәкә ә'мьре т'әзә. Те бира тә мәсәла щмаә'та к'ӧрдайә кәвьнә к'урнет, кӧ «Шер шерә, чь жьнә,чь мерә».

А К'ӧбара Бро нава дор у бәре хwәда декә ӧсайә бәхтәwар у бь qәдьрә, әw дийа данздәh зар'анә, кӧр'е wеи нӧхӧри ль университета Ереванеда hиндьбә, е чуке wи, чawa кӧ офисер, нава щерге Ордийа Советиеданә, ле енге дьне ль мәк'тәба орт'әда hиндьбьн, йане жи ль гӧнде хwәйи К'арwансәреда дуажое шwананә.

Щмаә'та к'ӧрд щмаә'тәкә ә'мьртәйах у ль hәвдӧ зедәйә. Хәйсәте wеи т'ӧр'ьние баш ви wә'де мәи т'ариqиеда, wәхта h'ьшйарбуна щмаә'та, he те бәр ч'ә'ва у dha бәдәw те к'ьвше.

Шайире к'ӧрдайи qӧр'нед орт'ә, Аh'мәде Хани, бь дьләки кӧли брин нвисйә, кӧ чawa нава дәwьр у зәманада щмаә'та к'ӧрд жь алие зорба у зӧлмк'ара буйә нишангәh, лехьстынә у бь дьле we к'әтьнә, hәр йәки тир у кәвана хwә ль we щер'бандийә у йәки ӧсайи херхwәз т'ӧнәбуйә, wәки бь дьләки пешәwьти же пьрскьра «Щмаә'та бриндар, гәло к'идәра тә дешә»?

Жь wәхте Аh'мәде Хани h'әйа р'ожа ироин qӧр'нә дәрбазбунә. Ле nha жи әwләде h'р щмаә'тәкә бьн нире зӧлмк'арада зеранди, диса we хәбәра шайирә дьлхәдар дькарә бьwәк'линә.

Ле hәрча кӧ бу әw к'ӧрд, е кӧ дәрд у кӧл жь дьле wан дәрк'әтийә, е кӧ нав у нуч'кед нәмәрда набhен, е кӧ h'ӧрмәта wана нае п'еп'әскьрьне, әwана әw к'ӧрдьн, е кӧ Т'faqa Советиеданьн. Әw нәфәре мала мәзьнә йәкәхтийарьн wәки тенә h'ьзкьрьне, чawa кӧ зар'ед ч'ук hәр маләкеда.

Бәле, әм, әрмәни у к'ӧрд, жь дәwьр у зәмана hәвр'а hатьнә у жь щер'бандьн-qәзйае бәре h'ьшйарбуйи, hажхwә hәбуи у aqьлбәнд, әме бь hәвр'а жи hәр'ьнә бәр бь к'уранийа qӧр'на, бәр бь аг'ри-ог'ра hәрә хwәш.

К'ӧрдед Әрмәнистана советие р'ожа ироин dha нава щергед мәйә пешьнданьн.

с. 1957

ХАЧИК ДАШТЕНС

(1910)

ХӦДЕДА

(кәрик)

Әw hолка, wәки Асатур р'анезики ле кьр, жь бәлгед ч'qлед дарайә тәр' hатьбу авакьрьне, нава wанар'а тиренща тә'ве авитбу hӧндӧр' у ль сәр ә'рде хәләqед нәхшнигар чекьрбу.

Жьнәкә к'ӧрдә бәдәw ль сәр we hолка hешин кәшк дьдан тә'ве. Әwe чәнд дered р'әнр'әнгийә читә арзан ль хwә кьрбу, шә'лкәкә сор жи ль бәр. Сәр әләке wеи шин сәдәфед спи дьч'русин. Ль сери к'офикә кәвн бу, ль сәр к'офие польк. Сәр бәне пьшта wеи фрә шкьлед тәйрутуйа hәбун, әw шкьле h'әбандьне бун.

К'ӧрда батрак, Зӧзане, гава кӧ ди әw злам бәр бь wан те, жорда дәй ль мере хwә кьр:

—Шнго, меван hат мале!

Мере we, wәки жь чрпиед дара биейә тәр' ль бәр дери зәмбил чедкьр, чахе дәнге we бьhист, дәстхwәда жь щие хwә р'абу, к'олозе хwәи тужьк р'асткьр у дина хwә да алие мәрьве т'әзәhати. Бьн ә'бае wии дрежр'а хәнщәрәкә кер' хане дькьр.

Шнго бь Асатур у Г'азарр'а ль сәре ч'ийаед Моткане гәләк сала батраки кьрбу. Wана т'әвайи ль гӧнде Шенеда швәнти кьрбун. Р'оже ль мала йәки р'адьзан, нане we мале дьхарьн у чархед малхwе малейә qәтйайи

п'едькърьн. Паше Шәбаб аг'а әw гьртбун шван. Пәзе wи ль Шене щие һәри хwәш дьч'ерйан.

Швантие у йәкбуна һ'але wани хәбате әw һәрсе батрак у к'өлфәтед малед wана кърбунә достед һәвә незик, у wана qә те жи дәрнәдьхьст, чка к'и чь мләтийә. Пзмамтийа wана aqa хwәшбу, wәки Шнго Хөдеда бубунә дәстәбракед һәвдө. Әwана бәр һәв адкърьбун, wәки мина бра бьн у wәхта тә'ли-тәнгасида али һәвдө бькьн.

Жьна Г'азар, Воскеһата пир, qә чьqа щара п'ехас жь гөнде Шене чуйә һолка Шнго, wәки бь Зозанер'а т'әвайи кәшка бьк'өтьн. Qә wана чьqа щар ль wан ч'йа гәр'йанә, wәки п'нщар'ед бинхwәш харьнер'а бьчьньн. Көр'е Воскеһате, Степ'ан, wәхта зар'өтийа хwәда qә чьqа щара зар'ед Шнгое хwәйк'олозр'а листийә у шабуйә.

К'өрде сәре ч'ие, wәхте дитьбу, wәки һ'але wи дәсте бәгда т'өнә, салед пашьи жь бәр пәзе wи дәрк'әтьбу, һатьбу we һолка хwәйә бәрп'ала ч'ие, дәст бь чекьрна зәмбила кърбу.

Гава Шнго дина хwә р'ьнд да wи, гот: «Хөдедайә» у пер'а-пер'а бәрбр'и досте хwә бу.

— Р'ожхера тә к'рив, Асатур слав дайе у швдара хwә бь һәванер'а ани харе.

— Wәй сәр сәра, сәр ч'ә'ва, бь зарәки хwәш к'өрде зәмбилчи слава wи ширьн вәгьрт у т'әглифкьр, wәки бе һөндөр'.

— Wәхта р'уньштандьне нинә, Шнго, әз һатьмә хатре хwә жь тә бьхwәзьм,—Асатур готе.

— К'өда дьчи?—к'өрд же пьрси.

—Әзе жь Моткане к'очкьм һәр'ьмә Бр'нашене.

— Чьр'а? Ле мала кальке тәйи Зоро Давит'?

— Мала кальке мьн агьр бәрдане, т'әпкьрьн чун. Wәхта готьне Асатур бәре хwә wеда кьр, wәки к'өрде дост ч'ә'ве wии т'ьжә һесьр нәбинә.

— К'е мала тә шәwтанд?—Шнгое боһа һ'але wи гәләки бәрхwәк'әти һаһанга же пьрс кьр.

—Шәбаб аг'а.

— Wәй ль мьн, wәй ль мьне,—Шнго кьрә ахин у т'әпа hатә нав ч'ә'ве хwә.

— Аг'е хwәст мала мьн бькә кадина хWә, мьн нәhьшт, агьр бәрдае, шәwьтанд...

Зәмбилчи к'әсәрәкә к'ур р'аhьшт, гот:

— Hена бәре чьqа хwәш бу! Гөндие әрмәни у к'өрдә щинар ноли бра бун. Р'ом hат у әм бәри hәвдө дан, wәки бькарбә wәлате мә зәфт бькә. Hha төе чь бьки?— бь дьлэш Шнго пьрс дайе.

— Әзе hәр'мә Бр'нашене. Сала пар к'оча Г'азар чу, hha жи әзе к'очкьм.

— Ьнка Воскеhате гәләки слав бьки, к'өлфәтәкә зә'ф h'әйфә. Т'ьме, гава кө дьhатә ч'ие, hек дькьрьнә п'ашла хwә зар'ар'а дани. Беже Шнгое дәстәбрак тә слав дькә. Степ'ан жи гәләки слав бьки. Дьбежьн әw ль ч'йас Р'әш буйә шван.

— Әз жи дьчьмә чйае Р'әш. Ль Аринок'е к'өрдәк hәйә, наве wи H'әщи. Әзе hәр'мә мала wи швантие жер'а бькьм.

— Хөдеда, ль аране нәмини, Аринок' щики hенькә. Hәма hәр'ә wедәре. Ль wан ч'йа гәзо гәләкә.

Әwана бь хәбәрдан чун бәр кание у сәкьнин.

— Мьн тө ании вра, wәки щие буина тә нишани тәдьм. Тө ль р'әх ве кание буйи, Хөдеда,—к'өрд хәбәра хwә пешда бьр. Р'ожәке дйа тә р'әмәти hатьбу мала мә меван. Сбе р'абу щер' hлда hат сәр ве кание Hәма нава ван гөл у гиhада тө жь бәр п'еша дйа хwә к'әти. Дйа мьн р'әви hат, шә'лка хwә ль тә печ'а ани мале. Wәхте кө эваре баве тә жь Шене hат, баве мьн ч'ә'вронайи дайе у наве тә дани Хөдеда, йане Аствасатур.

Асатур, wәки зуда hаж we сәphатийа мәлул hәбу, ве щаре жи бь h'әwаск'ари гөhдарийа к'өрде дост кьр у гот:

— Е кө ль бәр аве буйә, we аведа жи hәр'ә.

— Ай, hәма ль вьр, нава ван гиhе hешинда бу, Шнго гот у т'умед гиhе hешинә ль бәр кание нишан дае.

— Ль бәр we кание жи, хатре хwә жь тә дьхwә-

зьм, Шнго. Де у баве мьн зуда мьрьнә. Мала мьн Шенеда бу, әw жи тәмьри. Асатуре бесьт'ар һолка тәйә һешинә сәре ч'иер'а әдлайе, хере у хwәшие дьхwәзә.

— Хödеда, дәре мала мьн т'ьме тәр'а вәкьрийә. Чьчах дьле тә бьхwәзә, wәрә мале, Шнгое мина бра тә qәбулкә.

— К'рив, зә'ф жь тә р'азимә,—Асатур готе.

Зәмбилчие к'örд гәләки бәр гәр'ийа, wәки we шәве Асатур мала wида бьминә, ле тьшт же дәрнәк'әт.

Шнго Асатур һ'әтани орт'а мешә вәр'екьр. Пешиеда жьна зәмбилчи, Зозана бәдәw, нан у пәнер кьрбу һәвана Асатур. Wәхта хатрхwәстьне Шнго гот:

— Хödеда, тәр'а оr'ьрбә. Һәрге щарәкә дьне жи дьби шван у бьхwәзи сәед гörех бьк'ьр'и, һәр'ә Бланьхе гönде Кучтиане, бәл Чачан бәге. Лъ алие мә кучъке сәр кучъке wир'а төнәнә. Әва к'әлба жи жь щьнсе wанә.

К'örде сәре чие у әрмәние шван ль пешбәри Маритуке qаим һәв һ'әмезкьрьн у дәме хатре хwә һәвдö хwәстьн...

EZDIKI.COM

АРШАВИР ДАРБНИ

(1910)

БАЛЛАДА К'ӦРДИЕ

Шване к'ӧрд, бь руһәдән,
Блур к'шанд жь бәр бәдән,
Дур нһер'и, қәйдәк леда,
У шьро кьр әв қса кәвн:
— К'и занә,—го шване кал,—
Дәрбаз бунә чәндьк—чәнд сал,
У ль ве Әләгәза к'ӧбар
Чьқа щара бәрф һатйә хар,
Чәнд бьлбьла, жь һ'ӧб бәтһ'ал,
Лиландьнә сәр гӧлед ал,
Ле әв қса дәwр у қӧр'на
Жь дур һатйә гһищтйә мә.
У we бьжи һәр һә'тае
Р'у-һ'әйате ве дьнйае,
Һә'та һәбьн бона исан
Нур у шәwaq, ә'рд у ә'зман.
Бһар, гɔ, һат
У бәрф һлат ль синге чйа,
Хӧшин к'әтә щәW у канйа,
Соргӧл вәбу, бәйбун к'әнйа.
Һ'әсо стра: «Зәре, Зәре,
Гӧл нагһижә тә у нәдәре,

Töe ə'mpe nöh бьди исан,
Кö к'ərəмки йək p'амусан.
Ах! гöh бьдə мьн, ви дəнги,
К'öбьр у сəда дьле бəнги...
К'ərəмкə ч'ие Зəрйа зəре,
Мьн нəкə нав дəрд-к'əсəре.
Ћərге ль вьр ч'йа у бəйар
Сöр'-сəрма бə, к'awa-к'öбар,
Əзе п'еше ап'ьнщие хwə
Тəр'а текьм wар у ст'ар».
Мəлул- зəлул Зəр дьгəр'йа,
Гöл баq дькьр ћесьр ль р'уйа.
Ће чуктиеда ль бəр ч'ə'ва
Жер'а бубу хəwна шəва—
Бəлки ноли тəйрəкə баз
Ə'змане шин бьда п'ərwаз.
Ле шəвəк р'əш, бе ћ'ьзкьрьн,
Ћатьн Зəре бəгр'а бьрьн.
У бəрбанге жь бəг к'уви,
Зəре р'абу бəрбь ч'ие р'əви,
Ль синге Əлəгəзе qöмаш
Сорəвəћат ноли хашхашк.
Ча р'əwа дьл, жь ћесра шьл
Бона Ћ'əсо ћьшт баqə гöл
У бриндар, дьли бь кöл,
Хwə авитə зəра бебьн.
Р'əбəн Ћ'əсо зə'ф бəр хwə к'ət,
Дьлда əвин, ћ'öб у ћ'ьсрət,
У дəст wида гöле йаре,
Хwə жи авит ль пəй Зəре.
Ћəр кölилкəк хwəйбинəкə,
Ћəр дьл агьре wан нə йəкə,
Wа к'öта кьр əв qса кəвн
Шване к'öрд, бь р'ућədən.

* * *

Әw хорт, әw қиз-бәхт ле нәйар,
Зуда чунә ах- бәре сар,
Ле hе ль hәр чйа у зозан
Те готьне әв qса hан.
Жь we р'оже дәрбаз бунә
Сал у зәман, дәwр у qөр'нә....
У ве дәме hатьнә дьне
Һ'әсоки дьн, Зәрәк дьне.
Синге Әләгәза hешин—
Зәре гөләк бhаре бин,
Жь дәнге we тө hәw зани,
Дькьн хөлин щәw у кани.
Зәра т'әр'лан р'ок бhаре,
Дәв бь стран, чие hат харе.
У к'ельми, хатре хwә хwәст
Жь көлилке бәдәwә наз,
Бь дьле ти вәхар, вәхар
Авед канйа ширьн у сар,
К'лам авит вьр сәр Зәре,
Зәра р'әбән, кө к'әт зәре.
Го:—Хушка мьн бебәхт, мраз,
Мьн жи hәйә көб у hә'wас,
Мьн жи hәйә хәwна зер'ин,
Кө п'әрwаздьм ль р'у ә'змин,
Нолани тәйр... wәки бәре
Тәр'а нәhат миасәре.
Стра, к'әтә шьвәр'йа хар,
Ч'ьванә да, ч'ие hатә хар.
Ахинәк к'ур hатә Һ'әсо,
Hесьр ч'ә'ва, һ'өб wи дьсо.
Го:—Ах! Зәре, кәwа спи,
Тө нур, нәдәр... к'өда дьчи?
Льнге тә р'е, п'еге дур к'әт:
Ах, шушәнга дьле мьн шкәст.

Дьчи, бра әw к'öбра тә
Бьбә баки нәрм, бьминә,
Р'амусана тә хwәш бьла
Бьбә п'ьра орт'а дьла.
Жь һ'әфт канйа аве вәхöм,
Ах! т'ö нашке т'ибуна мьн,
Әве р'ожа бһаре хwәш
Дьфьр'ә дьчә кәвотка мьн.
— Мәкә хәма,—Зәре wa го,—
Әзе жь щие дур жи, Һ'әсо,
Бьдьм тә бин у нәфәсе
Мина гöла Әләгәзе.
Һ'әзар баске мьн жи һәбьн,
Әз ч'йае мә дур нак'әвьм,
Р'оер'а жи бьбьм т'әвгир
Һ'әсое хwә накьм жь бир.
У р'амусан к'әрәмкьр йар,
Зәра к'aw жь ч'ие чу бажар.
Wьр дабьри, дьлда әвин,
Дури ч'йаед к'öбар, һешин,
Һәбун п'әр' у баске we зор:
Бь фьр'ьндә дьфьр'и жор,
К'öрда жь чие, ча тәйра баз,
Әзмане шин дьда п'әрwаз.
Р'ок бһаре, кö һәв бәнги
Тәйр-тәйрәдә дькьр дәнги,
Чахе авед Әләгәзе
Нәрм к'әтьбун нава бәзе,
Жь бина гöл-сосьне нәхш
Зәре ноли мәрйа сәрхwәш,
Һ'öб, һ'ьсрәта р'амусана
Һ'әсо дьлда, һат зозана.
Һ'әсо стра:—Зәрйа мьн зәр,
Гöмана мьн, к'awa нәдәр,
Тö р'оа дур, һати жь нур.
Фьр'ии жор бь дьл у-щә'д:

Тә стәйркар'а кьр мьслә'ә'т,
Ле бир нәкьр йәре шван,
Кӧ чә'ве wи р'йа тә дьман.
Тӧ жь бәрфа спи, Зәре,
У бәйбуне h'әлалтьре.
Агьре дьле мә нькарьн
Жь бә'ра жи бьтәмьрьн,
Тӧ бәйбуна мьнә бь бин—
Синге Әләгәзе hешин.
У бәрк' h'әмезкьр Зәрйа зәр,
Ап'ьнщие xwә авитә бәр,
Hәв шәwq вәдан дьлед wана,
h'әлйа жь мерг у зозана
Бәрфа Әләгәза майи,
Жь алава р'амусана,
— Hәр кӧлилкәк xwәйбинәкә,
Hәр дьл агьре wан нә йәкә,—
Wа к'ӧта кьр qса т'әзә
Кале к'ӧрди р'удан п'усә.

ГАРЕГИН БЕС

(1910)

Ә Л Е[1]

Гӧh бьдә, хәбәрдьдә Ә'вде шван.

Пез дьлист, чьндьк-чьндьк дәрбаз дьбун дь авера, тә жи щер дадьгьрт, мьн дит, чомахе швантие ньки к'еләка чем кьр у ль тә нhери.

Щер тжи бу у тӧ сәр льнг сәкьни, тә әз дитьм, тӧ жи сәкьни ль мьн нhери, к'әнйайи, гӧләш буйи, кәвки жи соро-моро буйи у дәрбаз буйи тӧ чуйи.

Әз р'унштьм, гәләки р'унштьм пәй чуйина тәр'а, паше дәрбази Wи бәри чем бум у р'әвим бәрбь пәзе хwә, Wәки жь мьн гәләки дур чубун.

Кьш у аqьле мьн тә бь хwәр'а бьр, Әле.

AWa, дәшта мәзьн, ә'змане шин ль Wедәре, ль wедәре мьн к'ьшандйә шьк'ле тә, сфәте тә.

Ах! хWәзьл, кәзар хWәзьл, щер'е тәйи бе бьнибуйа, дәрәнг тьжибуйа, тә дәрәнг дагьрта, мьн тер ль тә бьнhерийа, бәжна тә бьдита.

Hәла Wәхте тӧ чук буйи, тӧйа аза буйи, мьн hәр wәхт тӧ дьдити, тер бь тәр'а хәбәр дьда. Ле нha, нha мәзьн буйи у...

Qиза бәдәW, Әле, чьр'а тӧ нha аза нини у ль мьн нанhери? Бьнhер' баг у баг'чә, чайир у чиман, кӧлилк,

---

[1] Текстеда—Мале.

сьмбьл, щәw у кани гь жи азанә, ле чьр'а тӧ аза нини, Ә'вдо ль ч'ә'ве тә нанһер'ә, п'ор' у гӧлие тә навинә.

Ә'вде шван хәбәр дьдә бь ч'йа у банийар'а, бь бәрфа кәлйайр'а, бь кӧлилке тәзә бьшкошквәдайир'а, ль к'әWшән сьмле зәр вәбуйир'а, ль гәлийа бь хӧшина ч'әме гӧрр'а, ль мешә бь ч'ьвик у тәйртуйар'а, ле сәба чь нә бь тәр'а, Әле, диз'а бәдәw, дәлала мьн, бежә чь кәWалә?

AWa, мьн пәзе гӧнд анийә нав гӧнд, Wәрьн бьбьн.

Әле, диза бәдәW, тӧ жи Wәрә, е Wә бьбә. Тӧ дӧхени у дльви бәрбь мьн, дьле мьн даве, ч'ә'в ль мьн дьшӧхӧльн, ле һәма...

Мьн We р'оже нав чайир—чиманада сфәте тә дит. П'әнще тә'ве Wедәре жи шькле тә к'ьшандьн, ахьр чьр'а тӧ аза нини, Wәки ль мьн бьнһери у бь мьнр'а хәбәрди, әз жи бь тәр'а.

Мьн пәзе Wә вәдәтандйә, aWa вайә, Wәрә бьбә, гӧһ бьдә, Әле, жь тәр'а дьбем, Ә'вде шван жь тә кьздькә, дьлк'әтие тәйә, тә ль мьн нһери чь дӧшӧрмиш буйи, әз ньзаньм, тә пәзе хWә ажот, ч'уйи жь мьн дурк'әти, Әле.

У к'ӧда дьчи, тә чьр'а глик жь Ә'вде шванр'а 'нәгот.

Әле, диза к'ӧрдә бәдәW, чьр'а тӧ жь мьн кьзнаки'

Ль сәре ч'ие бәрфа кәлок жь мьн кьздькә, кәвьре дәфе знара р'әш жь мьн кьздькьн, пәз у бәрхе мьн жи жь мьн кьздькьн, бае ньмз, Wәки ширьн дькакинә ль сәре ч'ийа, әW жи жь мьн кьздькә, ле тӧ, тӧ чьр'а жь мьн кьзнаки, бежә к'ане, Әле, дәлалийа мьн, диза бәдәW, әзе р'ьнд мезәкьм ль пәзе Wә, тӧ жь мьн кьзбькә.

Әле, баве тә мәрьвәки нәп'акә, әз же кьзнакьм.

Чьр'а Ә'вде шван нә мәрийә, нькарә диза wи п'ак хWәйкә? Әw дьхWәзә тә бьдә кӧр'е Хӧдо.

П'ак нинә, Әле, дәлалийа мьн, диза бәдәW, п'ак нинә.

Бәжна Әʼвде шьван Wәкә чӏйанә, чәʼве рәш, қаш кьлданә, дьл фьрәйә Wәкә бәʼр, дьле Wида агьр һәйә, гӧр дьшӧхӧлә бекәсаб—пър кьзкьрьн әвинийа дьла, әW гьшк жь бона тәйә. Ль щәм Әʼвдо те азаби нола кәwa, нола тәйире сәре чӏйа , те хәбәрди һьн бь мьнрʼа, һьн бь һәр кәсирʼа.

Ле Әʼвдо чаwa бькә, тьм бьминә Wa тәне, мәʼрум бәләнгаз.

На Әле, нә әз нькарьм тә бир бькьм, тӧ жьнтие бьки жь кӧрʼе Хӧдорʼа, дәве тә We гьредайибә бь лачъке, тӧ нькари дһа бь Әʼвдое шьван у мәрие майинрʼа хәбәрди.

На Әле, әз нькарьм тә бир бькьм, әз нькарьм әWи дәрди тәмам һьлдьм.

Сәкьнимә сәр знарәки мәзьн, блура хWә ледьхьм. Әʼвдо ль сәре чӏйа Wәльдӏә, жь чӏйа жи мәзьнтьр буйә. Де баве Wи жи жь бьрчибуне мьрьн, әW тәне майә.

Хәбьтйә сәба хәлqе у дәWләтйа, нәвки мәзьн бу, бу шване гӧнд.

Wәхт дәрбаз буйә, әWи кьз кьрйә жь qизәкә кʼӧрд, наве We Әлейә.

Дәрде мьн гәләкә, ледьхьм блура хWә у ль сәре чӏйа жь кәвьр-кӧчькарʼа, жь аве гәлийарʼа, жь дәпт у банийарʼа гьли дькьм дәрд у кӧле хWә. Дәнге блура мьн бәла дьбә, дьбәзә дурʼ чол у банийа, дькʼәвә qәфе знара, әW жи бь блура мьнрʼа дәнг дьдьн, гәло тӧ жи дьбһизи, әWи дәнги, дәлала мьн!

Әле, qиза бәдәw, жь чәʼве мьн һесьр дьлоп дькьн, дәрде Әʼвде шван гранә, нола мәрәза бедәрманә.

AWa, бәрәв бунә һәвале әмре мьн, пәзе мьни дәлали у бәдәw, гӧһдарикә, чаWa чьндьк-чьндьк дьрʼәqьсьн вийали-wийали, рʼаW дьгьрьн. AWa, Wайә пәзе Wә жи.

Әз датиньм блура хWә у незики Wан дьбьм, пәзе мьни бәдәW, чахе әм дьчьнә мал, һун жь Әлерʼа бе-

жьн, Wəки Ә'вде шьван гəлəки жь тə ӈьз дькə, Wəки тӧ пезр'а хəбəрди, бь дьлəки əшq бежи, тӧе мqабьли баве хWə бьсəкьни у нəби бука Хӧдое кулак. Ах, чьр'а əW жи нола Wə нə ль вьрə, wəки əз бьгрьм кəмезкьм у тер пач'кьм.

Жь Əлер'а бежьн, Wəки əз п'ак ль We дьнӈер'ьм, Ә'вде шван кӧр'əки кəйфə, бьра же ӈьз бькə.

Əз пез жь чоле тиньм мал, Əле, qиза к'ӧрдə бəдəW, дəлалийа мьн, дəрк'əвə дəрва, ль дьлк'əтие хWə Ә'вде шван бьнӈер, бь дьл у əшq пəзе wə бьвə мал.

Пəзе к'е həйə, к'и тəк'маləйə, бра бе бьбə, йəк хəбəр дьдə, əW колхозван, пəзе wан бəрəв дьбə, ль бəр дəре мала гранə.

Пəзе Хӧдое кулак бьбьн...

Бра бьбьн, əW həвале мə нинə.

Тə хӧWанекьр, тӧ тейи бəрбь мьн... нəе, Əле, дəлала дьле мьн, qиза бəдəW, пəзе Wə набьм, нə hун нə колхозваньн. Насəкьни, тейи бəрбь мьн, глие тə həйə, бежə, тӧ к'əсəра дьле мьн.

Мəлул ль мьн дьнӈер'и, т'оп' дьки пəзе хWə у жь мьн дур дьк'əви.

Баве тə нак'əвə колхозе, hун дь р'йа кулак Хӧдода дьчьн.

Ль сəре ч'йа пəзе мьне р'аW бьгьрə, We бьч'ерə у бьк'алə, кəвьр-кӧч'ьк жи, аве гəлийа жи пер'а.

Ә'вде шван We сəре хWə бьдə сəр кəвьре ӈьшк, əW жи We бьгри, паше, паше Ә'вдое ӈьзкьрьна тə бир бькə, жь дьле хWə дəрхə, жь сəре ч'йае бльнд We бəржер вəр'екə, we ль кəвьр у кӧч'ька к'əвə, hур hурибə.

Тə чьр'а бь Ә'вде шванр'а хəбəр нəда, тə чьр'а гӧӈдарийа Wи нəкьр, тӧ бь кӧр'е Хӧдое кулакр'а hати сəр р'е, тə жьнти жер'а кьр.

Ә'вдое шван we бьбə həвале ч'йае бльнд, We бьбə həвале qəфе знара, həвале əWр у əзман, həвале пəзе

хwə, һəвале кӧлилке чоле, wе бае сарр'а к'олоз qоткə, бькакинə.

Ə'вдое тə бир бькə, Əле, qиза дəлал, wе дəрхə, тəмам дəрхə жь дьле хwə, wеда бавежə ə'винийа тə, wе бьбə дьлк'əтие qиза колхозван.

Ида əз пəзе Хӧдое кулак хwəйи накьм, ле гӧһдари накьм.

Бьльвьн, бьмьлмьльн, пəзе мьни кӧр'и сор, хwə бьдьн qӧнтара, йан жи навсəра ч'йа, һун бьч'ерьн нав гӧл у сосьна, аве вəхӧн жь канинге сар тер-тер, щар дьн вəгəр'ьн мал, ль һивйа wəнə пəздоше колхоза мə, һун шир бьдьн бь ə'лба тьжи, сале чəтьн бӧһӧрин, əм дһа наминьн р'ьжи.

Əзе жи жь wан каниед сар аве бӧхӧм, дьле мьни бь агьр wе һьндьк-һьндьк весə, вəмьрə.

Əле, qиза к'ӧрдə бəдəw, чахе кӧ тə ль мьн дьнһер'и, дьле мьн секьн дьбу, шəwат у агьр вəдьмьри, һеньк дьбу.

П'ак бу, wəки баве тə жи фə'м кьр шашйа хwə, əw жь Хӧдое кулак дур к'əт...

Гəло һун дьбиньн, wəки сəба ə'мьре п'ак һəйə тəне р'ек, əw р'йа колхозейə...

Əле, qиза бəдəw, баве тə дһа тə надə кӧр'е Хӧдое кулак.

Иро əз жь чоле дьһатьм, нава гӧндда р'асти баве тə һатьм.

Гази мьн кьр у...

Ə'вдо, wəрə пəзе мə жи бьбə, əз жи нһа колхозваньм.

Ле...

Əз кəр' бум, мьн ль ч'ə'ве wи ньһер'и.

Ле чь...

Əз у Ə'ле жь һəв ньз дькьн.

Заньм.

Ле wе чаwабə?

Wе бьбə дһа.

Әле щан, баве тә мәрики пакә, әз же кьз дькьм.
Баве тә бь мәра hат у бь мәра жи бу колхозван.
Тӧ жи We мер бьки.
Ах, нәчебу, гәләк нәче.
Әвдо чаWa же кьз дькьр, чаWa...
Әвдо.
К'ийә гази мьн дькә?
Бәлге дара дьмьлмьльн.
Ба те.
Авед канйанә сар хӧшә-хӧшьн.
Qизәк дьхWенә.
Әле!
Әвдо!
Әз нарәвьм бәр бь We.
Әз кӧре Хӧдо настиньм, әз жь тә кьз дькьм.
Баве хWә ширәт дькьм, Wәки жь кӧре Хӧдое кулак азабьм, ле Wәки на...
Әз йа тәмә, дьхWәзи мьн бьрәвинә сәре чйа.
Сәр кәвьр-кӧчькара, сәр щәw у канйара дьрәвьм, фьрqас дькьм, дьгhижьм пәзе хWә, кәмез дькьм у тер пач дькьм...
Кьзкьрьна мьн нha нола чайир-чимана к'әск у шинә, нола чәма жи гӧрә...
Баве тә тӧ дайи мьн, ль щәм мьн тӧ We азаби, бь мьнра жи у бь hәркәсира жи хәбәрди.
Әме бьхәвьтьн тәвайи, бьжин гәвайи, те бей щәм Әвде шван, Әле, qиза бәдәW, дәлала мьн!
Чйа у бани, шабьн, hәгәр карьн—бьстьрен.
Әле, qиза к'ӧрдә колхозван, чьчах кӧ әм hәв бьстиньн, hәркәс We шабә бь мәра, ле Хӧдое кулак у кӧре Wи... әW джмьне мәнә, Әле, дәлала мьн, кьзкьрйа Әвдое шван.

АҒАВНИ

(1911)

Ә'БУЗЕТ

(Һк'йата к'ӧрдие)

(кәрик)

Ч'ә'ве аґе т'жә хун бун,
ЧаWа кӧ дил әW жи гьртьбун,
Р'уньшти: т'ьзби дьк'шанд,
Биреда жьн, кӧр'е ӧнда.

Кәри-сури дәсте Wи чун,
Р'әвоед һәспа дәсте Wи чун,
Щарие гозәл бехWәй ман,
Мьлк' у һәбун, хьзнә дест чун.

Ч'ә'вә һесьр дьфькьри,
Дькьр р'әшкьш р'ожа буйи,
Ле ль дәрва зор Ә'бузет
Пьрс у пьрсйар жь де дькьр.

— Бежә, дае, әз чь бькьм,
Wи бькӧжьм, йан бьһельм,
Дела һәспева гредьм,
Йан бьминә аґа щар дьн...

Де рамуса әнйа әWи,
— ЛаWо, готе, заньм зори,
Ле әW аґа We роже мьр,
Чаха әскәр тәра шәркьр.

Һәрче кәти, дәст надьне,
Кәле дәрхә, бинә жоре,
ӘWи дилә дәсте тәда,
Тӧ кӧрмәте бькә жера.

Чьл һәвале хWә тәглифкә,
Сианәтәк рьнд Wира бькә,
Изне бьдә әз жи бем Wьр,
Wәки занби кәа дил кәийә.

Әбузет жи гӧра деда,
Qә дьбу йа We нәкьра?
ӘW тәв аґе һатә сәр нан,
ЧаWа Фәрад, шәрбәт кьшйа.

Де жи рабу һат We орте,
Һат сәкьни бәр дил-зӧлме,
Кӧре хWәйи зор кәмез кьр
У бь һерс-һерс әв гли кьр:

— Аґа, заньбә, әв злама,
Хуна тәйә, әз жьна тә,
Тә хWәш нәһат бәнгзе Wийа,
Лома шандьн әм сәре чйа.

Ле әрде мә бу бав Wира,
Шмаәте жи дае qәWат,
Ча шмаәт сәрхWәда һат,
Ннa бежә, мә кәийә нәһәq?

Гот у дәст-дәст пьшта кӧр хьст,
У кӧр рабу qьрка дил гьрт,

Qəпʻəчəкьр ча пльнг—
— Бьhелə,—го,—бəле бьдьме.

Ле де дəсте кӧрʻе хWə гьрт,
— ХWə зəфтбькə, Wa жерʻа гот,
Рʻастə əWи хӧданзӧлмə,
Ле нhа сəр нане мəйə.

Мəрʻа əWи шире пез хар,
Мəрʻа əWи нан у хWе хар,
Рʻастə əWи əм зерандьн,
Ле Wи кьрйə, тӧ Wе нəкə.

Wи пʻьрʻ həсп, пəз, дəWар həнə,
Мина чʻəма шир дькʻьшə,
Əʻмбаред Wи тжə наньн,
Wи зерʻ у зив бенəсабьн.

Əw худана əʻнийа мəйə,
Кəлал-зəлал кʻəда мəйə,
Wəки агʻе дабу сəр həв,
Мина зийаки хWə дабу бəр.

Бра нhа гьшки бинə,
Кəре пез у деWер бинə,
Бинə бьдьн ван фqара
ХWə жи рабə мə дур кʻəвə.

Агʻае кал чʻəʻв тəмьзкьр,
— ХWəш хəбəрə,—əWи həq кьр,
Кӧрʻи зор бу, əз алтʻ кьрьм,
Кʻи алтʻ дькə, йа Wийə готьн.

ЧаWa Wə гот, ӧса бькьн,
Хзнə Wəрʻа, мьн нəкӧжьн,

Зер у зива хWәра хәрщкьн,
Йазйа мьнә, готи бьбьм...

Аге гли кö тәмам кьр,
Зор Әбузет хWә незик кьр,
— Ага, го, тö баве мьни,
Ле щöданә рйа мьн у тә.

Рйа мьн дьчә бәрбь жоре,
Йа тә—жере, бәрбь зәре,
Әм ль нава топа дне—
Һәрдö һәвра начьн реке.

ӘWе бьжи, кәи кәлалә,
(Ле дайка мьн, тö һерс нәбә)
ӘWи әв шур хWәра анийә,
Кö бь wи жи щәһнме шабә...

Гот у рабу, ль аге хьст,
Щәндәке wи әрде рахьст,
— Дә, бьмьр, го, Wәки ида
Әмьр бо мә ша у хWәшбә.

У һәр сеwик, һәр кәсибәк,
Шабун, әшqбун бь Әбузет,
Жь хәзьнәе аге эле
Һәр йәки wан же бьр рьсqәк.

EZDIKI.COM

ЬОВЬАННЕС ШИРАЗ

(1915)

СИАБӘНД У ХӘЩЕЗӘРЕ

(кәрик)

Бәрф сал—мьсал wәraq дьлә ль сәр чӣае Сип'ане,
Ба бәр дьле Сиабәндда те жь дәв бә'ра ве Wане,
Ле дәст h'öбе дьл шәwьти... швин бәрфе кьр газьн,
Чь ба-багәр у бә'р hәбьн, агьре дьла венасьн.
У жь чӣае Сип'ан дурк'әт, wa фькьри, да aqьл:
«Чь дьләки кәвьрбә we бьт'әр'бинә h'öба дьл...»
Дак'әтә гönд, ани харе ап'ьнщие xwә у qәмә,
Дәст сәр дьл, чу бал баве йара xwә бу т'әмәнә.
— Чь qәwьмийә, шване чӣе,—бәг h'әмди xwә же пьрси,—
Гöра сәре чӣе пәз бьрьн,йане тö бельбаси?
Го: — Ч'йе hәр тьшт гöл вәдьдә, wәkә сосьн у чичәк,
Т'әк жь h'öбе әw дьqöсә, буйә хазгине qиза бәг.
— Бьщә'hм жь вьр,--бәг кьр qар'ин,—әw чь qöрсахә ль тә...
... Кö ә'щәле бзьне те, xwә-xwә бәрбь гöр дьчә.
Олам, h'әзар пәз лазьмә бой qәләне qиза бәг,
Ле красәк бь тә чӣарә, йа тә т'öнә кар-кьдәк.
Qәлне qиза бәг нәзарә, йа тә дәwсе йәк т'öнә,
К'е бьhистйә, wәки шван...hьм жи тә hажьпе т'öнә,
Әw дәргьстийа Ә'зиз бәгә, бәг пез дьдә бой qизе—
h'әзар сәри, h'әзар мие qәр, hәр h'әзар жи ль бәр зе...

Ле нəрм, бь тырс, швин wa го: —h'öкöме хwəде мə
ĥəв хwəст,
Мьн у Хəще мə хəwнеда гöстилке хwə п'əв гöĥаст...
— Гöстилке чь,—бəг кьр qар'ин, дəсте хwə бьр хəнщəре,
Ле ньшкева бöрö ĥелбун, ĥерс чə'ва ĥат мəт'əле,
Гава кö ди qиза wи жь qəлиштəка дəре кон
Wан дьнĥер'ə ча ə'wрар'а шəwaq бьдə ьива р'он.
Пер'а—пер'а лева хwə гəст, фькьри го «wəй ль мьн»...
У р'aqəтанд, швинр'а го—дĥа тə вьр нəбиньм:
Qиза мьн чə'в тə нəк'əвə, wейа нəки дин у ĥар,
Бьт'əqьсə жь ван дəра, ноли тира дəв знар...
Дьхwенə, тö мерхасбуйи, хwəбəр ĥати дəре мьн,
Ĥəр'ə... у qиз сəре тəр'а дəрбаз нəбə щаркə дьн.
— We дəрбазбə...
— We дəрбазбə?.. бəг кьр qар'ин у нолани пльнга,
Ноли пльнг шкəвте банздə, wийа банзда сəр льнга,
Qəмə к'ьшанд, кьрə мьр'ин,—ида ль вьр нəе хане,
Совасар у Сип'ана к'aw, бə'р—к'ənаре ве Wане
Нə щие тəнə... к'е дайə тə...ощахсьзе малк'əлəк,
Qə к'е дитйə, к'е бинайə, шван бьбə зə'ве бəг?..
У we шəве чйае Сип'ан шванəки дьне ди,
Сиабəнд жь чие ĥатə харе, чə'в ль мьжа сəре wи:
Щара пашьн руньшт дəве бə'ра Wане у лехьст—
Ĥесре дьла дь h'əвт qöле блурера wи дəрхьст...

Дə хатре wə Сип'ане бав,
Бə'ра Wане, дйа к'öбар,
К'öда ĥəр'ьм,бь дьл-кнав
Wə бир накьм əз төщар!

Нəĥəq дəсте мə жь ĥəв дькə,
Дə хатре тə, Ахтамар,
Əз кəвотка хwə дьдьм тə,
Хwəйкə ноли дйа кəлал.

Дə хатре тə, əвина мьн,
Ле баве тə заньбə

К'ӧ жи һәбә, әзе һе бем:
Мер бе мраз наминә.

У мьрузкьр чйае Сип'ане, әwре паизе дан сәр,
Гава Сиабәнд wәлет дурк'әт, дьли бь кӧл у к'әдәр.

* * *

У Сиабәнд чу, мәлул-зәлул, ерәки дьн бу диар,
Ль гӧнд һьшт хәзала хwә, бәге бе рә'һм, бе итбар.
У бәги һе qәльн девда, ль бәр qиза хwә дьхwәнд:
Чь тә мина ә'wрәки рәш ль сәр сәре мьн вәжәнд:
Ща бәшәра хwә хwәш бькә...—У сингва кьр qәтә рәхт,
Го—ре-мә'нйа бәхт аqьлә, әвин тәра набә бәхт.
Wәрә Ә'зиз бәг бьстинә, кәләм дәрхә дьле щан:
Қәри-сурие бәг һәw һәнә, чawa мешә-дор Сип'ан.
Хәщезәре тәви һәв бу: рәнгәк һате, йәк қӧсйа,
Гӧмана we ноли муме ль бәр бае дәрд весйа;
Шәрм у ә'дәт һәр тьшт биркьр у хwә авитә баве,
Гӧманбьри һесьр баранд, ча гӧла нав qраве:
— Ах! на, баво, чйае зера һәбьн жи, әз наxwәзьм,
Ах! баво, мьн мәлул нәкә, рьщаф к'әтйә дьле мьн...
...Шван мина wи тӧнәбун: һе нәбубу щарәке
Гӧр тек'әта нав кәрие wи: хун буйа позе карәке.
Жь мqаме блура wи, wәки әwqa шәwатә,
Пәзе щәрде we вәгәрә, мие жь бәрхе бьqәтә...
Бра әw бе... әз начьм чйе, һәрге кӧ тӧ нәxwәзи...
— Лачька сәре тәе рәшбә, һәрге wи зә'ф дьхwәзи...
Готе, у сәр смела wи һесре Хәще һатьн хар,
Го:—На, баво, ах! газике, кӧ бьминьм бәхтәwар.
Ах! щущька думәqәске дәрнәхә жь һелине,
Баво, qиза хwә нәкӧжә йар ченәкә брине...
Ле бәге бе рә'һм у исаф, дьли нолани кәвьр,
Ах у к'әсәр, һеср у грие qиза хwә сәһ нәдькьр.
— Әм гһиштьн чь дәwране, һәй ло, к'ӧрда шәрмокә,
Бона кӧр'е хәлqе рабә жь баве хwә лавакә...

Qизе, ава руе тә qәтйа... әз бьһельм, жь Wане
Төе сәр рйа мьн һесре хwә рәш бьгиһини Сип'ане.
Ава руе тә, шәрма тә к'а?..—у бь дьләки кәвьр
Т'әмьз дькьр һесре qизе, агьре wан дәрщ нәдькьр.—
—Льнге тәе кәләм к'әвә, ширәта мьн бьпьрсә,
Нфьрa бав нә йа дейә, нфьрa бав бьтьрсә...
У бир бькә... шване хwә, кӧ буйә qачах, дьгәрә,
Мьрьн дайә бәр чә'ве хwә, мә бәга гәф у гӧрә...
У бәр qиза хwәда дьһат, дуе qәльне дьда бе,
Хәще жь һ'әмд у һ'әш дехьст, дьшәwьтанд дьле we.
— Ах, на, баво, гази бьке, бра пашда вәгәрә.
Бһара мьн мьн нәстинә, чәме һ'өбе нәбьрә:
Wәрә ищар мьн бьбә де, пәзти нәдә... тӧщар әз
Бьжангәкә wи швани надьм бь һ'әвт кәри пәз.

ГЕВОРГ ЭМИН

(1918)

ЛЬ СИНГЕ ЧЙАЕ ӘЛӘГӘЗЕ

(көрткьри)

Ло, ло, ло, ло, ло, ло... Таһьре дәрсдар блуре дьхә. Шване колхозе, Авдәл, дәсте хwә дайә бәр гӧһе хwә дьстьре. Авдәл к'ламе гәлә у гәлә зәлули дьстьре. К'ламе к'ӧрда гәләкьн, ле п'ае п'ьре әw дӧ щуранә—к'ламед мерание у е бәнгитие. Авдәл к'ламед мерание дьстра, дьстра ль клуба гӧнде Сичанлуейи бьчук, йа кӧ сәр диwаре wе бь змане к'ӧрди нвисибу «Ә'длайи». К'ӧрд к'ламе ә'длайе дьстьрен, йәк пәй йәкира наве зар'е хwәйә тәзәбуйи датиньн «Ә'длайи».

Ло, ло, ло, ло,... Һ'әта Авдәл дьстьре, әм цьсәкьн дәрһәqа к'ӧрдада, жь һатьна wанә пашьн, һ'әта ван чаха.

Гава сала 1918-а к'ӧрд у әрмәние шеланди у зеранди гһиштьнә топраха Әрмәнистанейә ве гаве, һ'али гранбу, ль Ә'рмәнистане жи wана р'ожа хwәш нәдит, әw роже диwана дашнака бун, рожед хәлайе, талан-тажане, кӧштьне. К'ӧрд, чаwа һәртьм, ве щаре жи һ'ьлк'ьшийан чйе. Һ'але wани гран бу, ле әwана газьн нәдькьрьн. Әwана әрмәнийа дьнһер'и, әгәр ә'мре әрмәнийа чәтьнә, wәки ӧсанә ә'мре wан жи гәрәке чәтьнбә.

Һәwарийа wан к'ӧтасийа сала 1920 һат.

Дә ло, ло, ло, ло, дә ло, ло, ло, ло
Болшевик сбе hәспа сйарбун
Шур к'ьшандьн пешйа дӧжмьне хәбатчийа
У дәнге wана мина дәнге ә'wре нисане бун,
— Бәсә хәбатчи бе нан, ав бьминьн,
Бәсә әм дьнеда бьминьн к'әсиб у к'очәр,
Hha дьнйа, хwәли у р'о йа мәйә.

Болшевике «сйари» гhиштьн синге Әләгәзе жи. Сәр коне к'ӧрдайә к'очәрие бәйраqа сор мьлмьли. К'ӧрдед кӧ qӧрна-зәмана нава т'әбийәтеда джитьн, т'әзә ләзәта т'әбийәте дитьн. Синге чйа у бьнатара wанда гӧнд hатьн чекьрьне.

Әләгәзе кани колилк у гӧльстан,
Wәгәне мәйә Әрмәнистан.

Awa дьстьра ашьqәки к'ӧрд. Сала 1921 Ң'ӧкӧмәта Әрмәнистана Советие qрар дәрхьст дәрhәqа сазкьрьна әлифбае к'ӧрдида. Т'әмамийа гӧндед к'ӧрдада мәк'т'әб вәбун, hатьн нәшьркьрьне к'т'ебед к'ӧрдийә дәрса, газета к'ӧрди. Бәрхван у челәкдошед к'ӧрдайә бьч'ук бәр р'уньштәка щагьрта р'уньштьн, к'ьлс у т'әхте нвисаре дитьн. Щара пешьн wана бь змане к'ӧрди наве wи мәрьви нвисин, е кӧ мәрьве хәбатк'ар жь h'але нәмьрьннәжитие хьлазкьр – наве Ленин. Пешда hатьн щергә нвис-к'аред к'ӧрдайә мә'рифәт—Ң'. Щндй, Щ. Щәлил, Щ. Генщо, Ә. Ә'вдал, W. Надьр у е майин.

К'ламе ашьqед к'ӧрда Аh'ме Чоло, К'амле Бәк'о, Ңәтәме Слт'о, Щәлиле Р'әшо, Назук у ед майин, бу зьнгина wана ль олимпиада, сәр дьк'а у ль эстрада. Йәк пәй йәкер'а р'онайи дитьн ә'франдьнед нвиск'аред к'ӧрда, фолклора к'ӧрда, эпоса wан. Заре к'ӧрда иди бь змане к'ӧрди ә'франдьнед Пушкин, Лермонтов, Крилов, Т'уманйан, Исаhакйан, Абовйан әзбәри дьбежьн.

Фоклористе к'ӧрда сала 1940, гава фолклора к'ӧрди бәрәв дькьрьн, жь заре ашьq Аh'ме Чоло, h'кйатәкә

мина йа Пушкинэ «Мэ'сие зер'ин» нвисин. Гэло эw «Мэ'сие зер'ин» йа Пушкин бу, wэки жь бэ'ра шин к'этьбу нав гöле Элэгэзе...

Ашьqе кал нэ сэр wе т'эг'мине бу. Эwи сонд дьхар, wэки эw h'кйата к'öрдайэ, эwи жь мэрики дha кал—жь Лэwэнде Э'ло бьhистийэ. Фолклорист готи h'эмде хwэбэ у сэре глийа бьбинэ. Эw борщдарэ, чawa лазьмэ бьдэ э'йанкьрьне канийа фолклоре. Awa, бь чэтьнайикэ мэзьн гэр'ийан у Лэwэнде Э'лойи калэмер дитьн, е кö бэхтр'а hэла саг бу...

— К'е эw h'кйат тэр'а гли кьрйэ?

— Мсто...

Вра иди сэре глийа дитьн. Пьрс сафи бу. Мсто нэвие Лэwэнде калэмерэ, е кö дэрсхана 6-да hиндьбэ. Эwи нвисара Пушкинэ h'кйат дэрhэqa мэ'сие зер'инда бь змане к'öрди хwэндийэ у калке хwэр'а шровэкьрйэ...

Шайире к'öрдайи т'эзэ Пушкин тэрщмэ дькэ. Эw мэр'а нэ тьштэки э'щебмайинейэ, ле бона щмаэ'та к'öрда фькьр у нета we зэ'ф мэзьнэ. Р'убэре дьне щара пешьн Пушкин бь к'öрди те т'эрщмэкьрьне у эw шайире т'эзэ т'эрщмэчие Пушкини пешьнэ бь змане кöрди.

Ло, ло, ло, ло...

Гöнде Сичанлуе гöндэки к'öрдайи ч'укэ, гöнде п'еша Элэгэзейи к'öтасие. Чэнд гава феза гöнд иди бэрфэ, э'wрьн. Машинэ анцах hьлдьк'ьшэ Сичанлуе. Эм жь Иринде пэйа нава кölилке чайир у чиманар'а чунэ wи гöнди. Жь Сичанлуе т'эмамийа бэста Арарате фэрьh' те к'ьвше, ле эвара-р'онайа Ереване.

Эз т'эви к'омэ хорте Ириндейэ эрмэни дьчумэ Сичанлуе, е кö п'ае п'ьр'е аспирант у хwэндк'ар бун. Р'ева эwана пэсне к'öрда дьдан...

«Эwана щинар у пьштоване мэнэ, чь бьбэ эм тэв hэвьн».

Мала э'wльн, кö эм чуне, мала Айое калэмер бу. Кале сэдпенщ сали бэр шемика хwэ hатэ пешийа мэ, бь пьрс—слава бэрбьр'и мэ бу. Гава эwи щahьле Иринде

наскьр, бэре э'wльн пьрс-пьрсйара hэвале хwэйэ калэмерэ эрмэни кьр.

— Эз у баве тэ бэрхе салэкенэ,—эwи бь бэшэрэкэ хwэш йэкир'а гот. Эw гэлэки шабу, wэки эw шванед бьч'ук, wэки h'эта дöh-пер бэрхар'а дьлистьн, hha бунэ «професор».

— Зэ'ф, зэ'ф р'азимэ, Ленин,—эwи гот, дэсте хwэйэ qэрчомэки да сэр синге хwэ, паше бь эшq гот: «кöрe мьн жи мэрики к'ьвшэ» у шькле кöр'е хwэйи милисионер нишанда.

Н'эта сала 1918 Сичанлу бнэлие we hьндьк бун. Wэхта диwана дашнака гöндда бь т'эмами 15 мэрьв ман. Гьшк дэсти хэлайе, т'алин у щэрде чун. Hha гэлэк авайе т'эзэ, клуб, авайе мэк'т'эбе у таме майин hатьнэ чекьрьне. Сичанлуеда эм hьндьки ман. Ле hэвале мьн, Н'. Щнди, пер'а гиhанд гöндие к'öрдр'а клубеда qьсе дэрбазкэ у се-чар к'ламе щмаэ'те бьнвисэ. Жь wан к'лама йэкеда шване к'öрди кö сэр qиза эрмэни бэнги буйэ, дьбежэ: «Бона h'öба тэ эзе h'эму тьшти бькьм, дьхwэзи пэйайи гöнде дэштейэ гэрмстане бьм». Эw, к'и кö э'дэте к'öрда занэ, hаж h'ьзкьрьна wанэ бэр бь ч'йа-банийа hэйэ, we фэ'мбькэ, wэки эва шöхöлэки чэтьнэ у эwe йэке т'эне мэрьве бэнги дькарэ бькэ. Хортэки гöнд к'ламэкэ дьлшэwат стра дэрhэqа достийа эрмэнийа у к'öрда: «Ло, ло, ло, ло нане Сичанлуе у Иринде ашэк дьhерэ, эм нанэкинэ, авэкенэ».

Шагьртед мэк'т'эбйэ qиз жи мэ'рифэта хwэ нишан дан. Qизед к'öрда шагьртнэ ч'э'ввэкьринэ у хwэндьнеда пешьн...

Нэh'ийа Т'алинеда 7—8 гöнде к'öрда hэнэ. Мэ qраркьр hэр'ьн гöнде hэри мэзьн—Н'эко, е кö бьнат'ара ч'йае Бöqэтлиеданэ.

Н'эко гöндэки мэзьнэ. Эw гöнд дh'а мэзьн те к'ьвше, чьмки дö гöнд бэр ч'э'ве мэнэ, гэлэк колхозвана к'еляка малед хwэйэ кэвн е т'эзэ чекьрьнэ, ле малед кэвн hьлнэшандьнэ, hэр малэк дö таме we hэнэ, ле

гӧндда дӧ гӧнд һәнә—һ'әкоа кәвн у Һ'әкоа т'әзә, е кӧ уймиши һәв бунә.

Мә меванти ль мала шване колхозе, Тәйар, кьр. Гава мәрьв к'еләка мала кәвн дина хwә дьдә мала Тәйойә т'әзә жь кәвьре сор чекьри, diwape чилдәрдаш, бане бльнд, полкьри, мәрьв гәләки ша дьбә. Огахеда дәмдәзгәки тәзә у баш һәбу. Навниша дәрса у «р'ежима рожде», йа кӧр'е швани 13 сали, Т'емур, diwервабу. ӡw навниша жи мина йа шагьртед майинә, ле мәрьв гәләки фьр'наq дьбә, гава we навнишеда дьхуни «змане франси». Змане франси навниша шагьрте к'ӧрдда? Р ежима р'ожеда һатйә нвисаре:

«Р'абун—7—00.

Физкултура—7—30.

Тә'ште 7—40».

... Зар'ед к'ӧрда зә'фә зеньн, ч'ә'ввәкьринә. Нава wанда гәләк пешване хwәндьне һәнә, дһа зә'ф—шайир Сөрйожа Сулейманове шагьрт нә кӧ т'әне шьера дьвисә, ле һәла шере Аветик' Исаһакйан у к'ламе әрмәнийайә маһин тәрщмәйи к'ӧрди кьрийә. «Бингола» Исаһакйан, кӧ әwи т'әрщмәкьрйә, һ'әкода гьшк дьстрен... Зутьре Тәйаре малхwе һат мале. Әw нә мәзьнә, аншах пенщи сал бә, ле иди хwәйе кӧр'а у нәвийанә. Тәйар шване сиупенщ-чьл салайә. Сайа хәбата хwәйә баш у ферьзи qәдре wи нә кӧ т'әне гӧнде wанда, ле ӧса жи т'әмамийа нәһ'ийа Г'алипеда һәйә.

Мала Тәйар мәзьнә—әwә, жьна wи, се кӧре winә, qиз, бука wи у нәвие чук. Жь мале гьшк дьхәбьтьн, йане жи һиндьбьн, хенжь нәвие дӧ сали бьчук—П'аша. Бав у кӧре ньхӧри фермеда дьхәбьтьн, жьна wи, qиза у бук челәкдошьн, кӧр'әки wи мәк'т'әба Әләгәзейә дәһсаләда һин дьбә, ле е һәри чук мәк'т'әба гӧндда дәрсхана 6-да. П'аша, чawa наве wи дьдә к'ьвше, нахәбьтә. Сбе һ'әта эваре йане бәрха дәстәка хwәр'а дьлизә, йане жи кәр'ә-кәр' мьле машина дьруне дьзвьр'инә. Гава дина хwә дьди әмре Тәйари хwәщ, мала wи у дәмдәзге

wи, иди фә'мдарийә, wәки чьма наве wи тфали данинә, «П'аша». К'örде кö маләкә hада буйә, h'ьлбәт, п'ашайә. Р'ewие инглис—Линч, к'ı'еба хwә «Әрмәнистан»-еда дәрhәqа гәләк малед шеха у п'аша нвисийә, ле жь wана т'ö йәк нькарә бьбә hьнк'уфе мала шване колхозе, Тәйар.

... Эваре дәрәнг бу, гава мә хатре хwә жь h'әко хwәст. Әw чәнд роже әм h'әкода бун, Тәйар сбе h'әта эваре әм к'öда бьчуна мәра дьгәрийа. Hha жи әw мәра hат h'әта qәрахе гönд, паше вәгәр'ийа мале.

Әw жи ә'дәте к'örдайә—h'әта меван жь нава гönд дәрнәк'әвә, малхwе борщдарә wир'абә.

h'әкода иди чьра ведьк'әвьн, е кö р'онкайе дьдьн синге чйае пешбәри гönд.

— Пьшта ван чйа Р'омә, wьра жи к'örд дьжин—hәвале мьн гот.

Мьн Р'ом нәдит, чьмки думане у тә'ристане әw ньхамтьбу. Ле әw тә'ристан hәй щара жь бьрqа бьруске вәдьqәльши.

— Зутьре сәр еәре wан жи we бьбә сайи,—мьн hәвале хwәр'а гот.

— Хәбәра хwәш бhара дьлайә,—әwи бь ве мәсәла щмаә'та к'örда щаба мьн да.

ҺОВҺАННЕС Г'УҚАСЙАН

(1919)

ЛЬ ӘЛӘГӘЗЕ

(кӧрткьри)

Р'ожәке әз у һәвале хwә, Нәмруте шклчи, бь хзмәтәке бәрбь Әләгәзе р'е к'әтьн. Мә Ереван нава мьжа қәрқашда һишт, әм дәшта Араратера дәрбазбун, йа кӧ бьн сйа баг у багчада к'әтьбу хәwа ширьн. Әм пьр'а Аштаракейә т'әзәр'а дәрбаз бун, жь Мугние, Пар'пие, жь чьвана рйа Апаране асфалткьрира дәрбаз бун.

Әм иди ль п'еша Әләгәзе бун. Һәвале мьн һеди дәсте хwә мьнра һ'әжанд, әм жь автомобиле пәйа бун, р'е дәрк'әтьн у т'опьква һьлк'ьшйан. Дора мә һәла һе һәр тьшт нава мьжа сведа бу.

Ньшкева, алие р'оньлате, жь пьш ч'йае Һанк'аване, р'о дәрк'әт у дора мә гӧл у гиһа, кәвьр у кӧчьк бьрьқин, р'оаваеда Вардаблур ньтьри, ле Әләгәзе, бәжнбал у хәмла хwә ноли букәкә бәр п'әрде нишани мә да.

Мьн дина хwә дьда we бәдәwәтийа т'әбийәтә һ'ькйати у һәй пәй һәвале хwә дьчум, е кӧ бәләд бу, һәр кәвьр у кӧчькәки Әләгәзе нас дькьр. We wәхте ньшкева р'астәкә ч'йайә бәдәw пешиа мә вәбу, wедәре авайе дӧқатә, сеқатейә жь туфейә бь бане агур' һәбун.

— Әва гӧнде к'ӧрданә, Әләгәзә,—һәвале мьн гот.

Р'асти бежьм, мьн ч'ә'ве хwә бawәр нәдькьр, wәки

ль п'ала Әлəгəза һ'к'йати əзе һаqа тышт бьбиньм. К'ане, к'önə, əw конед к'очəре сəре ч'йайə к'əсиб у к'əлбед шванайə гöрех, кö Исаһакйан дəрһəqа wанда нвисийə? К'анə коне баве Гölизəра бəжнблындə тар'ьһан, бəр к'ижани Надое дьлкован р'ьма хwə дач'ьканд у бе һ'öб-һ'ьзкьрьн ма?

Шьвəр'йа харомарор'а əм дадьк'этьнə жере. Нава гöндда əм р'асти автоа тен, əва гöнда э'йни шəһəрə, шəһəрəки т'ам.

* * *

Р'астə, т'əзə р'о дəрк'ət, тə'ве дае, ле гöндие Әлəгəзе ль сəр п'йа бун. Йəко-йəко дəре дк'анед хöрək у əшийа вадьбун. Бəр дəре дəрманхане сандоqед дəрмане т'əзə жь автомашине вала дькьрьн, ле се автомашинед, кö бəр дəре заводе сəкьни бун, һазьр дьбун, wəки һəр'ьнə Ереване. Әлəгəзеда мəрьв дьлəзиньн, бь хəйсəте мəрьве чйа, блынд хəбəр дьдьн у дəнгед wан нава һəwа сведа дькьнə зьнгин. Хенжь соqаqа сəрəкə, р'еед бычук у мəзьн бь һешнайе серək хəмьлинə. Жоре—э'змане шин, жере авайед сор у спи у qизед к'örда, е кö хwə бь шə'р у щамаqи хəмьландьнə.

Əм бəр дəре п'оште сəкьнинə у хwəр'а дьфькьрьн, к'анс к'öда һəр'ьн, чəнд щаһьл тенə дора мə, минани змане де змане əрмəни заньн у хəбəрдьдьн, əwана һазьрьн wəки əм к'öда жи бьхwəзьн. əwе пешиа мə к'əвьн, мə бьбьн, бьгəриньн, һ'ьзки əм бьхwəзьн Симьр' дас канйа Дерьке, йане жи сəре Әлəгəзе бьгəр'ьн, we мə бьбьн.

Һəвале мьн, кö моташе пейзажейə, һəрчар алие хwə дьнһер'и, qə тер нəдьбу.

Дохтьрхана һ'əйwанət, ноли бьрщəкə бəлək, əw э'щебмайи дьһишт, авайе нəхwəшхане, мək'т'əба шəвмайине, мək'т'əба п'ешəкзаниейə чилqəрqаш һ'öб у əшq дькьрьн дьле һəвале мьн, əw һ'əйр у һ'ьжмək'ар дьһиштьн. Əw аваиед р'əнгин хут ль wедəре һатьнə авакьрьне,

к'идəре бəре коне к'очəра дьhатьнə вəгьртьне. Кон На хер, т'ö кон ль вьр т'öнəнə. Həр дəра авайе йəкqате, дöqате у сеqатенə. Əлəгəза радиофикасиакьрида бь дəнге зизи ширьн р'адио дьстре. Дəwса рьма Надсе бəнги бəр дəре Гöлизəре стунед электрикие hатьнə дач'ькандьне. Ле əв бəдəwа hан, кö бəр п'əнщəре сəкьнийə, дурəбин дайə бəр ч'ə'ве хwə, дьгəр'инə, к'е занə, дьбə нəвиа Гöлизəре йане жи нəвиа Надо бə, дəрhəqа к'ижанеда Исаhакйан страйə. Ло чьма на... нə ахьр бəдəwи qəwм, у млəта, ə'сьл у щьсна нанhер'ə.

Немрут' шкьле аше электрикие дьк'шинə, паще шкьле электростансиае дьк'шинə у бир накə, wəки шкьле се мəрəке бəре бьк'шинə, е кö Əлəгəза шенə бəдəwə тəзəда ə'йни ноли п'арсəкчйанə.

* * *

Р'ебəрəки мə—Шалико, нава h'əйшт əwлəде Хöдое Мh'ода е сьсианə, əw института Ереванейə педагогиеда hин дьбə, həрдö р'ебəред мьнə дьне—Титале Щьндо у Чəтое Сло жи хwəндк'арьн. Щаhьлед эгьн бь h'əwаск'арикə мəзьн дьхwəзьн бьзанбьн, гəло мəрəма hатьна мə чьйə. У wəхта əм ə'лам дькьн, кö əм сəр р'енə, гəлəки лəзьн, əwана бəр хwə дьк'əвьн. Чəнд сəh'əт hьндькə, wəки мəрьв Əлəгəзер'а бьбə нас.

Демəк лазьмə əм бьлəзиньн. Аwа мəк'т'əба орт'əйə бь наве Степ'ан Шаhумйан, директоре к'ижанейə Ə'гите Хöдо. Əм дəрсханə-дəрсханə дəрбаз дьбьн у ле дьнhер'ьн, öса жи мəр'анə дəрсдаре к'имиае Алек'санйан Мкртич. Əw зə'ф р'ьнд к'орди занə, əw у жьна хwəйə Майрануш, йа кö дəрсдара змане германийə, əва wəхтəки дрежə, wəки əwана Əлəгəзеда дьминьн. Əм жьл бораториа к'имиаейə дəwлəмəнд ə'щебмайи дьминьн. Аwа, əw эк'споната, к'ижан бь дəсте мəк'т'əбване к'öрд hатьнə hазьркьрьне, е кö дькарьн həр т'əмашəгəhке бьднə хəмьландьне. Аwа, шкьле атоме, озонаторе, р'елейед п'ьр'-

щур'ə у к'ӧтасие сəргащəкə ӧлме wəт'əние—модела доргəр'е.

Ль р'əх лабораториаейə снə'тхана дургəрие у hостатие. Мəк'т'əбеда hənə к'оме зман у литературае, т'əриqе, моз хwəйкьрне, спорте, р'əqəсе у стране.

— Əм сйанəт у h'ӧрмəтəк мəзьн дьдьнə хwəндəванед хwəйə бьч'ук. Wəхте qсе сəрwера к'т'ебхане мəр'а дьбежə:—сала хwəндьнейə дəрбазбуйида 2000 к'т'еби зедəтьр жь литература əрмəнйа у урьса hатйə хwəндьне. Əwлəде ве щмаə'те, е кӧ к'əтьнə р'ожа хwəш, бир тиньн шайире хwə е qӧр'на XI-а-Ə'ли Həрири у лирике qӧр'на XII-а Аh'мəде Щзири. Бь змане де к'лама Езданшир дьстрен, е кӧ гази щмаə'те дькьр, wəки мqабьли зəвтəкчиед h'ӧкӧмəта Р'оме щəр'кьн.

* * *

— Чь агьрə, тӧ ведьхи, дае щан?

— Тəр'а, лаwо, əзе чекьм ду-дəрман.

Дайкед к'ӧрда аwа əwлəдед хwəйə бриндар у баwи qəнщ дькьрьн, дəрман дькьрьн, бьрьнə бəр шəхс у зйарəта, бəр ошаха, сəр к'очəк у мəлла.

Ле нhа ӧса нинə, дьнйа hатйə гӧhастьне.

Əм к'очəр бун, əз жи бəрхван,
Ль бəр п'ала Əлəгəзе
У р'ожед мьн дəрбаздьбун
Нола авед Əлəгəзе.

Дəрбаз бунə сал у зəман,
К'очəри чу... бумə хwəндк'ар,
У кӧлилкед Əлəгəзе
Əз бир тиньм həрр'о, həрщар.

Иро иди əз дохтрьм,
Əз əwлəде Əлəгəзе,
Бь əшq у ша дьхəбьтьм,
Гӧнде п'ала Əлəгəзе.

Awa дьнвисэ дохтр Смое Шэмо, сэрwере нэхwэшхана Әлэгэзе. Дохтре шайир вьра т'эне нинэ, öса жи дохтрэ Мэмэде Шамил, бэрхване бэре, кör'е швана, wана мьл дайэ мьле hэв бона щмаэ'та к'örд у эрмэни дьхэбьтьн. Смое Шэмо института Ереванейэ дохтрие хлазкьрйэ, ле Мэмэде Шамил института Бак'уейэ дохтрие хлазкьрийэ. Дохтре шайир мьнр'а дьбэ мэ'ни, wэки эз дэрhэца фолклора к'ордина бьпьрсьм.

Шöхöла р'азгэле, эз не h'ьсиам, wэки эз к'е кö дьгэр'ьм, Аh'мэде Бэкойи 31-сали, чэнд р'ожа пешда анибына нэхwэшхане п'ышке wи hэwа hьлда бун. Hha хwэр'а бэр тэ'ве р'уньштийэ, щьвqэльна wи девда, щгаре дьк'шинэ у ширьн-ширьн фелдшере нэхwэшханейэ сэрэ'а—Самсон «дайир'а» qсэ дькэ.

У awa, Аh'мэде Бэк'о дьбежэ: гьвэ кö дэнге мьн к'этйэ. Өм т'эwaqэ дькьн, дькьн накьн, т'ö тьшт же дэрнае. У ньшкева эw дьqир'инэ. О... чь дэнгэки лейэ, чь к'öбрэкэ ширьн...

Э'нйа wийэ qэмэр, бэжна wи бльнд, шьвэqэльн десгда, архальхи ле, п'ап'ахи ль сери.

—Кэледа, hа кэледа,

Кэла Мердинеда...

Сйарэки щаhьл минани бае бруске чайире мэqэсдькэ у h'ьлдьк'шэ ч'йе, ап'ьнщие р'эш ль нав мьле wи бадьбэ. Qэй шванэ. Приске агьр бэр чэ'ве кале дьп'экьн, гава эw сйаре щаhьл дьбинэ. У тöе бежи эw hha öса дьстьре, wэки дэнге wи hэр'э сйаре чапьки чэлэнг.

— Кэледа, hа кэледа,

Кэла Мердинеда...

Кале hэла wе гэлэки бьстра, ле сэдре колхозе, Хöдое Mh'o, жь чайире Мирэк'е вэгэр'йа у к'лам нивида ма...

Хöдое Мьh'o йэки орт'эйэ, смеле wи дэфе спи к'этьне. Э'мре wи т'эридэ, жь р'енщбэртие гьрти h'этани öзве Комитеа шöхölкьрьнейэ мэрк'эзиейэ Закавказе. Жь

сала 1929-а h'этани сала 1941-әw сәдре Совета гөнд буйә у пәй we йәкер'а h'этани нһа әw сәдре колхозейә. Нәфәре мала wи 'ырьн:—жьна wи—Мәйо, кәванийә у we һәйшт әwләд мәзьнкьрьнә. Нөхөрие we Ә'гитә, директоре мәк'т'әбейи мәр'а нас, е дөда Шәкройә—к'атьбе газета «Р'йа тәзә», е сьсйа Шаликойә, р'ебәре мьн, е чара Жорайә, е кө института Ереванейә дохтриеда һин дьбә.

—Мала мьн мәзьнә,—әз р'аст бежьм,—т'әмамийа Әлагәзейә. Хөдо смеле хwә бадьдә у дьбежә,—гьшк жи дәwләтинә, малед wан ноли кәла Дьмдьм т'ьжинә, әм һ'әйра мевананьн...

Р'астә, wар у wарге Әләгәзе ч'йа у бльндщинә, ле малһәбуна Әләгәзе һатйә механизасиакьрьне у нһа комбайн, трактор, силосбьр'е колхозейә арьзи һәнә, е кө дәwса щот у к'отанед дәwра бәре дьхәбьтин.

Колхоза гөнде Әләгәзе һ'имли щәһ у гәньм дьчинә. Хwәлийа р'астер'а дьбежьн хwәлийа хам, йа кө пәй т'астиқбуна қәйде Советиер'а һатйә р'акьрьне у бешәркьрьне. Кәри—сурие Әләгәзе граньн у р'ож бь р'ож р'әqәма сәре һ'әйwанәте гьр зедә дьбә. Һавине пез, лежер, дьбьнә зозане—Сим даг'е, йане wарге Мирәк'е, ле звьстане һ'әйwанәт гомед гәрмә т'әмьзда хwәй дькьн. Бона миасәркьрьна плана һ'әвтсалие, фермед пез у ч'еләка борщдариед мәзьн һьлданә сәр хwә. У Хөдо бь к'өбари дәрһәqа сәрwере фермада—Ә'лихане Мһ'о у Ханьм Айвазйанеда хәбәр дьдә, бәнгз у бәшәра wи дһа хwәш дьбә. Хөдо йәко-йәко гли дькә дәрһәqа ә'фатиа хәбата колхозване пеш, әw өса наве хәбатк'ара дьдә у тинә бир, чаwа қасәке пешда наве әwләдед хwә дьда.

От'ахе Әләгәзе жь кәвьре Аргике һатьнә чекьрьне, аwа шәш бред Ә'лойа, е кө к'охкед бьнә'рдә тә'рида дьман, нһа авайе хwәйи дөqатейи ша у бәхтәwарда дьжин.

—Бра т'ьме ша у бәхтәwарбьн әwләде щмаә'та к'өрдайә братие Әрменистана Советиеда, е кө әwләде щмаә'та кәвьнә мерхасьн у к'ламе ә'фатйа Езданшир дьс-

тьрен жь ч'йаед Дерсьмейə бльнд, жь Меһабаде кəтани К'əрманшаһе, жь К'еркуке һ'əтани Шəнгале. У хwəзьла Шəрəфэдин Блиси, т'əриqзане к'ӧрдайи qӧрна шанздəһ, əw wəт'əнһ'ьзе ə'йаӊ жи һəбуйа, wəки нһа т'əриqа хwəйə нав у дəнгда—«Шəрəфнəмеда», бь һ'əрфе зер'ин ə'мре п'арəкə щмаə'та хwəйə бəхтəwарə жирə жеһати, хwəнди у пешдачуйи, ль п'ала Əлəгəза р'əнгинə һ'əзар тəwни у аwази бьнвисйа у сəр к'т'еба хwəда зедəкьра.

EZDIKI.COM

МИК'АЕЛ ҺАРУТ'ЙУНЙАН

(1920)

ЛУР-ДӘ-ЛУР

Тӧ кӧ wəхта ль блура хwə дьхи,
Сəрһатикə кəвн мьн дьбə бири:
Гава кӧ блуре пез бəржер тини,
We сəрһатиер'а əз дьбьм гори.

Тӧ дьлувини, əw дьбə мьн бир,
Ле гəло чьма əзи wa шамə?
Һəw заньм гӧльн жорда дьбарьн,
Дне у ə'лам гӧла шадьбьн.

Тӧ Лур-дə лура бəре ледьхи,
Ле т'ӧнə п'епəлинга шкəсти,
Һ'əсо бь хwə жи зуда к'очкьрийə,
Т'əне бона wи сəрһатик майə.

Ле гəло чьма Лур-дə-лура тə
Һесьра жь ч'ə'ве тə дьбаринə?
Дə əз ве пьрсе эди надьмə тə,
Бра йа бəр дери бь хwə хəбəрдə.

Йа бəр дəре кон awqac бəдəwə,
Кӧ һ'ьш-aqле мəрийа сəр дьчə,
Бь хwə назькə, р'ьндə, дəлалə,
Тӧ дьбежи гӧлə, гӧləкə алə.

Wер'а дьбежьн-qизе, чь р'ынди.
Жь бәр дәсте тә шире тә доти,
Дьк'ьшә нола ч'әмәки сьпи
У дьди сәр hәв р'уне нвишки.

Гәр we бьгота-әз йанга тәмә,
Жь h'ьзкьрьна мьн тӧ wa машоqи,
Лур-дә-лура тә эди wи чахи
We qә т'ӧ щара нәкьра ахини..

Шӧхӧле дненә, йәкьн әв qәйдә,
Ле йәкә дьн nha те готьн,
Дәwрана Ң'әсо чуйә жь днйае,
Әләгәз буйә мьск'әне шайе.

СӘРӘЩӘМ

	Р'у
Хәбәра қәнщизание-Һ'. Щнди	3
К'өрд—Х. Абовйан[1]	5
Приск—Раффи	10
Багри—Һов. Һовһаннисйан	12
Лур-дә-лур—В. П'ап'азйан	14
Мәрщ—Һов. Т'уманйан	21
Сәрһатийа Щасьме к'өрд—Лазо, гөһастьн Һ'. Щнди, Ә. Ә'вдал	26
Достед мьнә к'өрдр'а—Ав. Исаһакйан	32
Надое бәнги	34
Ө'мое к'өрд—	36
Дө щмаә'тед бра—Д. Демирчйан	43
Һерс у кьзкьрьн—Г. Һайкуни	45
Хәзал—С. Зорйан	47
Мәм у Зин—К. Ситал	61
Гөнде мьни дур—	62
Агьред нәвесйайи—Тс. Т'оргомйан	64
Сервин—Һ. Пог'осйан	68
Ләт'ифә—Сармен	70
Мәме у Ө'йше—Һ. Сирас	76
Сиабәнд у Хәще—С. Таронси	85
Хальфиед гәлие бәраза—В. Ананйан	94
Ль Алмә-Ат'ае—В. Григорйан	100

1. Пешйа кижан әфрандьне наве тәрщмәчи нәһатийә данине, һазьркьре ве бәрәвоке тәрщмәкьрийә.

Р'ожед р'әшәһ'ьш Г. Степ'анйан 102
К'ӧрдед Әрмәнистане—Һ. К'очәр 108
Хӧдеда—Х. Даштенс 118
Баллада к'ӧрдие—А. Дарбни 122
Әле—Г. Бес, т'әрщмәкьр Щ. Генщо 127
Ә'бузет—Аг'авни 133
Сиабәнд у Хәщезәре—Һов. Шираз, т'әрщмәкьр Ф. Усьв 137
Ль синге ч'йае Әләгәзе—Г. Эмин, т'әрщмәкьр Ш. Хӧдо 141
Ль Әләгәзе—Һ. Г'укасйан—тәрщмәкьр Ш. Һ'әсән . 147
Лур-дә-лур—М. Һарут'йунйан 154

Дəстəгбл

Р'едактор Əмине Əʻвдал
Шьклчи Ан. Гаспарйан
Р'едактсре бəдəWəтие Р'. Бедросйан
Р'едакторе техникйе В. Галстйан
Коректора контрол Э. Бəкʻойева

ВФ 05514 • Тʻəмбə 1866 Тираж 500

Кʻаɱəз 84×108¹/₃₂ Бəлгнəшьре мəнгəне 10,0
Балгнəшıре нəшıрəте 6.0
Бона нəшıре hатйə спартıн 8/XII с. 1962
Бона чапкьрьнс hатйə qолкьрьне 21/III с. 1963
Бhа 31 к.

Нəшьрхана I-е йа идара hайполиграфhрате
Ереван, соqаqа Алавердйан № 65

89
CIN
INSTITUT KURDE DE PARIS
ENTRÉE N° 795

Бна 31 к.

EZDIKI.COM

K.C.